

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 33ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1970

ΑΡΙΘ. 314

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΕΙΝΑΙ ΦΑΝΕΡΟΝ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ζῆ χωρὶς ἔνοχη. Αὐτὴ εἶναι παγκόσμια. Ἄλλὰ, διεγείρει διαδοχικά, ἀναλόγως, ἐὰν εἶναι ἀπωθημένη ἢ ἀνεγνωρισμένη, δύο ἀντιθέτους μηχανισμούς: ἀπωθημένη, προκαλεῖ τὸ θυμὸν, τὴν ἐπαναστατικότητα, τὸ φόβον καὶ τὴν ἀγωνία, κάποια ἀναισθητοποιήσι τῆς συνειδήσεως, αὐξουσα ἀδυναμία ἀναγνωρίσεως τῶν σφαλμάτων καὶ μία αὐξουσα ἔξαψι τῶν ἐπιθετικῶν τάσεων. Συνειδητὰ ἀνεγνωρισμένη, ὁδηγεῖ στὴ μεταμέλεια, στὴν εἰρήνην καὶ στὴ θεβαιότητα τῆς συγγνώμης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀπορρέει βαθμιαία ἐκλέπτυνσις τῆς συνειδήσεως καὶ προοδευτικὴ ἔξασθένησις τῶν ἐπιθετικῶν τάσεων.

Ἄπ' αὐτὸ κατανοοῦμε τὸν διπολικὸ χαρακτήρα τῆς θρησκείας ποὺ ὅλοι οἱ ἱατροὶ μποροῦν νὰ διαπιστώσουν στὴν καθημερινὴ τῶν ἐπαφῆ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ θρησκεία μπορεῖ νὰ ἐλευθερώνη ἢ νὰ συντρίβῃ. Μπορεῖ νὰ γεμίζῃ ἔνοχη ἢ νὰ ἀπαλλάσῃ ἀπὸ τὴν ἔνοχη. Μία ἠθικολόγος θρησκεία, αὐτὴ ἢ ριζωμένη διαστρέβλωσις τῆς νοσητικῆς τῶν ταμπῶν ποὺ παρουσιάζει τὸν Θεὸν ὡς ἕνα ἀπειλητικὸν Θεόν, ὑποκινεῖ τὸ φόβον καὶ μαζί μ' αὐτὸν ὅλον τὸν ἀπαίσιον μηχανισμό τῆς σκληρότητος, τῆς ἐπαναστατικότητος καὶ τῆς κακίας. Ἐνῶ ἡ θρησκεία τῆς χάριτος σπάζει αὐτὸν τὸν φαῦλον κύκλον, ὁδηγεῖ στὴν μεταμέλεια καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἔνοχη.

Αὐτὸ εἶναι ἄσχετο μὲ τὶς δογματικὰς

διαφωνίας ποὺ φέρουν σ' ἀντίθεσι τὶς διάφορες χριστιανικὰς ὁμολογίας. Εἶναι ψυχολογικὴ ὑπόθεσις. Εἰς τὸ ἔσωτερικὸ ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὅλων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, ὑπάρχουν πνεύματα ἠθικολόγα, κριτικά, ποὺ καλλιεργοῦν τὴν νοσηρὴν ἔνοχη, καὶ πνεύματα γενναιοφρονα, ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ποὺ συγχωρεῖ, ποὺ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν ἔνοχη. Εἶναι δυνατὰν, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ν' ἀντλοῦν ἀπὸ τὴ Βίβλον χωρία γιὰ νὰ στηρίξουν τὴν στάσι των. Πράγματι, ὑπάρχουν στὴ Βίβλον διαβεβαιώσεις τῆς χάριτος καὶ ἀστηρὲς ἀπειλές. Τὰ συναντᾶμε στὴν περίπτωσι τῆς μοιχαλίδος. Ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ πολὺ διαφορετικὰ στὴ γυναῖκα καὶ στοὺς κατηγοροῦς τῆς.

Δυστυχῶς οἱ ἄνθρωποι διαβάξουν ἀκριβῶς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἀπὸ τὴ Βίβλον ποὺ δὲν ἀπευθύνονται σ' αὐτούς! Πρέπει ἐμεῖς οἱ ψυχολόγοι νὰ τὸ ὑποδείξωμε καθαρὰ στὶς Ἐκκλησίας, γιὰ τὸ βλέπομε κάθε ἡμέρα καὶ γιὰ τὴν εἶναι ἡ πηγὴ ἀναριθμῶν καταστροφῶν. Αὐτοὶ ποὺ διαλαλοῦν τὴν ἱκανοποίησι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των, χάρις στὴν ἀπόθησι τῆς ἐνοχῆς των, αὐτοὶ ποὺ περιφρονοῦν καὶ κρίνουν τοὺς ἄλλους καὶ κολακεύονται γιὰ τὶς ἀρετὰς των, διαβάξουν τὶς διαβεβαιώσεις τῆς χάριτος ποὺ ἀφοροῦν ἐκείνους ποὺ περιφρονοῦν, καὶ αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ἐπιμένουν στὴν ἀνάγνωσι τῶν θεϊκῶν ἀπειλῶν ποὺ ἀφοροῦν τοὺς πρώτους.

Εἶναι ὡς δύο ἀπὸ σᾶς νὰ εὐρίσκωνται σὲ ἀντίθετες συνθήκες, ὁ ἕνας σὲ πένθος

καὶ ὁ ἄλλος σὲ χαρὰ τῆς γεννήσεως ἐνόσ παιδιοῦ. Θὰ εἶχα στείλει δύο τηλεγραφήματα, ἕνα συλλυπητήριο καὶ ἕνα συγχαρητήριο. Ἄλλὰ, σὸ τηλεγραφεῖο, θὰ εἶχαν μπερδευθῆ. Θὰ εἶχε δοθῆ τὸ συγχαρητήριο σ' αὐτὸν ποὺ πενθεῖ καὶ τὸ συλλυπητήριο στὸν εὐτυχισμένον πατέρα. Ἀμέσως θὰ μαντεύατε ὅτι ἔγινε λάθος.

Τὸ δυσάρεστο εἶναι ὅτι οἱ ἀσθενεῖς μας κάνουν αὐτὸ τὸ λάθος χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται. Αὐτὸ πρὸ πάντων ἐκδηλώνεται στοὺς ἀπογοητευμένους, στοὺς ἀγχώδεις, στοὺς περιφρονημένους, στοὺς μπροπαλοὺς, πού, ἀντὶ ν' ἀντλοῦν ἀπὸ τὴ Βίβλο τοὺς θαυμάσιους παρηγορητικούς λόγους ποὺ προορίζονται γι' αὐτούς, ἀναζητοῦν, ἀντιθέτως, μὲ νοσηρὴ μανία, ὅλα τὰ χωρία γιὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ Θεοῦ, τὸ θυμὸ Του, τὶς κατάρεις Του, καὶ τὶς τιμωρίες Του. Αὐτοτιμωροῦνται ἀκόμη μὲ βίβλικούς στίχους ποὺ δὲν τοὺς ἀφοροῦν, καὶ τροφοδοτοῦν τὸ ἄγχος των μὲ ἀμειλίκτους κοπαδίκας.

Νομίζουν, παραδείγματος χάριν, ὅτι ἀμάρτησαν σὸ "Ἅγιον Πνεῦμα καὶ μᾶς ἀναφέρουν τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ: «ὅς δ' ἂν θλάσφημῆσῃ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχος ἔστιν αἰώνιου κρίσεως» (Μάρκ. γ' 29). Τὸ κορύφωμα εἶναι ὅτι ὁ αὐτόματος καὶ ἀνεύθυνος μηχανισμὸς τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἰδεῶν τοὺς ὀδηγεῖ σὲ θλάσφημες σκέψεις. Τὸ ξεύρετε. Ἄρκεῖ νὰ θέλετε ν' ἀποφύγετε μίαν σκέψιν καὶ αὐτὴ ἢ σκέψιν ἀναπηδᾷ μέσα σας. Στὴν πραγματικότητα, ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀπευθύνεται στὸν ἀγχώδη ἄνθρωπο, ποὺ ἀκριβῶς φοβεῖται νὰ θλάσφημῆσῃ καὶ μπορεῖ, ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός μόνον, νὰ κἀνθ θλάσφημη σκέψιν, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνον ποὺ, ἀντιθέτως, γεμάτος ἀπὸ αὐτοϊκανοποίησιν, καὶ ἀπληλαγμένος ἀπὸ τὴ σκέψιν τῆς ἐνοχῆς, περιφρονεῖ τὴ σωτηρία, τὸ δῶρον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο μپροῦμε νὰ εἰποῦμε μὲ βεβαιότητα, ὅτι, ὅποιος τρέμει ὅτι ἀμάρτησε σὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν τὸ ἔκαμε, ἀκριβῶς διότι εἶναι ἀγχώδης.

"Ενας ἄλλος ἀσθενὴς μὲ ἐπισκέπτεται μὲ τὸ κείμενο τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς: «ἀδύνατον γάρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας... καλὸν γεύσαμένους Θεοῦ ρῆμα... καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαίνιζεν εἰς μετάνοιαν...» (Ἑβρ. στ' 4-6). Μία πνευματικὴ ἐμπειρία τὸν εἶχε ἀπελευθερώσει ἀπὸ ἕνα ἀμάρτημα. Καὶ νὰ, πάλι περιέπεσε στὴν ἴδια ἀμαρτία καὶ νομίζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὀριστικὰ καταδικασμένο. Δὲν μπορῶ παρὰ νὰ τοῦ ἀπαντήσω ὅτι καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος περιπίπτω συνεχῶς σὲ ἀμαρτίες γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ Θεὸς μὲ εἶχε συγχωρήσει. "Ἄλλοι ἀναφέρουν πάλι ἀπὸ τὴν ἴδια ἐπιστολὴ τὸ στίχο ποὺ ἀναφέρεται στὸν «Ἡσαῦ, τοῦ ὁποῖου ἢ μετάνοια δὲν μπόρεσε νὰ ἔχη ἀποτέλεσμα» (Ἑβρ. ιβ' 15-17).

Εἶναι ἢ κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ὑπενθυμίσωμε τὸν δραματικὸ χαρακτηριστῆρα τῆς Βίβλου: Ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ ἐγράφη κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν διωγμῶν γιὰ νὰ ἠλεκτρίσῃ τὴν ἀνθεκτικότητα τῶν πιστῶν ποὺ ἐσάλευε ἢ φαινομενικὴ ἐπιτυχία τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως. Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ὀφείλεται ὁ τόσον αὐστηρὸς τόνος πολλῶν ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς. "Ἄλλοι ἀσθενεῖς ἀναφέρουν τὸν "Ἅγιο Ἰωάννη, τὸν ἀπόστολο τῆς ἀγάπης: «ἔστιν ἀμαρτία πρὸς θάνατον» (Α' Ἰωάν. ε' 16).

Νομίζω λοιπὸν ὅτι μπορῶ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι οἱ ὑπαιτιγμοὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ τὰ αἰώνια θασανιστήρια ἔχουν τὴν πρόθεσιν νὰ κτυπήσουν τὴ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τείνει τόσο πολὺ ν' ἀπωθῆ τὴν ἐνοχὴν του καὶ νὰ βεβαιώνεται γιὰ τὰ προτερήματά του ἀπὸ μίαν ἐσφαλμένη ἐμπιστοσύνη. Αὐτὰ τὰ κείμενα, ὅπως καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα ἤδη, γιὰ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Θεοῦ, ἔχουν ὡς σκοπὸ νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν ὀξυτήτητα αὐτοῦ τοῦ δράματος, νὰ σώσουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ μίαν λύσιν, εὐκόλη καὶ ἀπατηλὴ, τῆς ἐνοχῆς. Μᾶς ὑπενθυμίζουν ὅτι: «Θεὸς οὐ μκκτηρίζεται» (Γαλ. στ' 7). Ἡ χάρις ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ σὲ ὅποιον τὴν ἀναζητεῖ στὴ μετάνοια, δὲν θὰ μپροῦσε ν' ἀπαλλάξῃ ἀτιμωρητὴ ἐκεῖνον ποὺ θὰ ἔκαυχετο ὅτι ἀδιαφορεῖ.

Γνωρίζετε τὰ λόγια τοῦ ἁγῶθᾶ Mugnier καθὼς τὸν ρωτοῦσαν ἐὰν πιστεύη στὴν κόλασι, ἀπήντησε: «Βεβαίως πιστεύω, ἀλλὰ συγχρόνως πιστεύω ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς μέσα». Βλέπω ἐδῶ κάτι περισσότερο ἀπὸ ἕνα ἀστεῖσμο. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψις ἐγγράφεται στὴν προοπτικὴ ὀλοκλήρου τῆς Βίβλου, ὅτι ἡ αὐστηρότης καὶ αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Θεοῦ—ἢ, πού οἱ ἄνθρωποι σπῖς τύψεις των ἀποδίδουν στὸ Θεό—δὲν ἀποβλέπουν σὲ τίποτε ἄλλο παρὰ στὸ νὰ τοὺς σώσουν καὶ νὰ τοὺς κρατήσουν μακριὰ ἀπὸ τὴν κόλασι.

Τὸ νὰ ὀμιλοῦμε γιὰ θασσανιστήρια μὲ ἔντονες ἐντυπωσιακὰς λεπτομέρειες σὲ ἀρρώστους ἢ, σὲ κάποια εὐκαιρία περισυλλογῆς, σὲ νέα ἀγόρια καὶ κορίτσια πού εἶναι ἁθῶα, ὅπως τὰ παιδιά πού ψάλλουν στὴν ἐκκλησία, πού ἀκόμη δὲν ἔχουν ξεπεράσει τὴν παιδικὴ καὶ φροῦδικὴ ἀντίληψι τῆς ἐνοχῆς, εἶναι σὰν νὰ κάνωμε λάθος στὴ διεύθυνσι· ἀλλ' αὐτὸ ἴσως μὴν μπορεῖ νὰ δημιουργῆσι μὲγάλου κακοῦ! Ἄναμφισβότως θὰ εἶδατε, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἐγώ, πολλοὺς ἀνθρώπους πού τρέμουν ἀκόμη καὶ φοβοῦνται ἀπὸ ἕναν τέτοιο τραυματισμὸ κατὰ τὴ νεανικὴ των ἡλικία.

* * *

Εὐαγγέλιο σημαίνει καλὴ εἶδησι. Εἶναι ἡ καλὴ εἶδησι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἐν τούτοις καλλιέργησαν πλοῦσια μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τὸ φόβου τῶν ἰαζωνίων θασάνων. Δὲν νομίζω ὅτι μπορούμε νὰ προσδιορίσωμε ἐπακριβῶς τὸ ρόλο πού παίζει στὸ φόβου τοῦ θανάτου. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ὁ φόβου τοῦ θανάτου εἶναι μεγαλύτερος στὴ χριστιανικὴ Δύσι, παρὰ στὴν Ἄπω Ἀνατολή.

Ὁ φόβου τῆς ἰκολάσεως μπορεῖ νὰ πάρη ἀπιθάνους διαστάσεις δὲ ὤρισμένους ἀσθενεῖς. Δὲν βρίσκουν λέξεις γιὰ νὰ τὸ ἐκφράσουν. Ἐνας ἀπὸ αὐτούς, ἕνας συνάδελφος, μοῦ ἔλεγε: «Ἡ καταδίκη μου εἶναι κοσμικὴ, ἀτομικὴ». Λέξεις πού δὲν σημαίνουν τίποτε, παρὰ μόνον ὅτι καμμία γλωσσικὴ ὑπερβολὴ δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι στὸ ὕψος τῆς ἀπελπισίας του. Δὲν ἴσχυρίζομαι, θεβαίως, ὅτι τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ αἰτία

αὐτῶν τῶν ἀσθενειῶν. Ἀλλὰ ἡ ἀρρώστια ἐπωφελεῖται καὶ τρέφεται ἀπ' αὐτὸ ἐνῶ τὸ αὐστηρότερο κήρυγμα προσκρούει συχνὰ στὴν ἀτάραχη γαλήνη ἐκείνων πού ἤθελε νὰ συγκλονίσῃ.

Ἐπειτα εἶδα πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ θασσανίζονται ὄχι γιὰ τὴν ἰδικὴ των καταδίκη, ἀλλὰ γιὰ τῶν ἄλλων, γιὰ νεκροὺς γονεῖς, τῶν ὁποίων ἡ συμπεριφορὰ εἶχε κριθῆ περισσότερο ἔνοχη ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἀπὸ μίαν ἀπλοϊκὴ ἠθικὴ ἢ ἀκόμη ν' ἀνησυχοῦν γιὰ τὴν τύχη πολλῶν ἀνθρώπων πού πεθαίνουν χωρὶς νὰ ἔχουν ποτὲ ἀκούσει γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό.

Πολλὰ ἀκόμη χωρὶα τῆς Βίβλου σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἐνοχῆς δημιουργοῦν σύγχυσι. Σκέπτομαι, π.χ., ὄλους ἐκείνους πού ἀποδίδουν στὸ Θεὸ τὴ σκληρότητα τῶν ἀνθρώπων: Ὁ Θεὸς ἀποστέλλει πλησίον τοῦ Φαραῶ τὸν Μωϋσῆ καὶ τοῦ δίδει τὴ δύναμι νὰ ἐκτελῆ θαύματα ἱκανὰ νὰ τὸν συγκινήσουν. Ἀλλὰ, προσθέτει: «πλὴν ἐγὼ θέλω σκληρῶναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ» (Ἐξ. δ' 21). Ὑπάρχουν πολλὰ ἀνάλογα χωρὶα, ὅπως ἐκεῖνο τοῦ Ἰσαΐα, πού ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ἀναφέρει μὲ τὴ σειρά του: «Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς· καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τὴν καρδίαν καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς» (Ἰωάν. ιβ' 40).

Ἡ δέξυτης τοῦ προβλήματος δὲν διέφυγε ἀπὸ τὴν προσοχὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος γράφει: «Ἄρα οὖν, ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρῶναι. Ἐρεῖς οὖν μοι· τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ θουλήματι ἰαζοῦ τίς ἀνθέστηκε; μενοῦνε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ» (Ρωμ. θ' 18-20). Αὐτὸ τὸ κείμενον συμφωνεῖ μὲ ὅτι ἀναφέραμε σχετικὰ μὲ τὴν ὑποκειμενικότητα τῆς ἐνοχῆς, μὲ τὴν ἀδυναμία νὰ συζητήσωμε γι' αὐτὴν ἀντικειμενικὰ καὶ λογικὰ.

Ἀλλὰ, αἰσθανόμεθα ἐπίσης ὅτι μίαν θαθεῖα καὶ μυστηριώδης ἀλήθεια κρύπτεται σ' αὐτὸ ὅτι δηλαδὴ τὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας τοῦ Θεοῦ δὲν πραγματοποιεῖται μόνον μὲ τὴν ὑπακοὴ τῶν ἀν-

θρώπων, αλλά ακόμη και με τις αντιδράσεις των και την άνυπακοή των. Σ' αυτό βλέπομε μία απάντησι σ' όλους εκείνους που δέν συγχωρούν στον έαυτόν των τὰ παλαιά των σφάλματα. Λοιπόν, από αυτούς, βλέπω πολλούς. Συχνά, μάλιστα, δέν πρόκειται για καθαρά ήθικα λάθη, αλλά για μία απόφασι, για ένα προσανατολισμό ζωής, για μία έκλογη που άποδεικνύεται πολύ άργα έσφαλμένη.

Θυμάμαι πάντοτε κάποιον που ήλθε να με ιδή, μία ήμέρα, με ύφος ταραγμένο: «Κατάλαβα, μου είπε, διαβάζοντας ένα από τὰ βιβλία σας, ότι οι κυριώτερες αποφάσεις της ζωής μου, που νόμιζα ότι τις είχα πάρει ελεύθερα, δέν ήταν στην πραγματικότητα παρά φυγή.» Αρα όλόκληρη ή ζωή μου είναι ψεύτικη. Έχασα τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, και δέν θά τὸ ξαναβρῶ». Σικεφθήτε τί μεγάλη ένοχη δοκίμασα τότε! Προσπάθησα να τὸν θεοαιώσω: «Εἴσθε μέσα στο σχέδιο τοῦ Θεοῦ! Βασιλεύει στη ζωή μας, και άσφαλῶς ή φυγή μας δέν πρόκειται να τὸν έμποδίση να εξακολουθή να θασιλεύη! Μὰς κατευθύνει επίσης, μυστηριωδῶς, ακόμη και με τή φυγή μας, διαφορετικά θά χανόταν ὅλος ὁ κόσμος, γιατί ὅλος ὁ κόσμος δραπετεύει, κι' ἐγώ πρώτος, σέ άπειρες περιπτώσεις».

Αυτὲς οἱ ατέλειωτες έπιπλήξεις που τόσοι άνθρωποι κάνουν στον έαυτόν των σχετικά με μία περασμένη διαγωγή των—ακόμη και αν τήν είχαν διαλέξει καλή τή πίστει, νομίζοντας ότι ὁ Θεός τους τήν είχε έμπνεύσει—αυτὲς οἱ έπιπλήξεις προέρχονται από μία πολύ άπλοϊκή αντίληψη τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ: ὡς εἴαν ή ελαχίστη στραβοθελονία διεκύβευε για πάντα τήν έπιτυχία της ζωής! Έκείνο που τήν διακυβεύει είναι ακριβῶς αὐτή ή άπλοϊκή και ψευδής ιδέα και ή άπελπία και ή ένοχη που προκαλεῖ.

Η έκπλήρωσις τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ δέν εξαρτάται, εύτυχῶς, από τήν άλλανθαστη ανθρώπινη ύπακοή! Ότι ὁ Θεός χρησιμοποιεῖ τήν ύπακοή τῶν ανθρώπων που υπακούουν σ' Αὐτόν, είναι πολύ φανερό. Αλλά εκείνο που είναι θαυμάσιο

είναι ότι χρησιμοποιεῖ επίσης τὰ σφάλματα και τήν σκληρότητα των. Έτσι ὁ Ἰωσήφ μπορεί να εἰπῆ στους αδελφούς του: «Τώρα λοιπόν, μη λυτήσθε, μηδ' ἄς φανῆ εἰς ἑσᾶς σκληρόν ότι με έπωλήσατε ἐδῶ· έπειδή εἰς διατήρησιν ζωῆς με απέστειλεν ὁ Θεός ἔμπροσθέν σας» (Γέν. με' 5). Ὑπάρχει σ' αὐτό ένα πολύ μεγάλο μυστήριο. Δέν προσπαθῶ να τὸ εξηγήσω, διότι διαφεύγει τελείως από τὸ λογικὸ πεδίο τῶν εξηγήσεων και τοποθετεῖται στο πεδίο της πίστεως. Έτσι, εἴαν ἔχω μία άποτυχία στο έργο μου, μία λογική σκέψις ξεπηδᾷ στο νοῦ μου: σέ ποιόν ὀφείλεται τὸ λάθος; σέ μένα; σ' αὐτόν τὸν άνθρωπο; Ἰσως οὔτε στον έναν οὔτε στον άλλον. Ἰσως απλῶς να μην ήταν ακόμη ή ὥρα. Συχνά συναντᾶμε στη Βίβλο αὐτήν τήν έννοια, ότι ὑπάρχει μία ὥρα τοῦ Θεοῦ που πρέπει να ξεύρωμε να περιμένωμε. Η ένοχη μου είναι ἴσως ακριβῶς ή άνυπομονησία μου.

Αλλά ὑπάρχει συχνά προκατάληψις για τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τὸ σχέδιό Του ξεπερνᾷ κατά πολύ τήν ικανότητά μου να έννοῶ. Η άποτυχία μου ἔχει ἴσως ένα νόημα στο σχέδιό Του που μου διαφεύγει τελείως. Έχω τήν τάσι να ταυτίζω τήν ὑπόθεσί μου μ' αὐτήν τοῦ Θεοῦ, τήν έπιτυχία μου με τήν έπιτυχία Του, τήν άποτυχία μου με τήν άποτυχία Του. Ἄν ὁ Θεός μου δείχνη τήν ευθύνη μου σ' αὐτήν τήν άποτυχία, ὀφείλω, ασφαλῶς, ν' αναγνωρίσω τὸ λάθος μου· ὄχι ὅμως ὅσο να σπάσω τὸ κεφάλι μου. Οὔτε πρό πάντων ὅσο να φθάσω σέ κατάστασι κριτικής, άποδίδοντας τήν άποτυχία μου στην αντίδρασι αὐτοῦ τοῦ ανθρώπου που ήθελα να βοηθήσω. Ἄν πιστεύω, μπορῶ να βλέπω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ακόμη και στην αντίστασι που αὐτός ὁ άνθρωπος προβάλλει στο έργο μου.

Τέτοια είναι π.χ. ή έννοια της σκληρόνσεως τοῦ Φαραῶ, γιατί δίδει στο Θεὸ τήν ευκαιρία να εκδηλώση με λαμπρότητα τήν ισχύ Του για τή σωτηρία τοῦ λαοῦ των. Παρομοία είναι ή έννοια κατά τὸν άπόστολο Παῦλο της σκληρόνσεως τῶν Ἰουδαίων εναντι της διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ: «Εἰ δὲ τὸ πα-

ράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμου» (Ρωμ. ια' 12). Ἐννοεῖ μ' αὐτό, ὅτι, ἐάν οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχαν ἀπορρίψει τὸν Χριστό, Αὐτὸς θὰ εἶχε παραμείνει κατὰ κάποιον τρόπο στὸ πεδίο τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνισμοῦ· δὲν θὰ ἦταν παρὰ ὁ Μεσσίας πού ἀνέμενον γιὰ τὴν πραγματοποίησι τῆς ἀποκλειστικῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ των. Ἔτσι αὐτὴ ἡ μυστηριώδης ἀντίληψις ἐνὸς σχεδίου τοῦ Θεοῦ, μέσα στὸ ὁποῖο ἐντάσσονται ἀκόμη καὶ τὰ σφάλματά μας, φθάνει στὸ κατακόρυφο, στὸ Σταυρὸ τοῦ Γολγοθᾶ, πού εἶναι συγχρόνως ἡ ὑπερτάτη ἔκφρασις τῆς ἀνθρωπίνης ἐνοχῆς καὶ ἡ ὑπερτάτη πράξις τῆς σωτηρίας τοῦ Θεοῦ.

★ ★ ★

Εἴμεθα ἰατροί. Καλούμεθα ν' ἀνακουφίζωμε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἰδιαίτερα τοὺς ἀσθενεῖς, μὲ ὅλα τὰ μέσα πού διαθέτομε, τὴν ἐπιστήμη μας, τὴν τεχνική μας, τὴν καρδιά μας καὶ τὴν πίστι μας. Ἐάν θασανίζονται ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς, οφείλομε νὰ τοὺς ὑποδείξωμε ὅτι, παρὰ τὰ σκοτεινὰ τῆς σημεῖα, ἡ Βίβλος, στὸ σύνολό της, μᾶς δίδει τὴν διαβεβαίωσι ὅτι ὁ Θεὸς ἐξαλείφει τὴν ἐνοχὴ σ' ἐκείνον πού ὑποφέρει ἀπ' αὐτὴν καὶ ὅτι δὲν τὴν προκαλεῖ μὲ τὴν αὐστηρότητά Του σὲ ἄλλους, παρὰ γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ καὶ αὐτοὺς σ' αὐτὴ τὴν ἴδια ἐμπειρία τῆς συγγνώμης καὶ τῆς χάριτος.

Ἀκριβέστερα, εἴμεθα ὅλοι, συγχρόνως, ἐνοχοὶ καὶ σκληροί. Ὅλοι μας αἰσθανόμεθα αἰσθήματα ἐνοχῆς, ἀλλὰ ὅλοι μας ἐπίσης, καὶ συνεχῶς, προσπαθοῦμε νὰ ξεφύγωμε, ὄχι μὲ τὴ συγχώρησι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ μηχανισμοὺς αὐτοδικαιώσεως, διὰ τῆς ἀπωθήσεως τῆς συνειδήσεώς μας. Ἔχομε λοιπόν, συγχρόνως, ἀνάγκη καὶ τῶν δύο στοιχείων, ἀνάγκη τῆς διαβεβαίωσεως τῆς χάριτος εἰς ἀπάντησιν τῆς πεποιθήσεως τῆς ἐνοχῆς μας, καὶ ἀνάγκη τῆς αὐστηρότητος τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ συνερχώμεθα, νὰ ἀναγνωρίζωμε τὴν ἐνοχὴν μας, τὴν ἀθλιότητά μας, καὶ νὰ ἐμπιστευώμεθα ἀκόμη περισσότερο στὴν χάρι.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς «εὐλογημένης ἐνοχῆς» (felix culpa) τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως. Εὐλογημένο λάθος: εὐλογημένη ἐνοχὴ πού μᾶς ὀδήγησε καὶ μᾶς ὀδηγεῖ ὀποιαδήποτε στιγμὴ, ἰκέτας τῆς χάριτος, νὰ γονατίζωμε ἐμπρὸς στὸ Θεό, καὶ νὰ τὴν λαμβάνωμε.

Ἔτσι, ἐκεῖνο πού εἶχαμε διαχωρίσει γιὰ τὴν κατανόησι τῆς μελέτης μας, ἐνώνεται σὲ μία καὶ μόνη ἐμπειρία: ἔχομε συγχρόνως, μία ὀξεῖα συνειδήσι τῆς ἐνοχῆς καὶ μία ὀξεῖα συνειδήσι τῆς χάριτος. Ὅσο περισσότερο ἔντονη, λεπτή, θαθεῖα εἶναι ἡ ἀντίληψις τῆς ἐνοχῆς μας, τόσο περισσότερο ἔντονη, ἐκτεταμένη, χαρούμενη εἶναι ἡ ἀντίληψις τῆς χάριτος.

Στὰ κεφάλαια Ζ' καὶ Η' τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς ὁ ἀπόστολος Παῦλος περιγράφει διαδοχικῶς τὴν κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου σὲ δύο διαφορετικὲς ἐποχὲς τῆς ζωῆς του. Στὸ κεφάλαιο Ζ', πρὶν ἀπὸ τὸν προσηλυτισμὸ του. Ὅσοι νομίζουν ὅτι ὁ προσηλυτισμὸς προστατεύει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἐνοχὴ ἀπατώνται χονδροειδῶς. Περιέρχονται στὴν ἀπώθησι τῆς συνειδήσεως. Εἶδα πολλὰ τέτοια παραδείγματα, κυρίως μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῶν ὁμολογιῶν ὅπου πρεσβεύουν ὅτι οἱ προσηλυτισμένοι δὲν ἁμαρτάνουν πλέον καὶ ὅπου ἰκάνουν θραῦσι τὰ σκάνδαλα.

Στὴν πραγματικότητα, ἡ ἐνοχὴ συνοδεύει ἀκόμη τὸν Χριστιανὸ μετὰ τὸν προσηλυτισμὸ του· ἀκόμη περισσότερο, ὅπως τὸ εἶδαμε.

Συγχρόνως ἔχομε τὴν ὀξεῖα αἴσθησι τῆς ἐνοχῆς τοῦ κεφ. Ζ' καὶ τὴν ἀπόλυτη θεβαιότητα τῆς χάριτος τοῦ κεφ. Η'. Μπορεῖτε νὰ τὸ παρατηρήσετε στὴν ἱστορία: εἶναι οἱ πλέον ἀπογοητευμένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των πιατοὶ πού ἐκφράζουν μὲ τὴν μεγαλύτερη δύναμι τὴν ἐμπιστοσύνη των στὴν χάρι. Εἶναι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, πού μόλις ἀνέφερα, ὁ ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσίζης, πού θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸν του τὸν πιὸ ἁμαρτωλὸ μεταξὺ ὅλων τῶν ἀνθρώπων· ὁ Καλβῖνος πού διεκήρυττε τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ κάμῃ τὸ καλὸ καὶ νὰ γνωρίσῃ μόνος του τὸν Θεό. Μπορεῖ-

τε να τὸ παρατηρήσετε στὸ ἰατρεῖο σας. Οἱ πλέον ἀπαισιόδοξοι ὄσον ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπο εἶναι οἱ πλέον αἰσιόδοξοι γιὰ τὸ Θεό, ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι περισσότερο αὐστηροὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸν των ἔχουν τὴν πιὸ ἥσυχη ἐμπιστοσύνη στὴ θεία συγγνώμη.

Εἶναι σὰν νὰ καταδικάζης τὸν ἑαυτὸν σου ὅτι δὲν ἰκατανοεῖς τὸν ἄνθρωπο, ἐὰν ξεχωρίζης τὴ συνείδησι τῆς ἐνοχῆς ἀπὸ τὴν συνείδησι τῆς συγγνώμης. Εἶναι σὰν νὰ λικνίζεσαι ἀπὸ ἐπικίνδυνες αὐταπάτες, ἐὰν φαντάζεσαι ὅτι τοῦ λοιποῦ εἶσαι προφυλαγμένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἐνοχὴ ὑπερα ἀπὸ τὸν προσηλυτισμό. Εἶναι σὰν νὰ προετοιμάζης γιὰ τὸν ἑαυτὸν σου μίαν τρομερὴ ἀπελπισία τὴν ἡμέρα ποῦ θ' ἀντιληφθῆς ὅτι παρὰ τὴν εἰλικρινῆ ἐπιστροφή περιέπεσες πάλι στὴν ἁμαρτία καὶ ὅτι δοκιμάζεις ἀκόμη, καὶ μάλιστα πιὸ ἔντονα, τὴν ἐνοχὴ.

Ἄλλὰ, εἶναι ἴσως ἀπαραίτητο νὰ περνᾶμε μέσα ἀπὸ τέτοιες ἀπογοητεύσεις γιὰ νὰ ἀνακαλύψωμε ὅλη τὴν ἀπίστευτὴ ἔκτασι τῆς θείας χάριτος. Πόσοι ἀπὸ μᾶς δὲν εἶχαν αὐτὴν τὴν ἐμπειρία σὲ ἀλληλοδιαδόχους βαθμοὺς μετὰ τὴν μεταστροφή του; Στὴν πρώτη ὄρμη ἡ ψυχὴ μᾶς καταυγάζεται ἀπὸ φῶς, ἐξαγνισμένη, ἢ ὑπακοὴ μᾶς φαίνεται εὐκόλη, χαρούμενη ἢ ἀγάπη μᾶς ἐδόθη γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν ἀγαπούσαμε· αἰσθανόμεθα προφυλαγμένοι ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἔχουν χάσει κάθε σαγήνη. Εἶναι ἀκόμη μίαν ἀπλοϊκὴ πίστις ποὺ παρουσιάζει μὲ λευκὸ καὶ μαῦρο τὴν ἀντίθεσι μετὰ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας ζωῆς, τὴν ὁποία γνωρίζομε μὲ δύναμι καὶ εἰλικρίνεια.

Καὶ ἔπειτα, μὲ τὸν καιρό, ἐπανεμφανίζονται οἱ ἄλλοι τόνοι. Τὰ χρώματα μπερδεύονται, ἀκόμη καὶ στοιχειώδεις πειρασμοὶ ἐπανεμφανίζονται ἢ ὑπακοὴ χρειάζεται πάλι προσπάθεια. Ἀνακαλύπτουμε, μὲ μεγαλύτερη λύπη ἀπὸ πρὶν, τὸν ἀνεκρίζωτο χαρακτήρα τῆς ἁμαρτίας. Πρὸ πάντων, μαθαίνομε λίγο-λίγο νὰ γνωρίζωμε καλύτερα τὸ Θεό καὶ τὸν ἑαυτὸν μας, τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ καὶ, ἀπέναντί της, τὴ δικὴ μας ἀθλιότητα. Ἀναγνωρίζομε ἐνοχῆς γιὰ τὶς ὁποῖες

δὲν εἶχαμε ἰδέα ἄλλοτε.

Τότε κατανοοῦμε πολὺ βαθύτερο τὸ μεγαλεῖο τῆς χάριτος ποῦ μᾶς δέχεται ἔτσι ὅπως εἴμαστε, μ' ὅλη μας τὴν ἀπελπισία, ὅλη μας τὴν ἀδυναμία, ὅλες τὶς ἐπανειλημμένες πτώσεις μας. Καί, λίγο-λίγο, ἡ συναίσθησι τῆς ἐνοχῆς μας καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ αὐξάνουν μαζί. «Οἱ ἅγιοι ἔχουν συναίσθησι τῆς ἁμαρτίας», γράφει ὁ Δανιέλου ἡ ἔννοια τῆς ἁμαρτίας εἶναι τὸ μέτρον τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχῆ».

Κάποιος ἄρρωστος, ἐξαιρετικὰ λεπτός, πολὺ εὐαίσθητος στ' ἀνθρώπινα προβλήματα ἀπὸ τὴν ἀσθένειά του καὶ τῆς δοκιμασίας τῆς ζωῆς, μοῦ γράφει: «Τὸ καταλαβαίνω. Εἴμαστε προωρισμένοι νὰ παραμένωμε μετὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ χάριτος, μετὰ τῆς οὐρανοῦ καὶ κολάσεως».

Ἐκεῖνο ποῦ αἰρεται ἀπὸ τὴ χάρι, δὲν εἶναι ἡ ἐνοχὴ, ἀλλὰ ἡ καταδίκη.

Τελευταίως, εἶχα μίαν θαυμάσια συνομιλία μὲ ἕνα καθολικὸ ἱερέα ποῦ εἶχε δοκιμασθῆ σκληρὰ ἀπὸ ἐσωτερικὲς συγκρούσεις. Εἶναι ἕνας ἀνήσυχος ἄνθρωπος, μὲ λεπτὴ αὐτογνωσία, μὲ συνείδησι τῶν ἀμφιβολιῶν του, τῶν ἐπινοαστάσεων του, τῶν δισταγμῶν του, τῆς βαθεῖας ἀσαφείας στὴν ὁποία εἶχε βυθισθῆ. «Ἐν τούτοις, προσθέτει, ὅλα αὐτὰ δὲν ἀφαιροῦν τίποτε ἀπὸ τὴν ἡρεμὴ θεβαιότητά μου γιὰ τὴν πίστι καὶ τὴν χάρι».

Αἰσθάνομαι ἀδελφός μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο. Ἐπικοινωνῶ θαθεῖα μαζί του, τὸν κατανοῶ μ' ὅλη μου τὴν ψυχὴ. Εἶμαι κι' ἐγώ, ἂν καὶ λιγώτερο δοκιμασμένος ἀπὸ τὴ ζωὴ, βαρὺς καὶ ἐλαφρὸς συγχρόνως, λυπημένος καὶ χαρούμενος, καταλυτημένος ἢ καταχαρούμενος, ἀδύνατος καὶ δυνατός, βασανιζόμενος ἀπὸ ἀπειρες ἐνοχῆς καὶ θέβαιος γιὰ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, ὄχι γιὰ ἀργότερα, ἀλλὰ τώρα, ἰστὸ μέσον τῶν βασάνων μου, τῆς ἀδυναμίας μου, τῆς ἐνοχῆς μου καὶ τῶν ἀμφιβολιῶν μου, ἀκριβῶς γι' αὐτά: «Οὐ γὰρ ἦλθον καλεῖσαι δικαίους», λέγει ὁ Ἰησοῦς, «ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν» (Ματθ. θ' 13).

PAUL TOURNIER

Ἀπόδοσις: Κ. Δ. Σπηλιωτακοπούλου

ΑΚΤΙΝΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1970

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

«ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ εύκολον νὰ ἀφήσης εἰς τοὺς ἀπογόνους σου τὰς συνεπειὰς τῶν ἀμαρτημάτων σου καὶ πολὺ δύσκολον νὰ τοὺς κάμης νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὰς ἀρετὰς σου» γράφει ὁ βιολόγος Carrel εἰς μίαν κριτικὴν ἐπισκόπτην τῆς θέσεως τῶν οἰκογενειακῶν παραγόντων.

Πολλὰ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ γραφοῦν διὰ τὰς ψυχολογικὰς ἐπιδράσεις ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν γονέων ἐπὶ τῶν παιδιῶν, θετικῶς, ἢ ἀρνητικῶς. Ὁ κάθε γονεὺς φέρει καὶ τὰς ἰδιοτυπίας του. Πρὸς ἐπίτευξιν λοιπὸν τοῦ πνεύματος τῆς συνεργασίας μέσα εἰς τὸ σπῆτι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν συναισθηματικὴν ἰσοροπίαν τῶν γονέων καὶ τὴν ἀντίληψιν μιᾶς ἰκανοποιητικῆς οἰκογενειακῆς δημοκρατίας, γεγονόςδες πὸν θὰ ἐπηρεάζη εὐνοϊκὰ τὴν οἰκογενειακὴν ἀτμόσφαιραν, τὸ ἔργον τῆς ἀνατροφῆς πρέπει νὰ ἀναληφθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο, μὲ μίαν μελετημένην κατανοίην τῶν δικαιοδοσιῶν, ἐκεῖ ὅπου περιττεῖται ἢ συντονισμένη ἐνέργεια. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ θὰ θέσῃ τὸ θάβηρον τῆς ἐνότητος καὶ τῆς δικαίας ἐξουσίας μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ. Ἐτσι τὸ οἰκοδόμημα θὰ ὑψώνεται σταθερῶς καὶ ὁ ἕνας ἐργάτης δὲν θὰ κρημνίζη ὅ,τι κτίζει ὁ ἄλλος.

Καλὸν θὰ εἶναι οἱ γονεῖς νὰ συσκέπτονται συχνὰ καὶ νὰ λαμβάνουν ἀποφάσεις ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν των. Ὁ ἰδικὸς τῶν σύνδεσμος ἀγάτης καὶ κατανοήσεως θὰ πλάσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παιδιοῦ τὴν μορφήν τῆς ἀγάτης μέσα εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον.

Ὁ Ἐλβετὸς ψυχίατρος Maeder βεβαιώνει, ὅτι εἰς τὸ παιδί εὐρίσκεται μία τάσις πρὸς ταῦτις μὲ τοὺς γονεῖς ἢ τοὺς παιδαγωγούς του καὶ πρὸς τελειοποίησιν. Ἡ φυσικὴ αὐτὴ τάσις πρὸς ταῦτις μὲ τοὺς ὀδηγούς του, ὅταν δὲν συμφωνῆ μὲ τὴν ἄλ-

λην του τάσιν πρὸς τελειοποίησιν, φέρει συνήθως ψυχικὴν διάσπασιν καὶ ἀλύτους συγκρούσεις πὸν ἐκδηλώνονται μὲ μυρίους, φανερούς καὶ μὴ, τρόπους. Ἐνας δὲ ἀπὸ τοὺς παράγοντας, πὸν θὰ στερεώσῃ τὴν ἀμφιταλαντευομένην, ἀπὸ τὴν κρίσιν τῆς ἀντιθέσεως, ἐμπιστοσύνην τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὸ κῦρος τῶν γονέων, καὶ συγχρόνως πρὸς κάθε ἄξιον κῦρος, καθὼς καὶ τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας πὸν τόσο τοὺς λείπει, εἶναι ἡ ἐνότης καὶ ἡ ἀμοιβαία στοργή, εὐγένεια καὶ ἐκτίμησις τῶν γονέων του. Ἐνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὴν καλλιτέραν συμβίωσιν παιδιῶν καὶ γονέων θὰ ἦτο, ἂν ὁ καθεὶς ἐγνώριζε ποίας φύσεως προσδοκίας ἔχουν οἱ μὲν ἀπὸ τοὺς δὲ καὶ ἀντιστρόφως.

Διὰ νὰ ἐπικρατῆ ἡ πολιτισμένη σχέσηισ μεταξὺ τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ καλὴ θέλησις. Πρέπει οἱ ἴδιοι γονεῖς νὰ ἔχουν φθάσει εἰς τὴν ὀριμότητα. Τὰ ὅσα γνωρίζει καθένας περὶ τῆς συναισθηματικῆς ὀριμότητος ὡς μιᾶς ἀπὸ τὰς ἐπιτεύξεις τῆς ἐνηλικιώσεως, εἶναι σταθμός, πὸν οἱ γονεῖς θὰ πρέπει νὰ τὸν ἔχουν ἀτενίσει ἐνσυνειδήτως καὶ πρὸ πολλοῦ.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ νέου θὰ ἐξαρτηθῆ ἀποφασιστικῶς ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οἱ γεννήτορες του ἀντιδρῶν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ἀπὸ τὸ πῶς θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν νέαν του κατάστασιν τῆς ἐφηβικῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο θὰ χρειασθῆ μία α ὕ τ ο κ ρ ι τ ι κ ῆ τ ὶ ν ἰ δ ῖ ω ν. Πόσον δύσκολον ἔργον! Πολλοὶ γονεῖς δὲν ἔχουν φθάσει τὴν συναισθηματικὴν ὀριμότητα καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀροῦνται νὰ «μεγαλώσῃ». Ἡ ζωὴ γύρω των προχωρεῖ, αὐτοὶ ὅμως ἐμμένουν εἰς παιδαριώδεις ἢ ἐφηβικὰς ἀντιδράσεις. Ἄλλοτε ἡ συναισθηματικὴ ἀναπηρία ἢ καταστολὴ τοῦ ἐνὸς γονέως τὸν κάμνει νὰ προσπαθῆ νὰ

έλκή την αγάπην τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὸ μέρος του μὲ ἓνα εἶδος συναισθηματικοῦ παροσιασμοῦ. Ἄλλοτε πάλιν γίνεται ἀφορμὴ διὰ νευρικὰς ἐκδηλώσεις μὲ φωνάς, ἀτελειώτους παρατηρήσεις, ἀντεγλήσεις κ.λ.π. καὶ βλέπομεν ἐκείνους, πού ἡ φύσις ἔθεσε κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγούς, νὰ στεροῦνται μᾶς στοιχειώδους αὐτοκυριαρχίας.

Ὁ Α. Carrel εἰς τὸ βιβλίον του «Σκέψεις ἐπὶ τῆς Ἀγωγῆς εἰς τὴν Ζωή», γράφει διὰ τὴν κατάστασιν τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν Γαλλίαν κυρίως πρὸ τοῦ πολέμου:

«Γενικῶς ἡ οἰκογένεια, εἶναι πολλάκις ἓνα ἀξιοθρήνητον μορφωτικὸν περιβάλλον, διότι οἱ σύγχρονοι γονεῖς δὲν γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς νεολαίας. Εἶναι πολὺ ἀφελεῖς, πολὺ νευρικοὶ, πολὺ ἀδύνατοι ἢ πολὺ αὐστηροί. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἐξ αὐτῶν καλλιεργοῦν τὴν τέχνην τῆς μεταδόσεως τῶν ἐλαττωμάτων των εἰς τὰ παιδιά των. Εἶναι ἀπρηχολημένοι πρὸ πάντων μὲ τὴν ἐργασίαν των, μὲ τὰς ὑποθέσεις των καὶ τὰς ἀπολαύσεις των. Πολλὰ παιδιά παραστέκουν συχνὰ μάρτυρες, μέσα εἰς τὴν οἰκογενεῖάν των, εἰς τὸ θέαμα τῆς βαναυσότητος, εἰς τοὺς διαπληκτισμούς, εἰς τὸν ἐργοισμὸν καὶ εἰς τὴν μέθην καὶ ἐκείνα, πού δὲν διδάσκονται ἔτσι τὴν ζωὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, ἀναποφεύκτως τὴν μαρτυροῦν ἀπὸ τοὺς συντρόφους των». Ἄλλ' εἶναι εὐτύχημα ὅτι ἡ Γαλλία μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, στρέφει ἀμέριστον τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκογενείας, ἰδρύουσα ἰδιαιτέρους ὀργανισμούς.

Εἰς τὴν τὸσον ταραγμένην ἐποχὴν μας συναντῶμεν, λοιπόν, τὸν τύπον τοῦ ἀπροσαρμοστοῦ γονέως ἢ καὶ τοῦ νευρωτικοῦ. Τί νὰ κάμῃ; Εἶναι καὶ αὐτὸς κουρασμένος καὶ πρέπει νὰ ξεκουρασθῇ καὶ νὰ βοηθηθῇ εἰς τὸ ἔργον του. Καὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα. Ἡ κακὴ προσαρμογὴ τοῦ γονέως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἢ κακὴ προσαρμογὴ του εἰς τὴν ἀναπόφευκτον προόδον τῆς κοινωνίας, ἢ κακὴ του προσαρμογὴ καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του καὶ πρὸς τὰ καθήκοντά του, ἢ καὶ πρὸς τὴν ἢ τὸν σύζυγον καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμη, δὲν ἀφίουν ἀνεπηρέαστον τὴν προσωπικότητα τοῦ νέου.

Οἱ γονεῖς ἐξ ἄλλου πολλάκις εὐρίσκονται

πρὸ τοῦ διλήματος τοῦ λεγομένου μοντερνισμοῦ ἢ τῆς ἐμμονῆς εἰς τὰ παραδεδομένα καὶ τὸν «συντηρητισμὸν». Καὶ τὸ διλήμμα αὐτὸ δίδει συνήθως ἓνα αἶσθημα μειονεκτικῆς ἐπιμονῆς καὶ εἰς τοὺς ἰδίους, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ παιδιά των, ὅταν αὐτὰ δὲν ἐπαναστατοῦν, ἐναντίον τῶν πιέσεων τῆς οἰκογενείας, ἐνώπιον τοῦ ρεύματος τῆς μοντέρνας ἐποχῆς, τὸ ὁποῖον τόσον ὀριμητικῶς κυλᾷ γύρω των. Καὶ θὰ χρειασθῇ πολλὴ σύνεσις καὶ ἀνωτερότης ἐκ μέρους τῶν γονέων διὰ νὰ διακρίνουν τὸ ἀληθῶς προοδευτικὸν εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ στοιχεῖον τῆς ἀξίας, ἀπὸ τὸ ἐπίπλαστον, κενὸν καὶ ἀπατηλὸν στοιχεῖον ἐνὸς κούφου τάχα μοντερνισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ πολιτισμοῦ. Θὰ χρησιμοποίησιν π.χ. ὁ γονεὺς διὰ τὸ παιδί του τὰ μέσα τῆς ἐγχεινῆς, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, ἀλλὰ θὰ μάθῃ ταυτοχρόνως εἰς τὸ παιδί του, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μιμῆται τὴν συμπεριφορὰν νεαρῶν κομψομένων, μὲ ὅλας τὰς ἀντιστοιχίας ἐκδηλώσεις, διὰ νὰ μὴ εἶναι τάχα καθυστερημένος. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ γονεῖς θὰ εἶναι τόσον συνετοί, ὥστε νὰ ἀναγνωρίζουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς προόδου καὶ συνεπῶς τὴν ἐλευθερίαν προοδευτικῆν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ των, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως θὰ πρέπει νὰ προσέξουν μήπως ἀπὸ στενόκαρδον πνεῦμα ἐπιμονῆς «εἰς τὰ παραδεδομένα» τάχα καὶ ἀπὸ ἓνα στείρον «συντηρητισμὸν» θελήσουν νὰ ἐπιβάλλουν τὰς ἰδικὰς των ριζομέννας προκαταλήψεις πού τυχὸν ἔχουν, ὡς καὶ τὴν ἰδικὴν των ἀποκλειστικῶς στάσιν εἰς τὰς διαφόρους ὁψεις τῆς ζωῆς. Διότι δὲν εἶναι ὀλίγοι οἱ γονεῖς πού ἐπιμένουν νὰ συμμορφώνωνται τὰ παιδιά των εἰς παλαιὰς συνθηεῖας τῆς ἰδικῆς των ἐποχῆς, ἢ εἰς τὰς συνθηεῖας τῆς οἰκογενείας των, χωρὶς πολλάκις ἀξιολογικὸν προσανατολισμὸν. Πῶς ἡμποροῦν γονεῖς νὰ κρίνουν καὶ νὰ καταδικάζουν, ὅπως δὲν δυσκολεύονται συχνὰ νὰ τὸ κάμουν, τὰ παιδιά των δι' ἐλαττώματα καὶ λάθη πού αὐτοὶ οἱ ἴδιοι φιλοξενοῦν πρῶτοι, καὶ πού οἱ ἴδιοι πάλιν ἀπὸ πνευματικὴν ἄγνοιαν, ἂν μὴ ἀμέλειαν καὶ ὀκνηρίαν, τοὺς μετέδωσαν;

Καθὼς δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἄγνοια τοῦ

Νόμου δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ἄγνοια τῶν στοιχειωδεστέρων καθηκόντων εἰς τὴν ἀνθρωποπλαστικὴν κλήσιν τῶν γονέων. Αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ γονεὺς δὲν θὰ σφαλῆ ποτέ, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ κατέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπίσημον βάθρον, ὅπου συχνὰ μόνος του ἀναβαίνει, καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὸ κριτικὸν καὶ ἔξυπνο μυαλὸ τοῦ ἀναπτυσσομένου παιδιοῦ του, θὰ τὸν ὑποβιάσῃ ἀμελιχτα, διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον ἕνα θαυμασίον μηχανισμόν: τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ!

Νὰ ἴδῃ καὶ τὸ παιδί δίπλα του τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα πού καὶ αὐτοὶ ἠγωνίσθησαν τὴν μάχην τῆς νεότητος. Νὰ αἰσθανθῇ γονεῖς, πού θὰ στέκωνται εἰς τὸ πλευρόν του, ζωντανοί, στοργικοί, ἀνθρώπινοι, ἔτοιμοι νὰ ἀπλώσουν ἕνα πεπειραμένον καὶ στοργικὸν χέρι βοηθείας.

Ἡ αὐταπάρνησις τῶν γονέων θὰ διώξῃ κάθε διάθεσιν ἐπιβολῆς μιᾶς ἀπερισκέπτου κυριαρχίας πού, ὅταν δὲν εἶναι ἀπλῆ ἐπιπολαιότης ἢ καθαρὸς ἐγωϊσμός, τότε ἀσφαλῶς εἶναι ἕνα ἀντιστάθμισμα εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς ἰδικῆς των μειονεξίας. Δὲν εἶναι σπανία ἢ περίπτωσις τοῦ πατέρα πού, ἐπειδὴ ἀποτυγχάνει κοινωνικῶς ἢ ἐπαγγελματικῶς, ἀντισταθμίζει τὴν ἀνικανότητα καὶ τὰ ἀτυχήματα ἢ λάθη του ἐπάνω εἰς τοὺς ἀνισχύρους ἰδικούς του μὲ ἕνα ἀφόρητον δεσποτισμόν. Ἡ τῆς μητέρας, πού, ἐπειδὴ ἀπέτυχε εἰς τὸν γάμον τῆς, ζητεῖ νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ τῆς καρδιᾶς τῆς μὲ τὸ συναισθηματικὸν ἀλυσσόμεμα ἢ τὴν αὐταρχικὴν ὑποδούλωσιν τῶν παιδιῶν τῆς, ὁπότε συχνὰ δημιουργεῖται ἕνας δραματικὸς «φαῦλος κύκλος».

Ἄλλοι πάλιν γονεῖς, ἐπειδὴ ἔστερηθησαν εἰς τὰ παιδικὰ των χρόνια τὴν στοργὴν, ἄλλοι ἐπειδὴ ἔχασαν τὸν σύντροφόν των ἢ κανένα ἄλλο παιδί, ζητοῦν τὴν διέξοδον διὰ τὰς συναισθηματικὰς των διαψεύσεις εἰς μίαν παθολογικὴν προσκόλλησιν εἰς τὸ παιδί των, καί, τὸ χειρότερον,

ζητοῦν μίαν παρομοίαν προσκόλλησιν, καὶ ἀπὸ τὸ παιδί πρὸς αὐτούς. Πολλοὶ γονεῖς γράφει σχετικῶς ὁ Thom A. Douglas μὲ τὴν ἐγωϊστικὴν, ἀπαιτητικὴν, συζητησιακὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸ παιδί των, ὑψώνουν φράγματα ἐναντίον τῆς εὐτυχισμένης σχέσεώς των μὲ αὐτὸ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη. Καὶ δὲν εἶναι ὀλίγοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς ὑπερβολικὰς των ἀπαιτήσεις, κατέστρεψαν τὴν εὐτυχίαν ἢ τὸν γάμον τῶν παιδιῶν των.

Διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν χρειάζεται ψυχικὴ ὑγεία, εὐκαμψία, μεγαλοψυχία. Στενὰ μετροημένα μὲ τὸν διαβήτην, ἀρρωστημένα ψυχικὰ ὄρια δὲν ἀρμόζουν εἰς αὐτούς πού ἀνέλαβον τὴν εὐθύνην νὰ διαπλάσσουν ἀνθρώπιναν προσωπικότητα. Διότι, εἴτε θὰ κλείνουν καὶ αὐτὰς μέσα εἰς τὴν φυλακὴν τῆς στενοκαρδίας των ἢ τῆς ἀρρώστειας—καὶ πὼς νὰ ἀπλωθῆς εἰς τὸ maximum τῶν δυνατοτήτων σου, ὅταν τὸ σιδερένιο χέρι μιᾶς ἀποτυχημένης ἀγωγῆς σου σφίγγει τὴν καρδιά;—εἴτε ὁ δυνατὸς παλμὸς τῆς νεότητος θὰ τὰ διαρρήξῃ διὰ νὰ ἐκχύσῃ τὴν ὑπεροχὴν του. Μὲ ποῖον τρόπον ὅμως; Θὰ εὕρῃ ἀραγε μίαν κοίτην ἢ θὰ φέρῃ καταστροφάς; Ἡ συνάντησις μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ψυχικῶν ἐκείνων λειτουργιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκπροσωποῦνται ἀπὸ τὸν «Animus», τὸν Λόγον, τὴν Διάνοιαν, τὸ συγκεκριημένον πνεῦμα τοῦ πατρὸς καὶ τὴν «Anima», τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν διαίσθησιν τῆς μητρὸς κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Jung, θὰ ἀσκήσῃ ἀναμφιβόλως λυτρωτικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ νέου.

Εἶναι ἡ συνεργασία μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἰς τὴν ἰδεώδη μορφήν τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας, μιᾶς συνεργασίας πού ἠμπορεῖ νὰ κἀνῃ θαύματα. Μάλιστα μεταξὺ τοῦ Ἑλληνος πατέρα καὶ τῆς Ἑλληνίδος μητέρας.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ εξαιρετική και αúξανομένη σημασίαν τής παροχής συμβουλών γάμου (συμπεριλαμβανομένης τής παροχής συμβουλών εις οικογενείας, νέους και γονείς) είναι περιττόν σήμερον νά γίνεται λόγος. Ἀντιθέτως συχνά ἀκούεται τὸ ἐρώτημα: «Διατί χρειάζεται ἀκόμη μία ἐπιστήμη τοῦ γάμου; Τί ἐννοοῦμε κυρίως μὲ αὐτό;» Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐρωτᾷ ὁ νεαρός φοιτητῆς τῆς ἱατρικῆς: «Διατί πρέπει νά μελετᾶμε φυσικὴν, χημείαν, βοτανικὴν καὶ ζωολογίαν; Θέλομε νά γίνωμε ἱατροί, οἱ ὁποῖοι θεραπεύουν τοὺς ἀνθρώπους». Καὶ ἡ ἀνατομία καὶ ἡ φυσιολογία φαίνονται εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι καθαρῶς θεωρητικὰ μαθήματα. Ἐν τούτοις ὁ πεπειραμένος ἱατρός γνωρίζει ὅτι ἡ γενικὴ καὶ θεωρητικὴ του μόρφωσις δὲν εἶναι καθόλου μεγάλη, ἀλλὰ μᾶλλον πολὺ μικρὴ.

Τί εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐπιστήμη τοῦ γάμου; Κατ' ἀρχὴν περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς:

1. Γνώσεις, συγκέντρωσιν δηλαδὴ καὶ συστηματικὴν κατάταξιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ βιβλίων, περιοδικῶν, στατιστικῶν, εἰκόνων καὶ ἄλλων στοιχείων ἀπὸ ὅλων τὸν κόσμον, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὰ προβλήματα τῆς ἀγάπης, τοῦ γάμου καὶ τῆς οικογενείας. Αὐτὸ πρακτικῶς προϋποθέτει βιβλιοθήκην, ἀρχειὸν καὶ χαρτοθήκην.

2. Ἐπιστημονικὴν μελέτην, γύρω ἀπὸ εἰδικὰ προβλήματα ὑπὸ μορφήν ἐρευνῶν (π.χ. διὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προγαμιαίων σεξουαλικῶν σχέσεων εἰς τὸν γάμον, διὰ τοὺς γάμους μεταξὺ ἑτεροδόξων, διὰ τὴν σημασίαν τῆς παροχής συμβουλῶν γάμου εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἱερέως κ.ἄ.) ἢ ὑπὸ μορφήν συγκεκριμένων παρατηρήσεων κατὰ τὴν παροχὴν συμβουλῶν γάμου, ὅπως αὐταὶ

τοῦ παρουσιάζει ὁ J. Willi («Elemente einer Ehepsychologie»). Τέλος ὑπὸ μορφήν κοινωνιολογικῶν μελετῶν.

3. Διδακτικὴν: Πῶς ἡμποροῦμε καλύτερον νά κατευθύνωμε νέους, μνηστευμένους, ἔγγαμα ζεύγη, γονεῖς, ἀγάμους, μὲ λόγους καὶ ἔντυπα, διὰ τὰ ἰδιαίτερα προβλήματά των; Αὐτὸ προϋποθέτει: συγκέντρωσιν ὕλικου, ἐπεξεργασίαν καθοδηγητικῶν γραμμῶν συμπεριφορᾶς, ἐκπαίδευσιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν cours, ὁμιλητᾶς, ἐκπαιδευτᾶς, καθῶς καὶ τὴν ἔκδοσιν καταλλήλων ἐντύπων.

4. Μελέτην τῆς μεθόδου ἐργασίας. Ἡ στάσις τοῦ συμβούλου ἔναντι τοῦ ζητούντος συμβουλήν πρέπει νά εἶναι «ἐνεργητικὴ» ἢ «συντροφικὴ» τοποθέτησις; Στοιχεῖα τῆς ψυχολογίας τοῦ θάθους. Προβλήματα τῆς μεταβιβάσεως πληροφοριῶν. Συζητήσεις μεταξὺ δύο ἢ τριῶν; Ἐνδείξεις καὶ ἀντενδείξεις διὰ ψυχοθεραπείαν.

5. Ἐκπαίδευσιν ἐπαγγελματιῶν οἰκογενειακῶν συμβούλων καὶ δημιουργίαν cours δι' ἱερεῖς, ἱατροὺς, νομικοὺς, ἐκπαιδευτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς λειτουργοὺς. Ποῖος εἶναι ἱκανὸς ὡς οἰκογενειακὸς σύμβουλος καὶ ποῖος δὲν εἶναι; (Συνειδητὰ καὶ ἀσυνειδητὰ κίνητρα διὰ τὴν ἐπιλογὴν). Βασικὴ μόρφωσις καὶ συναισθηματικαὶ προϋποθέσεις. Πρόγραμμα τῶν cours. Ἀναγκαιότης μιᾶς διδακτικῆς ἀναλύσεως. Ὁμιλίαι καὶ σεμινάρια εἰς τὰ Πανεπιστήμια, εἰς σεμινάρια θεραπευτικῆς παιδαγωγικῆς, σχολᾶς κοινωνικῶν λειτουργῶν καὶ ἄλλα μορφωτικὰ cours.

6. Μελέτην τῶν θασικῶν ἐννοιῶν. Τί εἶναι εἰς τὸ θάθος ὁ γάμος; Τί σημαίνουν ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ

γάμου αἱ ἔννοιαι τῆς ἀγάπης, τοῦ ἔρωτος, τῆς συντροφικότητος, τοῦ σέξ, τοῦ ἐνοστικτοῦ ἀναπαραγωγῆς; Ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τοῦ γάμου. Ποῦ στηρίζεται ἡ καλυμμένη σεξουαλικὴ ἠθικὴ; Τί ἐνοοῦμεν μὲ τὸν ὄρον «νέα ἠθικὴ»;

Σήμερον θὰ ἤθελα ν' ἀσχοληθῶ κυρίως μὲ τὴν σημασίαν αὐτοῦ τοῦ ἔκτου σημείου διὰ τὴν πρακτικὴν τῆς παροχῆς συμβουλῶν γάμου, διότι, ἐκ πρώτης ὄψεως, εἶναι αὐτὸ πού φαίνεται νὰ εὐρίσκειται περισσότερο μακρὰν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν.

Ἀρχίζομεν μὲ τὸ ἐρώτημα: Ποῖον εἶναι τὸ θεμέλιον τοῦ γάμου, αὐτὸ πού τὸν διαχωρίζει ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους δεσμοὺς μεταξὺ δύο ἀτόμων διαφορετικοῦ φύλου; Τὰ κριτήρια τὰ ὁποῖα συνήθως ἀναφέρονται εἶναι ἀνεπαρκῆ:

α) Ἡ σεξουαλικὴ σχέσις ἀρχίζει συνήθως ἤδη πρὸ τοῦ γάμου καὶ συχνὰ δὲν ἀποθλέπει εἰς τὸν γάμον.

β) Τὸ παιδί ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἐκτός τοῦ γάμου, ἐνῶ ὑπάρχουν πραγματικοὶ γάμοι χωρὶς παιδιά.

γ) Ἡ ἀγάπη ἠμπορεῖ νὰ ἐμφανίζεται καὶ χωρὶς γάμον, ἐνῶ ἠμπορεῖ νὰ λείπῃ εἰς τὰ ἔγγαμα ζεύγη.

δ) Ὁ γάμος ὑπὸ τὴν μορφήν συμβολαίου δὲν ἐμποδίζει πολλὰ ζεύγη, νὰ προσβάλλουν τοὺς κανόνας του' ἀντιθέτως ὑπάρχουν παράνομα ζεύγη τὰ ὁποῖα ζοῦν συμφῶνως πρὸς αὐτούς.

Ἐναντι αὐτῶν ὑπάρχουν ὠρισμένα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα μᾶς προσεγγίζουν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ γάμου:

1) Ἡ ἀμετάκλητος ἀπόφασις. Σημαίνει τὴν ὀλικὴν ἐγκατάλειψιν εἰς τὸν ἄλλον, διὰ τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην, τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἀνεπιστρέπτου πορείας. «Nuptias non concubitus sed consensus facit».

2) Ἡ «ἐκλογὴ» τοῦ ἄλλου. Ὁ Rosenstock - Huessy λέγει: «Ἐκεῖ ὅπου ἔχει γίνῃ ἐκλογὴ ὑπάρχει πραγματικὸς γάμος καὶ μόνον ἐκεῖ. Εἶναι μία ἀμοιβαία ἀναγνώρισις: «Ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ ἡ ἀμοιβαία ἀναγνώρισις ἰσχύει ἀκόμη, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ νέα ἀγάπη ἢ ἀρραβῶν. Ἡ νέα ἀγάπη δημιουργεῖ νέα «πρόσωπα» («Soziolo-

gie I»), «Ubi tu Gaius ego Gaia».

3) Ἡ κοινὴ ἱστορία. «Γίνομαι μαζί σου», λέγει ὁ Martin Buber. Ὁ γάμος σημαίνει «δευτέραν γέννησιν» τοῦ ἀτόμου ὡς κοινωνικοπολιτιστικῆς προσωπικότητος (René König). Αὐτὴ ἡ ἱστορία ζωῆς προϋποθέτει κοινὴν διάρκειαν καὶ κοινὸν χῶρον. Ὁρμιάζομεν μαζί καὶ γηράσκομεν μαζί (Jochen Fischer, «Die Liebe gibt niemals auf»). «Ἡ μορφή τοῦ γάμου τοποθετεῖ ἀκριβῶς γύρω ἀπὸ δύο ἀνθρώπους τὸν χῶρον ἐξ ἐξελίξεως, τὸ σπίτι», λέγει ὁ Ernst Bloch («Das Prizip Hoffnung, I»). Καὶ ἡ Elisabeth Barrett - Browning «Μόνον ἐκεῖ ὅπου εἶσαι σύ, ὑπάρχει ἕνας τόπος» (Sonnett VII).

4) Ἡ νέα μορφὴ ζωῆς. Ὁ Ludwig Binswanger ὁμιλεῖ περὶ τῆς «δυάδος ἡμεῖς»: «Μόνον ἀπὸ τὸ ἡμεῖς προέρχεται ἐδῶ ἡ ἀτομικότης. Τὸ ἡμεῖς προηγείται ἀπὸ τὸ ἐγὼ καὶ τὸ σύ» («Grundformen»). Ἀκόμη ἐντονώτερον ὁ Georg Scherer: «Ὁ γάμος δὲν εἶναι μόνον μία σχέσις μεταξὺ τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ σύ, μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκας. Δημιουργεῖ μᾶλλον ἰδίαν ἐνότητα καὶ ὁλότητα, μίαν μορφήν, ἡ ὁποία περιβάλλει τοὺς συζύγους καὶ τοὺς ἐνώνει» («Ehe im Horizont des Seins»).

5) Ὁ γάμος εἶναι ἀντικειμενικὸν δεδομένον. Δὲν δημιουργεῖται ὁ γάμος μόνον ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἄνδρας καὶ γυναῖκα δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν γάμον» (Max Picard, «Die unerschütterliche Ehe»). Ἐπίσης: «Κανεὶς δὲν ἀναγκάζεται νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον' ἀλλὰ καθένας ὑποχρεώνεται, μόλις ἔλθῃ εἰς γάμον, νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς νόμους τοῦ γάμου. Δὲν δημιουργεῖ, δὲν ἀνακαλύπτει τοὺς νόμους τοῦ γάμου ἐκείνος ὁ ὁποῖος ἔρχεται εἰς γάμον, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἀνακαλύπτει ὁ κολυμβητὴς τὴν φύσιν καὶ τοὺς νόμους τοῦ ὕδατος καὶ τῆς βαρύτητος» (Karl Marx, «Der Ehescheidungsgesetzentwurf»).

Εἰς αὐτὰς τὰς πέντε ομάδας κριτη-

ρίων θά ήθελα νά προσθέσω μερικά ἀκόμη, τὰ ὁποία παρουσιάσθησαν εἰς ἄλλας συζητήσεις μας. Πρῶτον ἐτέθη τὸ ἐρώτημα, κατὰ πόσον ὁ γάμος ἀποτελεῖ θεσμόν καὶ πόσον βασίζεται εἰς τὴν προσωπικὴν συναίνεσιν. Ἐλέχθη: Δὲν εἶναι κάτι τὸ στατικόν, ἀλλὰ κάτι τὸ δυναμικόν, δὲν εἶναι, ἀλλὰ γίνεταί—ἀκριβῶς ὅπως ὁ ἄνθρωπος. Θὰ ἤμπορούσαμε ἀκόμη νά εἰποῦμε: Πραγματοποιεῖται διαρκῶς περισσότερον συμφώνως πρὸς μίαν ἐνδελέχειαν, ὅπως τὸ ἔμβρυον διαρκῶς περισσότερον γίνεται ἀνθρώπινον ὄν, καὶ προχωρεῖ εἰς τὸ νά γίνῃ «πραγματικὸς ἄνθρωπος». Ἐλέγομεν ἐπίσης: Ὁ γάμος δὲν ἀκολουθεῖ ἐξωτερικοὺς νόμους, ἀλλὰ ἐσωτερικοὺς, εἶναι «ἕνας θεσμὸς ἐκ τῶν ἔνδον» καὶ ἠκούσθη ὁ λόγος περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ γάμου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν νομικὸν θεσμόν. Ἐν τούτοις ἐτονίσσαμεν, ὅτι ὁ γάμος ὁ ὁποῖος δημιουργεῖται ἀπὸ ἀμοιβαίαν συναίνεσιν δὲν ἤμπορεῖ νά λυθῇ διὰ κοινῆς συμφωνίας, ἀλλ' ὅτι μὲ τὸν πραγματικὸν γάμον (ὄχι ἀπλῶς μὲ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου) δημιουργεῖται ἕνα ἀντικειμενικὸν δεδωμένον, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχεται ἡ οἰκογένεια.

Θὰ ήθελα τώρα νά σᾶς ἐρωτήσω ἐάν ἡ εἰκὼν, ἢ μᾶλλον τὸ πρότυπον, τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ καλῦτερον ν' ἀπεικονίσῃ αὐτὴν τὴν κατάστασιν, δὲν εἶναι αὐτὸ τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ. Ὁ ὀργανισμὸς, διὰ νά εἴμεθα σαφέστεροι, τὸ παιδί, γεννᾶται ἀπὸ μίαν πρᾶξιν ἐλευθέρας θελήσεως, μίαν συναίνεσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἔχει τὸν ἐσωτερικὸν του νόμον, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον ν' ἀνακληθῇ μὲ μίαν νέαν «συμφωνίαν», νά ἐξαφανισθῇ ἢ νά φονευθῇ ἀπὸ τοὺς δύο γονεῖς οἱ ὅποιοι τὸ ἠθέλησαν.

Αὐτὸς ὁ ὀργανισμὸς τοῦ γάμου—χρησιμοποιῶ εὐχαρίστως τὴν ἔκφρασιν «τὸ πρόσωπον τοῦ γάμου» («Ehe - Person»)—δὲν εἶναι οὔτε ὄρατός, οὔτε ψηλαφητός, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ ἢ ἡ ζωὴ ἢ ἡ μορφή, ἀλλὰ διαποτίζει καὶ κυβερνᾷ ὁλόκληρον τὴν σχέσιν

τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος καὶ τοὺς κάνει μίαν ὁλότητα. («Ὅπως εἰς τὸν θάνατον οἱ ἴστοι καὶ τὰ κύτταρα τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποσυντίθενται, ἔτσι ἤμποροῦμε νά ὁμιλήσωμε καὶ περὶ «θανάτου τοῦ γάμου», ὅταν οἱ σύζυγοι δὲν μένουσιν μετὰ τίποτε πλέον ἐνωμένοι, οὔτε μὲ ἕνα κοινὸν πόνον, μίαν κοινὴν νεύρωσιν ἢ ἕνα κοινὸν σταυρόν). Ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναίκα διατηροῦν ἀκόμη τὴν χαρακτηριστικὰ τῶν, τὴν προσωπικότητά τῶν, ἀλλ' «ὀργανικῶς», (Bertalanffy), μεταξύ τῶν εἶναι ἐνωμένοι, δὲν εἶναι πλέον ξεχωριστὰ ἐλεύθεροι, ἀνεξάρτητοι, «μόνοι», ἀλλ' εἶναι μαζί ἐλεύθεροι, ἀμοιβαίως ἐξηρητημένοι, κάτω ἀπὸ ἕνα κοινὸν ζυγόν—τὴν συζυγίαν. Ἀπ' αὐτὸ διακρίνεται ὁ γάμος ἀπὸ κάθε ἄλλην ἀνθρώπινην σχέσιν, ἀκαθῆ καὶ τὸν μεγάλον ἔρωτα ἢ τὴν συντροφικότητα, ἡ ὁποία συνδέει μεταξύ τῶν δύο ἀνεξάρτητα, «ἐλεύθερα» πρόσωπα. Πρόκειται διὰ μίαν νέαν διάστασιν: $1X1=1^2$.

Βεβαίως κάθε ἀγάπη εἶναι ἤδη ὑπερφυσική. Bonhoeffer: «Ὁ ἐκάστοτε πλησίον εἶναι τὸ ὑπερφυσικόν». Ἀλλ' εἰς τὸν γάμον ἄνδρας καὶ γυναίκα ἀντιμετωπίζουν ἀπὸ κοινῶς τὸ ὑπερφυσικόν μὲ τὴν κοινὴν τῶν προσωπικότητα, τὸ «ἡμεῖς» τοῦ γάμου. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδιαιτέρον μυστήριον τοῦ γάμου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νά ἐξηγηθῇ ἢ ν' ἀναλυθῇ πλέον. Θεολογικῶς θὰ ἤμπορούσαμε νά διατυπώσωμε: ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναίκα εἶναι εἰς τὸν γάμον ἢ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. «Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν» ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Γέν. α' 27).

Διὰ τὴν κατανοήσιν αὐτῆς τῆς ἐνόητος θὰ χρησιμοποιήσωμεν ὠρισμένα παραδείγματα:

Ἡ ἱστορία τοῦ νέου «προσώπου τοῦ γάμου», ἐάν τὴν ἐξετάσωμεν ὑποκειμενικῶς, εἶναι ἕνα «δράμα». Ὅχι μὲ τὴν συνήθη τραγικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀρχικὴν σημασίαν τῆς «ἐντάσεως» ἢ τῆς «ἡρωικῆς πράξεως». Ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναίκα ὀφείλουσιν νά παίξουσιν ἀλάνθαστα τοὺς ρόλους τῶν, διὰ τῶν ὁποίων γίνεταί ὁ γάμος, χωρὶς ν' ἀφήσουσιν νά παρασυρθοῦν ἀπὸ τὰς ἀναφουμένους

δυσκολίας και τὰ φαινομενικά «ἀδιέξοδα» εἰς διεξόδους αἱ ὁποῖα εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸν γάμον, ὅπως ἡ πικρία, τὸ παράπονον, ἡ παραίτησις ἢ ἀπομόνωσις, ἡ ἀπιστία ἢ ἡ ἀπειλή τοῦ χωρισμοῦ. Εἶναι καθήκον τοῦ οἰκογενειακοῦ συμβούλου ν' ἀντιληφθῇ τὸ νόημα τοῦ δράματος τοῦ γάμου καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους. Τὰ πολλὰ «μικρὰ δράματα», ὅπως ἡ φιλονεικία, ἡ μοιχεία, ὁ φόνος καὶ ἡ αὐτοκτονία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι γεμάτη ἡ συνήθης λογοτεχνία, δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ προσπάθεια φυγῆς ἀπὸ τὸ μεγάλο δράμα τοῦ γάμου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ τέλος ἔχει προορισμὸν νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς συζύγους εἰς ὄριμον ἐνότητα.

Εἰς τὴν λογοτεχνίαν γίνεται πάντοτε λόγος διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀπιστίαν, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ δευτέρα ἐννοεῖται ὡς σχέσις μὲ ἕνα τρίτον, ἢ πρώτη, ἀρνητικῶς, ὡς ἡ ἀποφυγὴ αὐτῆς τῆς σχέσεως. Εἶναι ὡς ἐάν ἠθέλαμε νὰ προσδιορίσωμε τὴν ἀλήθειαν ἀπλῶς ὡς τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ψεύδους. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως πρόκειται διὰ τὴν θετικὴν ἀξίαν τοῦ αἰσθηματος τῆς ἀ σ φ α λ ε ί α ς. Εἶναι ὁ «ζωντανὸς ἰσθὸς» τοῦ «συζυγικοῦ προσώπου» καὶ συνίσταται εἰς τὴν σταθερὰν πίστιν ὅτι ὁ ἦ ἦ, σύζυγός μου διάκειται καλῶς ἀπέναντί μου, ὅτι θὰ δημιουργήσῃ τὸν ἀσφαλῆ χώρον, ὅπου θὰ ἠμπορέσωμε νὰ γίνωμε ἐγὼ ὁ ἑαυτός μου, ἐμεῖς ὁ ἑαυτός μας. Ἀντιθέτως ἡ ἀπιστία σημαίνει κ ἄ θ ε π ε ρ ι ο ρ ι σ μ ὸ ν ἀ ὑ τ ῆ ς τ ῆ ς ἀ σ φ α λ ε ί α ς, ἀδιάφορον ἐάν πρόκειται δι' ἕνα ἄλλον σύντροφον ἢ δι' ἕνα ἄλλο πρᾶγμα (π.χ. τὸ ἐπάγγελμα) ἢ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἐγώ. Ἡ κλασσικὴ μοιχεία διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ κρίνεται ἀπὸ τὸν περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον σεξουαλικὸν δεσμὸν μὲ ἕνα τρίτον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν μείωσιν τοῦ αἰσθηματος τῆς ἀσφαλείας. Ὁ οἰκογενειακὸς σύμβουλος ὀφείλει λοιπὸν πρὸ πάντων νὰ ἔχῃ καθαρὰν ἀντιληψίν αὐτῆς τῆς ἀσφαλείας καὶ τῶν ἀδυνάτων σημείων τῆς, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀπιστίαν ἀποτελεσματικῶς.

Ἀσφαλῶς ἡ συζυγικὴ ἀγάπη ἐπι-
ρεάζεται ἀπὸ πολὺ διαφορετικοὺς πα-
ράγοντας: ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡ-
λικίας, προβολὰς καὶ ταυτίσεις, ἀνα-
στολάς τῆς ἐξελίξεως κατὰ τὰ διάφορα
στάδια ἔπειτα, ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν σε-
ξουαλικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀμοιβαίαν
ἐρωτικὴν ἀνταπόκρισιν, ἀντιθέσεις χα-
ρακτῆρος καὶ τὴν διπολικότητά των, ἀ-
τομικὰς καὶ διασυζυγικὰς νευρωτικὰς
ἐξελίξεις κ.λ.π. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχει
κάτι σὰν μία ἀπλή ἱκανότης ἀγάπης,
ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναλυθῇ,
καὶ ἢ ὁποῖα ἔχει δοθῇ σὲ καθένα ἀπὸ
ἡμᾶς εἰς διαφορετικὸν βαθμὸν. Ἡμπο-
ροῦμε νὰ τὴν εὗρωμεν εἰς πολὺ ἀπλοῦς
ἀνθρώπους, ἐνῶ λείπει ἀπὸ πολλὰ «πνευ-
ματικὰ» άτομα.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς παράγοντας
ὁ οἰκογενειακὸς σύμβουλος ὀφείλει νὰ
γνωρίζῃ, ὀφείλει νὰ προσπαθῇ νὰ προσ-
διορίσῃ τὴν «ἔδραν» τῆς διαταραχῆς τῆς
ἀγάπης καὶ ἀναλόγως νὰ ἐνεργῇ थे-
ραπευτικῶς. Κάποτε ἡ ψυχοθεραπεία τοῦ
βάθους εἶναι τὸ μέσον ἐκλογῆς. Ὁ οἰ-
κογενειακὸς σύμβουλος ὅμως πρέπει νὰ
γνωρίζῃ ἀκόμη κάτι καὶ ἂν εἶναι δυνα-
τὸν νὰ τὸ ἔχῃ δοκιμάσει ὁ ἴδιος: Ὑπάρ-
χουν εἰς τοὺς περισσότερους γάμους
στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀγάπη με-
ταξὺ τῶν συζύγων φαίνεται νὰ ἔχη σθῆ-
σει, ὅπου αἰσθάνονται ὅτι «ὄλα ἐτελείω-
σαν». Καὶ ἀκριβῶς τότε ἀντιλαμβάνον-
ται, πὼς τὸ «συζυγικὸν πρόσωπον» ἀ-
ποδεικνύει τὴν ζωτικότητά του καὶ προσ-
φέρει εἰς τοὺς δύο νέας δυνάμεις καὶ
νέαν ἀγάπην. Ἡ «ἀντικειμενικὴ πραγμα-
τικότης» τοῦ γάμου (Max Picard) ἐμφα-
νίζεται ὡς «τρίτη δύναμις» μεταξὺ ἀν-
δρὸς καὶ γυναικός, τὸ «συζυγικὸν
πρόσωπον» ἀποκτᾷ τρεῖς διαστάσεις:
 $1 \times 1 \times 1 = 1^3$. Ἐγγίζομεν ἐδῶ τὸ ἰδιαίτε-
ρον μυστικὸν τοῦ γάμου, τὸ ὁποῖον καὶ
ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία χαρακτηρίζει
ὡς μυστήριον. Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς
θεολογικὰς ἀμφισβητήσεις—ἐδῶ ζῶμεν
αὐτὸ τὸ μυστικὸν κατὰ τρόπον ὑπαρξια-
κόν. Εἶναι ἀξιοθρήνητος ὁ οἰκογενειακὸς
σύμβουλος, ὁ ὁποῖος δὲν τὸ γνωρίζει.
Λέγει ὁ Schillebeeckx: «Ὅποιος σήμε-
ρα πιστεύει εἰς τὸν Δημιουργόν - Θεόν,

γνωρίζει ότι, ἀκριβῶς λόγω τῆς ὑπερφυσικῆς Του φύσεως μόνον με τὴν μορφήν φαινομενικῆς ἀπουσίας ἤμπορεῖ νὰ εἶναι παρών, ὅτι ἡ παρουσία Του εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν δημιουργημάτων. («Christentum und Welt in unserer Zeit»).

★ ★ ★

Ἐνα τελευταῖον καὶ τελείως διαφορετικὸν παράδειγμα προσφέρει ἡ διάλυσις τοῦ γάμου. Νομικῶς προσπαθοῦμε νὰ καθορίσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον τὰς καταστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἕνας γάμος «μπορεῖ» νὰ διαλυθῇ. Θεολογικῶς ἠσυχολήθημεν, με ὄχι πάντοτε τελείως ἀξιοπίστους μεθόδους ἐρμηνείας, νὰ εὐρώμεν βιβλικὰς θάσεις διὰ νὰ διαλύωμεν τὸν «ἀδιάλυτον» γάμον. Γνωρίζομεν ὅλοι, πόσον εἶναι κουραστικά αἱ δίκαια διαζυγίου, μάλιστα αἱ θεολογικαί, καὶ πόσον συχνὰ ὁ ἀγὼν διὰ τὸ δίκαιον ἐκφυλίζεται εἰς πεισματῶδη φιλονεικίαν. Ἐναντι αὐτοῦ, ἄς φαντασθῶμεν τὴν ἐξῆς εἰκόνα: ὅσον ὑπάρχει τὸ «συζυγικὸν πρόσωπον» δὲν ἤμπορεῖ νὰ διαλυθῇ (ἐὰν παρὰ ταῦτα συμβῇ αὐτό, οἱ διεζευγμένοι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑποφέρουν). ἤμπορεῖ ὅμως νὰ συμβῇ ν' ἀποθάνῃ ὁ γάμος, καὶ τότε πρέπει συνήθως νὰ «ταφῇ». Ἀλλά, πότε εἶναι «νεκρὸς» ἕνας γάμος; Ἐν συντομίᾳ: Ὅταν δὲν παρουσιάσῃ πλέον κανενὸς εἶδους σημεῖα ζωῆς ἢ παρουσιάσῃ σημεῖα ἀποσυνθέσεως. Αὐτὴ ἡ διαπίστωσις τοῦ θανάτου εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς δικαστικῆς διαδικασίας με δύο ἀλληλομαχομένους δικηγόρους, ἀλλ' ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ μόνον εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἐμπείρου οἰκογενειακοῦ συμβούλου, τοῦ «ἱατροῦ τοῦ γάμου», ὁ ὅποιος ἠρέμως καὶ με ὑπομονὴν σταθμίζει καὶ προτείνει τὰς θεραπευτικὰς δυνατότητας, ἢ ὀφείλει νὰ διαπιστώσῃ με ἀντικειμενικότητα τὸν θάνατον τοῦ γάμου. Βεβαίως εἶναι δυνατόν καὶ αὐτὸς ν' ἀπατηθῇ, ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματα μιᾶς ἀρμοδίας γνώμης εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἐπανεξετασθῶν καὶ τυχόν νὰ διορθωθῶν παρὰ αἱ θυμῶδεις

ἀντεγκλήσεις εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν δικαστηρίων. Αὐτὴν τὴν «ἱατρικὴν διαπίστωσιν τοῦ θανάτου τοῦ γάμου» εἶχεν ἤδη συστήσει ὁ Karl Marx εἰς τὸ προαναφερθὲν σχέδιον νόμου περὶ διαζυγίου. Δὲν πρόκειται λοιπὸν γενικῶς νὰ «δυσκολέψωμεν» ἢ νὰ «διευκολύνωμεν» τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, ἀλλὰ νὰ τὴν στηρίζωμεν ἐπὶ πραγματικῶν καὶ περισσότερων ἀξιοπίστων θάσεων, πρᾶγμα ποῦ θὰ περιόριζε σημαντικὰ τὴν βασανιστικὴν δικαστικὴν διαδικασίαν.

★ ★ ★

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον ἐθέσαμεν εἰς τὴν ἀρχήν: «Εἶναι πράγματι ἀπαραίτητος μία ἐπιστήμη τοῦ γάμου, διὰ νὰ ἔχωμεν καλοὺς οἰκογενειακοὺς συμβούλους;» Ἐλπίζω, ὅτι κατέστησα σαφές, ὅτι ἡ γαμολογία εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ θάσις τοῦ οἰκογενειακοῦ συμβούλου, ὅπως ἡ φυσιολογία, ἡ παθολογία καὶ ἡ κλινικὴ ἱατρικὴ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ θάσις τοῦ ἱατροῦ. Ὁ οἰκογενειακὸς σύμβουλος χρειάζεται μόνον ὅσον τὸ δυνατόν πληρεστέραν γνώσιν αὐτῶν τὰ ὁποῖα ἤδη γνωρίζομεν, καὶ προσέτι κριτικὴν ἐκτίμησιν τῶν διαφόρων θεωριῶν καὶ κατευθύνσεων. Πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ ἤμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ συμπληρωματικὰς πληροφορίας. Ὁ οἰκογενειακὸς σύμβουλος πρέπει νὰ ἤμπορῇ νὰ παρουσιάσῃ τὰ προβλήματα εἰς ομάδας καὶ κύκλους νέων καὶ νὰ ἤμπορῇ νὰ διακρίνῃ τί πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ τί ὄχι εἰς ὠρισμένον περιβάλλον. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὴν μέθοδον τῆς συζητήσεως καὶ τῆς παροχῆς συμβουλῶν καὶ νὰ διαθέτῃ σταθερὰν γνώσιν τῆς ψυχολογίας. Μία ἀνάγκη τῆς διδασκτικῆς θὰ εἶναι πάντοτε χρῆσιμον βοήθημα. Αὐταὶ αἱ εἰδικαὶ «γαμολογικαί» γνώσεις παρέχονται συνήθως ὡς συμπληρωματικὴ μόρφωσις εἰς ἱερεῖς, ἱατροὺς, ψυχολόγους, νομικούς, παιδαγωγούς ἢ κοινωνικοὺς λειτουργοὺς καὶ πλουτίζονται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῶν ἐπιστήμην.

Ἄλλ' ἕνα πρᾶγμα φαίνεται εἰς ἐμὲ νὰ εἶναι ἰδιαίτερος σπουδαῖον δι' ὅλα

τὰ εἶδη οἰκογενειακῶν συμβούλων καὶ μάλιστα ν' ἀποτελῆ τὸ τελικὸν προσὸν δι' αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα: ἡ συνεχῆς καὶ διαρκῶς θαυτετέρα ἀπασχόλησις μὲ τὸ ἐρώτημα: «Τί εἶναι ὁ γάμος; Ποῖοι εἶναι οἱ κανόνες του; Πῶς ἡμπορῶ νὰ διακρίνω μερικὰ ἀπὸ τὰ μυστικά του;» “Ὅσον καὶ ἂν εἶναι χρήσιμοι αἱ ἐπιστήμαι «τοῦ ἀτόμου», ὅπως ἡ βιολογία, ἡ σεξολογία ἢ ἡ ψυχολογία τοῦ βᾶθους, δὲν ἡμποροῦν νὰ περιλάβουν ἀπὸ τὸν γάμον περισσότερα ἀπὸ ὅσον ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χρημεία περιλαμβάνουν ἀπὸ τὸν ζωντανὸν ὄργανισμόν. Ἡ ὁλότης τῶν τριῶν διαστάσεων τὴν ὁποίαν περιεγράψαμε δὲν περιέχεται εἰς τὸ σύστημα τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ διαφορὰ ἐμφανίζεται π.χ. εἰς τὸ ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς σύμβουλος ἐξ ἀρχῆς δὲν προβάλλει οὔτε ὡς «συνήγορος τῆς συζύγου» οὔτε ὡς «συνήγορος τοῦ συζύγου», ἀλλ' ὡς συνήγορος τοῦ κοινῶν τῶν γάμου ἕναντι τῶν ἀτομικῶν τῶν ἐπιθυμιῶν. Πρέπει νὰ ἡμπορῆ ν' ἀντιληφθῆ μὲ τὴν διαίσθησίν του ὅλα τὰ ἰδιαιτέρα σημεῖα αὐτοῦ τοῦ μοναδικοῦ γάμου, τὸν ἰδιαιτερόν ἀστερισμόν τῶν δυνατῶν καὶ τῶν ἀδυνατῶν σημείων του, καὶ νὰ κἀνῃ νὰ τ' ἀντιληφθῶν οἱ ἴδιοι οἱ συζύγοι οἱ ὁποῖοι ζητοῦν τὴν βοήθειάν του. Ἰσως νὰ πρόκειται δι' ἕνα τελείως «ἀτελῆ» γάμον, ἀλλ' εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἰδὶκὸς τῶν γάμος, ὅπως τὸ ἄρρωστο ἢ ἀνάπηρο παιδί εἶναι συχνὰ τὸ πλέον ἀγαπημένο παιδί τῶν γονέων του. Ὁ καλὸς οἰκογενειακὸς σύμβουλος ὁμοιάζει μὲ τὸν «ιατρὸν τῆς προσωπικότητος», ὁ ὁποῖος ἀντιλαμβάνεται ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του σχέσιν. Συγχρόνως ὁ καλὸς οἰκογενειακὸς σύμβουλος εἶναι κατὰ περισσώτερον ἀπὸ ἱατρός, εἶναι — μὴ τραμάξετε! — ὀλίγον «προφήτης». Μὲ τὴν ἐννοιαν ὅτι γνωρίζει τὰ μυστικά τοῦ γάμου καὶ ἀκόμη ὅτι ἐδῶ—εἶτε Τὸν καλοῦμε εἶτε ὄχι—ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ μὲ τοὺς συζύγους. Εἰς

τὸν γάμον ταιριάζει κατὰ τρόπον ἰδιαιτερόν ὁ λόγος τοῦ Bultmann: «Μόνον ἡ σκέψις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἡμπορεῖ νὰ εὐρίσκη, ν' ἀναζητῆ καὶ νὰ εὐρίσκη, εἰς τὸ ὄρισμένον τὸ ἀόριστον, εἰς τὸ ἐντεῦθεν τὸ ἐκεῖθεν, εἰς τὸ παρὸν τὸ ὑπερφυσικόν, ὡς δυνατότης τῆς συναντήσεως, εἶναι δυνατὴ διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον» («Der Gottesgedanke und der moderne Mensch»).

Ἐδῶ θὰ ἡμπορούσαμε νὰ θέσωμε τὸ ἐρώτημα διὰ τὴν παροχὴν συμβουλῶν γάμου ἀπὸ θέσεως καθαρῶς χριστιανικῆς ἢ μιᾶς ὄρισμένης ὁμολογίας. Ἀσφαλῶς ἕνας ὀρθόδοξος, ἕνας καθολικός, ἕνας προτεστάντης, ἕνας ἰουδαῖος, ἕνας μωαμεθανὸς ἢ ἕνας κομμουνιστὴς ἔρχονται εἰς τὸν γάμον μὲ διαφορετικὰ ἠθικὰ κριτήρια, καὶ ἡ παροχὴ συμβουλῶν γάμου συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδητῶς ἐπιρεάζεται ἀπὸ τὴν προσωπικὴν τῶν πίστιν. Ἐν τούτοις, προσπαθοῦμε νὰ ἐπεξεργασθῶμε μίαν ὅσον τὸ δυνατόν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐλευθέραν ἀπὸ ἀπόψεως ἰδεολογίας ἐπιστήμην τοῦ γάμου. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ ἀμερόληπτος, ρεαλιστικὴ ἐργασία διὰ τὸν γάμον ὀδηγεῖ καλύτερον ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλην ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας τοῦ ἀνθρώπου εἰς μίαν μεταφυσικὴν. Κάθε πιστὸς θὰ τὴν ὀνομάσῃ διαφορετικὰ ἀναλόγως τῆς θρησκείας του. Ἄλλὰ τὸ νὰ μὴ τὴν ἀντιληφθῆ, θὰ ἦταν ἀντεπιστημονικόν, καὶ τὸ νὰ τὴν ἀρνηθῆ ἀπὸ λόγους «μεθοδολογίας», θὰ ἦταν ἀνέντιμον. Παραμένομεν ρεαλισταί, ὅταν διαπιστώνωμε αὐτὴν τὴν μεταφυσικὴν καὶ γνωρίζωμε ὅτι καὶ ὁ γάμος ὑπόκειται εἰς μίαν δύναμιν τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιστήμη μας δὲν ἡμπορεῖ νὰ συλλάβῃ μὲ τὰς ἰδικὰς τῆς ἐννοίας. Ὁ Ben Gurion ἔλεγε διὰ τὸ κράτος τοῦ Ἰσραήλ: «Ὅποιος ἐδῶ δὲν πιστεύει εἰς τὸ θαῦμα, δὲν εἶναι ρεαλιστὴς». Αὐτὸ ἰσχύει ἀκριβῶς διὰ τὸν γάμον.

TH. BOVET

ΣΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΩΝ 70 ΤΟΥ ΧΡΟΝΩΝ(*)

Δέν πρέπει νά ἡσυχάζωμε, μέχρις οὗ θά ἔχωμε ἀντιληφθῆ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν νά κατανοηθῆ μόνον στήν πληρότητα τῶν ἀπόψεών του. Τό πρόσωπο καί ἡ κοινωνία, τό ἄτομο στήν ἱεραρχική τάξι, καί ἡ ἀγάπη πού ξεπερνᾷ τὰ ὅρια, ὅλα μαζί ἀποτελοῦν τόν ἄνθρωπο. Μπορεῖ νά βλέπωμε σ' αὐτό κάτι τό πολύπλοκο, μία διάσπασι, μία παρωδία ὀσσότερα θά τό ὀνομάσωμε «ὁ ἄνθρωπος στήν πληρότητά του», γιά τήν ὁποία προηγεῖται ἀπό ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα.

«Ἡ ἀξία τῆς ἐλευθερίας».

Ἀξιότιμε, ἀγαπητῆ Theodor Bovet,

Τρέχοντας μαζί μέ τόν αἰῶνα μας ἐώρησες στίς 28 Μαΐου τήν ἐπέτειο τῶν ἐβδομήντα σου χρόνων. Ὁ λόγος γιά τήν πληρότητα τοῦ ἀνθρώπου, τήν ἐλευθερία του, τίς δυνατότητές του, τόν προορισμό του, πού ἤθελες χωρὶς ἀμφιβολία νά τόν γνωρίσουν ὅλοι, γιά σένα προσωπικά ἰσχύει μ' ἓναν ζωντανό, ὠραῖο καί ξεχωριστό τρόπο. Πόση πληρότης ζωῆς, σκέψεως καί ἔργου—καί, μαζί, ἐρεθισμῶν, ὠθήσεων, παρακινήσεων! Ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων πού σ' ἐπλησίασαν—τό μαρτυροῦν πρὸ πάντων οἱ ἐκδόσεις τῶν βιβλίων σου—εἶναι ἀνυπολόγιστος· ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων πού ἀπὸ σένα κάτι ἐκέρδισαν γιά τήν ἐργασία ἢ γιά τὴν ζωὴ τους εἶναι ἐπίσης ἀσύλληπτος· ἀλλά, τὸ ἂν εἶναι πολλοὶ ἢ πάρα πολλοὶ δὲν ἔχει σημασία.

Δέν τὸ γνωρίζουν ὅλοι ὅτι τὰ θέματα πού σέ ἀπασχόλησαν δὲν περιορίζονται στὰ προβλήματα τοῦ γάμου καί τῆς ἀγάπης. Εἶναι τὰ βιβλία ἀνάμεσα στὰ σαράντα καί στὰ πενήντα σου χρόνια: «Ὁ ἄνθρωπος καί ἡ ἀξία του». Σ' αὐτὰ γίνεται λόγος γιά τὸ πρόσωπο, τίς ἀρρώστιες καί τίς μεταβολές του—γιά τὴν νάρκωσι καί τὴν ἐξαφάνισι τῆς πίστεως—γιά τὸ φόβο μπροστὰ στὸ ζωντανὸ Θεό—γιά τὴν ἀξία τῆς ἐλευθερίας. Σ' αὐτὰ περιλαμβάνεται καί ἡ πρώτη διατύπωσις τοῦ βιβλίου σου γιά τὸ γάμο: «Ὁ γάμος: κρίσις καί ἀναγέννησις». Εἶναι ἔπειτα τὰ βιβλία σου γύρω ἀπὸ τὴν Ποιμαντική, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν ὥστε νὰ σοῦ ἀπονεμηθῆ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ζυρίχης θεολογικὴ διδασκαλία γιά τὴν χρησιμοποίησιν στήν Ποιμαντικὴν ψυχολογικῶν καί ψυχιατρικῶν θέσεων. Τέλος εἶναι τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται μέ τὸ βασικὸ σου θέμα: τὸ βιβλίον μέ τὴ διεθνή—ἐν τῷ μεταξύ—προβολή γιά τὸ γάμο «Τὸ

μυστικὸ εἶναι μεγάλο», ἡ ἐπιστήμη τοῦ γάμου σὲ δύο τόμους, ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὴ νεώτερη ἔκδοσι, τίς ὀμιλίες τῆς Ζυρίχης, τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς ἐπιστήμης τοῦ γάμου». Μ' αὐτές τίς διαλέξεις ἡ Γαμολογία εἰσηλθε στήν πανεπιστημιακὴ περιοχὴ. Ἐρχονται κατόπιν τὰ συγγράμματά σου γιά νέους, ἡ ἀπολογία κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ καί πολιτιστικοῦ πεσοιμοῦ «Ἡ ἀγάπη εἶναι ἀνάμεσα μας», καθὼς καί τὸ «Ἡ καθημερινὴ ζωὴ καί τὸ θαῦμα στήν οἰκογένεια», ἀκολουθούμενα ἀπὸ τὸ «Ὁδηγὸς ἢ ἡλικία». Τέλος πρέπει νά εἰπῶ γιά τὴ θαρραλέα σου συλλογὴ γύρω ἀπὸ συνήθη ἠθικοσεξουαλικὰ προβλήματα, κυρίως γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ὁμοφυλοφιλίας. Τὸ ὅτι ἀκριβῶς ἢ ἀποψίς σου σ' αὐτὸ τὸ θέμα σοῦ δημιούργησε ἐχθροὺς λυπεῖ αὐτοὺς πού σέ γνωρίζουν, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης—ὅπως τὸ δείχνει καί ἡ γεμάτη θάρρος ἀταραξία σου—ἐνθάρρυνσις γιά ἐκείνους πού, ὅπως σύ, δὲν θέλουν πλέον νὰ δεχθοῦν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀδίκαια καί χωρὶς λόγο.

Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἐργασία σου γύρω ἀπὸ τὸ γάμο ἐρχόταν διαρκῶς περισσότερο στὸ κέντρο—τόσο πού ταυτίσθηκες μαζί της. Πρέπει ν' ἀναφέρωμε ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴ νεώτερη ἐπιστήμη γιά

(*) Λίαν εὐχαρίστως αἱ «Ἀκτίνες» δημοσιεύουν τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ὁ Cuido Groeger, συνεργάτης τοῦ Ἰνστιτούτου Ζυρίχης, πρὸς τὸν φίλον τῶν «Ἀκτίνων», ψυχίατρον τῆς Ζυρίχης Theodor Bovet, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 70ετηρίδος του. Ὁ Bovet εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τῆς γνωστῆς κινήσεως «Ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητος», μέ τὸν πρωτεργάτην αὐτῆς Paul Tournier. Εἶναι εὐτύχημα διὰ τὸ περιοδικόν μας καί διὰ τὸν πνευματικόν μας ἀγῶνα, ὅτι συνεχίζεται μέ ἀπαραμειῶτον ἐνδιαφέρον ἡ συνεργασία τῶν δύο κορυφαίων εὐρωπαϊῶν ἰατρῶν.

τὸν παλαιότερο θεσμὸ τῆς ζωῆς, τὴν ἐπιστήμη τοῦ γάμου, τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος τόμος ἐνεφανίσθη τὸ 1961· ἀργότερα, τὸ σημερινὸ Ἰνστιτούτο γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια στὴ Ζυρίχη ποὺ ἰδρύθη μὲ τὴ δική σου κυρίως συνεργασία καὶ παρὰ τὰ πολλὰ ἐμπόδια καὶ τὴ νωθρότητα. Ἀπὸ τὸ 1964 προστίθεται τὸ βασικὸ περιοδικὸ γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια «Γάμος» («Ehe»). Πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εὐρίσκειται ἡ πρακτικὴ σου πείρα, μία μακρὰ πρακτικὴ ὡς ψυχίατρον, ὡς συμβούλου γάμου στὴ Ζυρίχη, Λωζάνη καὶ ἀργότερα στὴ Βασιλεία, ὡς πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς, νομίζω, δὲν εἶναι τόσο σημαντικὸ τὸ νὰ καταταχθοῦν ὅλες οἱ ἀπόψεις σου μαζὶ μὲ τὶς βασικὲς σου ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ἐπιστήμη τοῦ γάμου. Σημαντικὸ γιὰ τὰ προβλήματα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος, τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ γάμου, τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν παιδιῶν εἶναι ἡ εὐρύτητα καὶ τὸ

μέγεθος τῶν θεωριῶν σου. Τόσο γιὰ τὴ θεωρία τῆς ἐπιστήμης τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πράξι—τὴν παροχὴ συμβουλῶν γάμου καὶ τὸν οἰκογενειακὸ προγραμματισμὸ—εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ ἀντιλήψεις καὶ οἱ ἀπόψεις σου προσήγγισαν τὸ θέμα, τὸ ἔφεραν λίγο πιὸ μπροστὰ, τὸ θέμα τοῦ ἀνθρώπου στὴ σχέσι ἀνάμεσα στὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναῖκα. Δὲν εἶναι καθόλου ἀπὸ στενοκέφαλη θρησκευτικὴ ἰσχυρολογία ποὺ τοποθετεῖς ὅλ' αὐτὰ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἶναι καταπληκτικὸ γιὰ μένα, τὸν νεώτερο, τὸ πόσο εἶσαι ἓνας νέος ἑβδομηντάρης—ἀνοιχτὸς στὴ ζωὴ καὶ εὐστροφος. Φοβάμαι ὅτι σήμερον μιλῶ γιὰ πολλά. Μὲ τὶς εὐχαριστίες μου σὲ σένα ἐνώνεται ἡ χαρὰ γιὰ τὴν «Πληρότητα τοῦ ἀνθρώπου» καὶ ἡ εὐχὴ γιὰ ἄλλα ἀκόμη χρόνια ἀδέσμευτης δραστηριότητος καὶ συνεργασίας.

CUIDO GROEGER

ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΡΙΑ

Στοχαστικὴ, ἡ ἐπιβλητικὴ μορφή της
θεβαιώνει τὴ λευτεριά μας,
ἀσφαλισμένην σ' ἀγνά της χέρια
—εὐώδεις ἰκρίνους—ποῦ ἰκρατοῦν
τὸν Κύριο. Ἡ θαρραλέα σκέψη της
ἐμβαθύνει στῆς Ἑλλάδας τὴν ψυχὴ
κι' ἀκούει μ' ἰκανοποίηση
τῶν παιδιῶν της, τὶς ἡρωϊκὲς ἰαχὲς
ἐπάνω στὰ χιονισμένα βράχια.
Ἡ ἔγνοια μας, εἶν' ἀπαντοχὴ δική της.
Μᾶς ἐνθαρρύνει στοὺς ἀνίσους ἀγῶνες
καὶ παραστέκει πρόμαχος
μὲ τὴν ἀστραφτερὴ ρομφαία
τῆς ἀκατάβλητης ματιᾶς της,
νικήτρια κι' Ἐλευθερώτρια.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Ο ΕΝΑΛΙΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ἔποχὴν μας, ἔποχὴν τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀποθεώσεως τοῦ περιττοῦ, εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι τὰ δύο τρίτα τῆς ἀνθρωπότητος μαστίζονται ἀπὸ τὸν λιμὸ. Αἱ σημειωθεῖσαι πρόοδοι εἰς τὴν ἱατρικὴν εἶχον ὡς συνέπειαν νὰ ἐξαλειφθοῦν σχεδὸν ὄλοσχερῶς αἱ λοιμώδεις νόσοι καὶ μολονότι ἄλλαι πληγαὶ ἐνεφανίσθησαν ἢ ἐνετάθησαν (ἄγχος, ψυχικὰ νοσήματα κ.λ.π.), τὸ γεγονός παραμένει ὅτι ἠυξήθη τὸ προσδόκιμον ἐπιβιώσεως καὶ ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς κάμνει τοὺς συγχρόνους ὁπαδοὺς τοῦ Μάλθους νὰ ἐντείνουν τὸν θόρυθον περὶ τῶν δημογραφικῶν κινδύνων καὶ πολλὰ νὰ λέγονται καὶ νὰ γράφονται ἢ νὰ διαφημίζονται καὶ προπαγανδίζονται περὶ ἀνάγκης αὐστηροτέρου ἐλέγχου τῶν γεννησίσεων καὶ περὶ τῆς ἐξαλείψεως τῶν ἀνθρωπίνων δεινῶν, ἦτις θὰ ἐπέλθῃ μὲ τὸ θαυματουργὸν «χάπι».

Καὶ μολονότι εἶναι σεβασταὶ καὶ συζητήσιμοι αἱ ἀπόψεις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔχοντες τὸ θάρρος μιᾶς πολυμελοῦς οἰκογενείας δὲν εὔρον κατὰ τὸ παρελθόν, τὴν ἀνάλογον ἐνίσχυσιν καὶ συμπαράστασιν ἐκ μέρους τῆς πολιτείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργοῦνται, τὸ γεγονός παραμένει ὅτι ὁ περισσότερος θόρυθος εἰς τὰς προηγμένας χώρας γίνεται ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ὕλισμου καὶ τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, οἱ ὅποιοι καὶ ὀλοφύρονται διὰ τὰ δημογραφικὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐξ ἄλλου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν μεγαλειτέραν γεννητικότητα παρουσιάζουν αἱ πτωχαὶ χώραι.

Ἐπὶ πλέον εἶναι γεγονός ὅτι μόνον ἕως ἕνα βαθμὸν τὰ προβλήματα διατροφῆς ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχει νὰ διαθρέψῃ μία περιοχὴ. Ἡ θασικὴ αἰτία τοῦ λιμοῦ ἢ ὑποσιτισμοῦ ὄλο-

κλήρων πληθυσμῶν εἶναι τὸ γεγονός ὅτι δὲν γίνεται σωστὴ ἐκμετάλλευσις ὄλων τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῶν διαφόρων χωρῶν. Πλεῖστοι χώραι πτωχαὶ εἰς ἐθνικὸν εἰσόδημα εἶναι πλουσιώταται εἰς πρώτας ὕλας, τὰς ὁποίας ἐξάγουν ἀντὶ πινακίου φακῆς διὰ νὰ εἰσαγάγουν τὰ κατὰ πολὺ ἀκριβώτερα βιομηχανικὰ προϊόντα.

Ἡ βοήθεια ἐξ ἄλλου τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν πρὸς τὰς ὑπαναπτύκτους, αἱ ὁποῖαι χρειάζονται ἐκπαίδευσιν, κεφάλαια κ.λ.π. διὰ νὰ ἀρχίσουν νὰ δημιουργοῦν βιώσιμους βιομηχανικὰς μονάδας καὶ ὑγιᾶ οἰκονομίαν γίνεται εἰς πολλὰς περιπτώσεις κατὰ τρόπον σπασμωδικὸν καὶ ἀσυντόνιστον, πολλάκις δὲ ὀπισθεν τῆς βοήθειας κρύπτονται κίνητρα πᾶν ἄλλο ἢ ἀνιδιοτελεῖ. Μεγάλαι πλεονάσματα γαλακτοκομικῶν προϊόντων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἢ σίτου τῆς Β. Ἀμερικῆς σαπίζουν, καίγονται ἢ ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν. Τεράστια ποσὰ δαπανῶνται ἀφ' ἑτέρου διὰ παραγωγὴν καὶ διαφήμισιν εἰδῶν τριτευσοῦσης ἀνάγκης διὰ τὸν ἄνθρωπον (ὡς ψιμμουθῶν, καλλυντικῶν κ.λ.π.) διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν καὶ ἐπιβλαβῶν διὰ τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν του ὑγείαν.

Ἐπὶ πλέον, ὡς ἔχει ὑπολογισθῆ, ἡ δυνατότης νὰ διαθρέψῃ ἡ γῆ μας ἀνέτως ὑπερδιπλάσιον πληθυσμὸν τοῦ σημερινοῦ. Τεράστιος πλοῦτος μένει ἀκόμη ἀνεκμετάλλετος εἰς πλουσιωτάτας περιοχάς, ὡς εἰς Βραζιλίαν, Νέαν Γουινέαν καὶ ἄλλας, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζουν πᾶν ἄλλο ἢ ἱκανοποιητικὸν βιωτικὸν ἐπίπεδον εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἡμέρας τῆς κατακτῆσεως τῆς σελήνης καὶ τῶν τεραστίων δαπανῶν διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ διαστήματος. Πολλὰς προοπτικαὶ διανοίγονται διὰ τῶν προόδων τῆς Κτηνιατρικῆς, τῆς Γεωπονίας, τῆς Χημείας (συνθετικαὶ τροφαί, λιπάσματα), ἀλλὰ καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς πυρηνικῆς ἐ-

πιστήμης και τεχνολογίας (καταπολέμησις του δάκου, συντήρησις τροφίμων κ.λ.π.).

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον μας παραλείποντες τὰ ἀνωτέρω θὰ ἠθέλαμεν νὰ τονίσωμεν μίαν μόνον πλευρὰν τῶν ὕφισταμένων δυνατοτήτων ἐκμεταλλεύσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τοῦ πλανήτου μας, πλευρὰν ἣ ὁποία ὄλως ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Πρόκειται περὶ τοῦ πλούτου εἰς τροφήν καὶ ὀρυκτὰ καὶ τῶν ἐνεργειακῶν ἀποθεμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν θυθῶν τῆς.

Τὰ 71% τοῦ πλανήτου μας καλύπτονται ἀπὸ θάλασσαν. Κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ποταμοὺς ἤκμασαν οἱ μεγαλείτεροι πολιτισμοί. Ἡ ζωὴ ἀφθονεῖ εἰς τὰς θάλασσας καὶ μολοντὶ φαίνεται νὰ φθάνῃ μέχρι βάθους 300 μέτρων (ἔως ἐκεῖ ὅπου εἰσδύει τὸ φῶς), τὸ 1960 ὁ J. A. Piccard κατελθὼν διὰ τοῦ θαυσοκάρου «Τεργέστη» εἰς βάθος 11200 μέτρων παρετήρησεν ἰχθῦς μήκους 30 ἑκατοστομέτρων.

Ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ο.Η.Ε. εἰς ἔκθεσίν τῆς δημοσιευθεῖσαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1969 ὑπολογίζει ὅτι ὁ πυθμὴν τῶν θαλασσῶν περιέχει περὶ τὸ ἕν δισεκατομμύριον τόνων φωσφοριτῶν, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν παρασκευὴν φωσφορούχων λιπασμάτων. Ἐκ τούτων 50 ἕως 100 ἑκατομμύρια δύνανται νὰ τύχουν ἀμέσου ἀποδοτικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ ἡ σημασία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ διὰ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τροφίμων.

Τὰ 18% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς πετρελαίου προήρχετο τὸ 1969 ἀπὸ τὸ θαλάσσιον ὑπέδαφος. Τὸ 1978 προβλέπεται ὅτι τὸ ποσοστὸν θὰ ἀνέλθῃ εἰς 33% καὶ τὸ 1984 προβλέπεται ἐξίσωσις τοῦ προϊόντος τῶν θαλασσίων πετρελαιοπηγῶν πρὸς τὴν σύγχρονον παραγωγὴν πετρελαίου. Ἡ σημασία τοῦ πολυτίμου τούτου ὕγρου διὰ τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν εἶναι γνωστὴ.

Πολλὰ ἄλλα ὀρυκτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουιν ἐνδεχομένως ἐκμεταλλεύσιμα. Τὰ ὀρυκτὰ τοῦ μαγγανίου λ.χ. ὑπάρχουιν εἰς δισεκατομμύρια τόνων εἰς τοὺς θυθοὺς τῶν ὠκεανῶν. Πλείστα ἄλλα, πολλὰ τῶν

ὁποίων μετεφέρθησαν διὰ τῶν ποταμῶν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν κάποτε ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐνα κυβικὸν χιλιόμετρον ὕδατος κατὰ τὴν ὥς ἄνω ἀναφερθεῖσαν μελέτην τοῦ Ο.Η.Ε., περιέχει 35 ἑκατομμύρια τόνων ἄλατος, 66 χιλιάδας τόνων θρωμίου, 50 τόνους ἰωδίου καὶ ἄλλα στοιχεῖα (κυρίως μέταλλα), εἰς μικροτέρας ποσότητας. Ὡς ἐκ τούτου τὰ 70% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς θρωμίου καὶ τὰ 61% τοῦ μαγνησίου προέρχονται ἐκ τοῦ θαλασσίου ὕδατος.

Ἄν ἐξαίρεθῇ ἐν τούτοις ἡ Αὐστραλία, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ 10% τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου προέρχεται ἐκ τῆς θαλάσσης, εἰς τὰς πλείστας χώρας μόνον 1-2% τῆς παραγωγῆς ὀρυκτῶν προέρχεται ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐναλίου πλούτου.

Παραλείπομεν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ὀφέλη, τὰ ὁποῖα θὰ προκύψουιν ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἐνεργείας τῶν παλιρροιῶν, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀφαλατώσεως τοῦ θαλασσίου ὕδατος πρὸς ἄρδευσιν ξηρῶν καὶ ἀγόνων περιοχῶν. Ὡς πρὸς τὰ πρῶτα ἐνδεικτικῶς μόνον σημειοῦμεν τὸ ἐργοστάσιον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Rance τῆς Γαλλίας (περιοχὴ Saint-Malo), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον ἐπίτευγμα εἰς αὐτὸν τὸν τομέα χρησιμοποιοῦν 24 στροβίλους διαμέτρου 5 περίπου μέτρων. Ἠκολούθησε τὸ εἰς τὸν κόλπον Kislaya τῶν ἀκτῶν τοῦ Mourmansk ἔργον τῶν Ρώσων, καὶ πλείστα ἄλλα σχεδιάζονται διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς Γαλλίαν (κόλπος τοῦ Saint-Michel), Καναδᾶν (κόλπος τοῦ Fundy, ὅπου καὶ αἱ ἰσχυρότεροι παλιρροῖαι τοῦ κόσμου), Η.Π.Α., Ἀγγλίαν, Ἀργεντινῆν.

Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων προσεπάθησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸν πλοῦτον τῆς θαλάσσης, ἣ δὲ ἀλιεῖα ἀποτελεῖ μίαν τῶν δύο πρῶτων ἀσχολιῶν τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ κογγύλια ἐχρησιμοποιοῦντο ὄχι μόνον διὰ διακόσμησιν, ἀλλὰ καὶ ὡς νομίσματα ἀπὸ πολλὰς φυλάς εἰς διαφόρους ἐποχάς.

Ἡ ἐκ τοῦ γαστεροπόδου τοῦ γένους *purpur*, γνωστοῦ μὲ τὸ ὄνομα πορφύρα δμῶνυμος χρωστικὴ οὐσία ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς

βαφή πολυτελών ένδυμάτων βασιλέων και αυτοκρατόρων και κατέστη σπουδαίος οικονομικός παράγων διά την αρχαίαν Τύρον. Ἄλλα καὶ ἡ ἀλιεία τῶν μαργαριτῶν εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐν τούτοις μόνον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἤρχισεν ἐντατικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ τεραστίου δυναμικοῦ τῶν θαλασσῶν. Ὑπολογίζεται δὲ ὅτι τὰ 90% τῆς συνολικῆς δυναμικότητος τῶν θαλασσῶν οὐδέποτε εἰς τὴν ἱστορίαν ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι εἰς τὰς πλείστας χώρας ἡ ἀλιεία γίνεται κατὰ τρόπον πρωτόγονον. (Οἱ ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν ἐπιτυχάνουν ἀλίευμα 1 τόνου μόνον ἑτησίως κατ' ἀλιεία ἔναντι 100 τόνων ἑτησίως τῶν ἀλιείων τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν).

Γίνεται ὡσαύτως κατὰ τρόπον τυχαίον χωρὶς ὀρθολογικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ χωρὶς νὰ ληφθοῦν ὕπ' ὄψιν τὰ βιολογικὰ δεδομένα. Εἰς ὠριασμένους ἐξ ἄλλου ἰχθυοτόπους ἡ ἐκμετάλλευσις ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὰ ἐπιτρεπόμενα ὄρια μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἰχθύων.

Πλὴν τῶν ἀναποφεύκτων καταστροφῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς διὰ τῆς θραύσεως τῶν νηκτικῶν κύστεων τῶν ἰχθύων ἢ καταστροφῆς τῶν ἰχθυοτόπων λόγῳ μεταβολῶν τοῦ ἀναγλύφου τοῦ πυθμένου, μεγάλῃν ζημίαν προεκάλεσε κατὰ τὸ παρελθὸν ἡ ἀλιεία διὰ δυναμίτιδος κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας μας ἡ ρύπανσις θαλασσῶν, ποταμῶν καὶ λιμνῶν ὑπὸ λυμάτων ἐργοστασιῶν, πετρελαίου κ.λ.π.

Τὸ θέμα τῆς ἐπιδράσεως τῆς ρυπάνσεως τῶν θαλασσῶν (ὅπως καὶ ἐκεῖνο τῆς ἀτμοσφαιρας) ἐπὶ τῶν ἐμβίων ὄντων δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπαρκῶς μελετηθῆ. Ἐρευναι γίνονται ἤδη καὶ πολλοὶ ἀπαιτοῦνται νὰ γίνουσι διὰ τὸ μέγαλον αὐτὸ θέμα. Σχετικαὶ μελέται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς γίνονται ὑπὸ τῆς ὁμάδος ὕδροβιολογίας τοῦ Κέντρου Πυρηνικῶν Ἐρευνῶν «Δημόκριτος».

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἰχθύες εἶναι μία τῶν καλυτέρων καὶ πλέον ὑγιεινῶν τροφῶν, πλουσία εἰς πρωτεΐνας, τὰ 60 περίπου ἑκατομμύρια τόνων ποὺ ἀποτελοῦν τὸ παγκόσμιον προϊόν ἀλιείας τοῦ 1967 ἀντι-

προσωπεύουν μόλις τὰ 2% τοῦ συνόλου τῆς παραγωγῆς τροφίμων.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ F.A.O. (1961) ἡ παγκόσμιος παραγωγή ἰχθύων καὶ ἰχθυερῶν δύναται ἀνέτως νὰ διπλασιασθῆ χωρὶς νὰ τεθῆ εἰς κίνδυνον ἡ δυναμικότης τῶν παγκοσμίων ἀποθεμάτων. Ἐπιβάλλεται ἐν τούτοις ἡ συστηματικὴ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ θέματος διὰ τὴν διατήρησιν τῆς βιολογικῆς ἰσορροπίας, τὴν ὀργάνωσιν ἰχθυοτροφείων κ.λ.π., διότι ἄλλως ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ ἐξαντληθοῦν τὰ ἀποθέματα τῆς θαλάσσης καὶ τῶν γλυκέων ὕδατων εἰς ἰχθεῖς. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Hervé Ronchelet διατυπωθεῖσαν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς Παρισίνης «Figaro» (1), ἐάν ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς ἀλιευμάτων φθάσῃ τὰ 4.7%, τὰ ὁποῖα προβλέπει ὁ F.A.O. καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις δὲν γίνῃ ὀρθολογιστικῶς, τὸ 1985 τὰ ἀποθέματα θὰ ἔχουν ἐξαντληθῆ.

Τὸ θέμα λοιπὸν τῆς ἰχθυοκαλλιέργειας πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῆ συστηματικώτερον, διότι μόνον 5-10% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς ἰχθύων ἦτο τὸ 1966 προϊόν ἰχθυοκαλλιέργειας. Παράδειγμα χώρας, ἡ ὁποία εἰς μεγάλην κλίμακα ἀσχολεῖται μὲ τὴν καλλιέργειαν θαλασσίων προϊόντων (ὀστράκων, γαστεροπόδων, φυκῶν, ἰχθύων καὶ καρκινοειδῶν) εἶναι ἡ Ἰαπωνία. Τεραστία αὐξήσις τῆς ἀλιείας ἐνεφανίσθη τελευταίως εἰς τὸ Περού. Ἡ χώρα αὕτη κατέστη ὁ πρῶτος παραγωγὸς εἰς τὸν κόσμον μὲ 10,1 ἑκατομμύρια τόνων ἐπεξεργασμένην τὰ ἀλιεύματα τῆς σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς ἰχθυέλαια καὶ ἰχθυάλευρα.

Ὁ καθηγητὴς La Prairie, διευθυντὴς τοῦ ἐθνικοῦ κέντρου τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὠκεανῶν τῆς Γαλλίας τονίζει, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ἡ Παρισινὴ «Figaro», ὅτι ἕκαστον καρκινοειδὲς (κυρίως μαλακόστρακα ὡς αἱ γαρίδες, ἀστακοὶ κ.λ.π.) καταπίνει κατὰ μέσον ὄρον πλεόν τῶν 130.000 διατόμων (μονοκυττάρων φυκῶν ἀποτελούντων τὴν θάσιν τοῦ πλαγκτοῦ) κατὰ γεῦμα. Ἐκάστη ρέγγα τρώγει κατὰ γεῦμα περὶ τὰς 6.000 μικρὰ μαλακόστρακα. Τὸ δὲ γεῦμα τῆς φαλαίνης ἀποτελεῖται ἀπὸ 5.000 ρέγγες ἢ ὑπολογίσατε πόσα δισεκατομμύρια διάτομα. Καὶ ἐρωτᾶται: εἰς ποῖαν

(1) «Figaro» 8/5/1970.

ἀναλογίαν πρέπει νά ἀλιεύωνται τὰ ὡς ἄνω ἀλιεύματα, ὥστε νά ἔχωμεν ἕνα optimum καλῆς ἐκμεταλλεύσεως χωρίς νά καταστραφῇ ἡ ἰσορροπία τῆς φύσεως;

Αὐτά καί ἄλλα ἐρωτήματα πρέπει νά μελετηθοῦν ἀπό ὕδροβιολόγους καί ἄλλους εἰδικούς.

Κατά τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχει γίνει κοινὴ συνείδησις, ὅτι ἀπαιτοῦνται περισσότεραι ὠκεανογραφικαὶ ἔρευναι πρὸς ἀνακάλυψιν νέων ἀλιευτικῶν πεδίων, ὅτι χρειάζεταιται συστηματικοποίησις τῆς τεχνητῆς καλλιέργειας καὶ μελέτη μεθόδων μεταφυτεύσεως γόνου εἰς περιοχὰς μὴ διαθετούσας πλούσιον ὕδροβιολογικὸν πληθυσμόν.

Συνέδρια συγκαλοῦνται μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ F.A.O. καί ἄλλων ὀργανισμῶν καί περιοδικὰ ἐκδίδονται ὑπὸ τῆς UNESCO κ.λ.π. πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ καλλιέργειαν τῆς διεθνούς συνεργασίας, ἡ ὁποία εἶναι ἐν προκειμένῳ ἀπαραίτητος.

Μελετᾶται ἡ δυνατότης περιορισμοῦ τῆς θνησιμότητος τῶν ἰχθύων τῆς ὀφειλομένης εἰς μόλυνσιν τῶν θαλασσῶν, ἐρευνᾶται ἡ δυνατότης ἐγκλιματισμοῦ, ὠρισμένων κατηγοριῶν ἰχθύων εἰς ὠρισμένας περιοχὰς καί προτάσεις γίνονται πρὸς δημιουργίαν ἰχθυογεννητικῶν σταθμῶν, τεχνητῆς θερμάνσεως τῆς θαλάσσης πρὸς ταχύτεραν ἐπάωσιν καί ἀναπαραγωγὴν ἰχθύων εἰς μεγάλην κλίμακα, ἀναδέυσεως τοῦ βυθοῦ πρὸς διασπορὰν τῶν θρεπτικῶν τοῦ οὐσιῶν διὰ τὴν πληρεστέραν διατροφήν τῶν ἰχθύων.

Χρήσιμος ἀπεδείχθη ἡ λίπανσις κλειστῶν θαλασσῶν διὰ τῆς ρίψεως εἰς τὸ ὕδωρ μικρῶν ποσοτήτων ἀλάτων, ἰχθυαλεύρων καί ἄλλων τεχνιτῶν ἢ φυσικῶν τροφῶν.

Εἶναι ἐπίσης γνωσταὶ αἱ ποικίλαι χρήσεις τῶν φυκῶν (βιομηχανικαί, θεραπευτικαί, γεωργικαί καί χρήσεις διατροφῆς). Εἰς πολλὰς χώρας χρησιμοποιοῦνται ταῦτα ὡς λίπασμα. Πολλὰ φαρμακευτικὰ προϊόντα παράγονται ἀπὸ τὰ ἄλγη. Ἄλλὰ καί πολλαὶ τροφαὶ παρασκευάζονται ἐκ τῶν φυκῶν, εἰς δὲ τὴν Ἰαπωνίαν ὠρισμένα γένη τούτων καλλιεργοῦνται, αἱ δὲ φυτεῖαι των, καλύπτουν μεγάλας ἐκτάσεις τῶν Ἰαπωνικῶν ἀκτῶν. Πλούσια εἰς ποτάσσαν, σόδαν, ἰώδιον καί πρωτεΐνας,

τρῶγονται νωπὰ ἀπὸ πολλοὺς λαοὺς τῆς Ἰαπωνίας, ἀλλὰ καί τυγχάνουν βιομηχανικῆς ἐπεξεργασίας ἰδίως ἀπὸ τοὺς Ἰάπωνας, οἱ ὁποῖοι παράγουν διάφορα εἶδη διατροφῆς ἐκ τῶν φυκῶν. Ἄλλὰ καί οἱ Γερμανοὶ ἐγκαθιστοῦν κατ' αὐτὰς ἐργαστάσιον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Dortmund πρὸς παρασκευὴν ζελέδων, «ersatz» γεωμῆλων, γλυκισμάτων, ὡς αἱ κρέμα κ.λ.π.

Ἡ νομικὴ τέλος πλευρὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ ἐναλίου πλοῦτου μελετᾶται κατ' αὐτὰς ἀπὸ τὴν Νομικὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἡ ὁποία ἐδρεύει εἰς τὸ Μέγαρον τῶν Ἐθνῶν τῆς Γενεύης καί ἡ ὁποία πρόκειται νά υἱοθετήσῃ τὰς γενικὰς ἀρχὰς, αἱ ὁποῖαι θὰ χρησιμεύσουν ὡς βάσις διὰ μίαν διεθνή συμφωνίαν.

★ ★ ★

Διὰ τὴν Ἑλλάδα, χώραν περιβαλλομένην πανταχόθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης τὸ θέμα εἶναι ζωτικῆς σημασίας. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι γνωστὴ ἡ πτωχεία τῶν Μεσογειακῶν ὑδάτων εἰς ἀλιεύματα ἐν σχέσει μὲ ἄλλας θαλάσσας, ἡ ἑλληνικὴ ἀλιευτικὴ παραγωγὴ δὲν δύναται νά θεωρηθῇ ἱκανοποιητικὴ. Ἐν τούτοις ἔγινε σημαντικὴ πρόοδος. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1954-61 ἡ ἀλιευτικὴ παραγωγὴ τῆς χώρας ηὔξηθη κατὰ 83% καί σκάφη μὲ ψυγεῖα ἀλιεύουν ἤδη εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Τὸ σύνολον τῆς παραγωγῆς τοῦ 1962 ἦτο 110.000 τόνοι ἐκ τῶν ὁποίων 18.000 προήρχοντο ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὸ δὲ 1963 ἡ Ἀτλαντικὴ ἀλιεῖα ἀνῆλθεν εἰς 25.000 τόνους⁽²⁾.

Ἡ προσπάθεια ἰδρύσεως νέων ἰχθυοτροφείων καί ἐμπλουτισμοῦ τῶν ὑπαρχόντων εἰς Μεσολόγγι, Πόρτο-Λάγο καί ἀλλάχοῦ παρουσιάζει μεγάλον ἐνδιαφέρον. Πλεῖστα δὲ ἐσωτερικὰ ὕδατα (λίμναι) ἐμπλουτίζονται τῇ μερίμνῃ τῆς ἀρμοδίας διευθύνσεως τοῦ ὑπουργείου Βιομηχανίας δι' ἀποδοτικῶν εἰδῶν καί ποικιλιῶν εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ καλλιεργουμένων εἰς τοὺς ἰχθυογεννητικούς σταθμούς (Λούρου κ.λ.π.). Οἱ ποταμοὶ τῆς χώρας ἐμπλουτίζονται μὲ γόνους πείστροφας καί ἄλλων ἰ-

(2) Διὰ περισσότερας πληροφορίας βλ. ἄρθρον ἀλιεῖα εἰς Ἐγκυκλοπαιδείαν Πάπυρος Λαρούς, τόμος 2 καί Συμπλήρωμα.

χθύων, λόγω δὲ τῶν καλῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν οἱ ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος ἀναπτύσσονται ταχύτερον ἀπὸ ἄλλας χώρας. Κατὰ τὰ τελευταία ἔτη πολλὰι προσπάθειαι κατεβλήθησαν διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ὀργάνωσιν τῆς ἀλιείας μας καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τοῦ ἀλιευτικοῦ μας προβλήματος.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι πλουσία εἰς ἰχθυοτρόφα ὕδατα. Ἔχει ἰχθυοτροφεία, ποταμούς, λίμνας, θυννεῖα (ἢτοι παραθαλασσίους λίμνας ἐπικοινωνούσας ἐποχικῶς ἢ μονίμως μετὰ τὴν θάλασσαν καὶ κλειομένας διὰ τεχνητῶν ἔργων πρὸς ἐκτροπὴν τῶν ἰχθύων) καὶ καλὸν κλίμα.

Ὡς ἐκ τούτου πολλὰ ἀναμένονται νὰ γίνουν διὰ νὰ ἐξελιχθῆ ἡ ἀλιεία μας ἀπὸ καθυστερημένη βιοτεχνία ποῦ ἦτο πρὸ ἐτῶν εἰς οἰκονομικῶς εὐρωστον βιομηχανίαν.

Αἱ ἔρευναί πρῶτον εἰς τὴν ὕδροβιολογίαν καὶ ὠκεανογραφίαν πρέπει νὰ ἐνισχυθοῦν.

Τὸ 1945 ἰδρύθη διὰ νόμου τὸ Ἑλληνικὸν Ὑδροβιολογικὸν Ἰνστιτούτον. Τοῦτο ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ συγκεντρώσῃ γνώσεις τῶν ὕδροβιολογικῶν συνθηκῶν αἰτίνας ἐπιρεάζουν τὴν ἀλιείαν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν καὶ νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς ἀλιεῖς εἰς τὴν ἀποδοτικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῆς θαλασσίας ἀλιείας. Ἐπὶ πλέον δὲ νὰ ἐρευνήσῃ ὕδρολογικῶς, ἐδαφολογικῶς καὶ βιολογικῶς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα διὰ νὰ καταστήσῃ δυνατὴ ἡ ἐπὶ ἐπιστημονικῶν θάσεων ἀξιοποιήσις καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν ἑλληνικῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων.

Τὸ ἴδρυμα τοῦτο μετωνομάσθη διὰ τοῦ Ν. 4482 τοῦ ἔτους 1964 εἰς Ἰνστιτούτον Ὁκεανογραφικῶν καὶ Ἀλιευτικῶν Ἐρευνῶν, ὑπαχθὲν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Βιομηχανίας.

Πλὴν τοῦ Ὑδροβιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀξιόλογον ἔργον ἤρchiσε νὰ συντελῆται ὑπὸ τῆς ὁμάδος ὕδροβιολογίας τοῦ Κ.Π.Ε. «Δημόκριτος». Ἡ ὁμάς ἐρευνᾷ τὴν παραγωγικότητα τῶν ὑδάτων τοῦ ἑλληνικοῦ θαλασσίου χώρου μετὰ κύριον σκοπὸν τὸν ὑπολογισμὸν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς (τοῦ πρώτου τροφικοῦ σταδίου εἰς τὸ θαλάσσιον περιβάλλον). Ἡ ἔρευνα διεξάγεται εἰς διαφόρους σταθμοὺς τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ νοτίου Αἰγαίου, εἰς πε-

ριοχὰς σχετιζομένας μετὰ τὰ ἀλιευτικὰ πεδία, μελετῶνται δὲ οἱ φυσικοὶ, χημικοὶ καὶ βιολογικοὶ παράγοντες τοῦ περιβάλλοντος, οἱ ὅποιοι ἐπιρεάζουν τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν (θερμοκρασία, διαφάνεια, ἀλμυρότης, ὑποθαλάσσιον φῶς, ὀξυγόνον, φωσφορικά, νιτρικά καὶ πυριτικά ἄλατα).

Χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς ἐν λόγω ὁμάδος μέθοδοι προσδιορισμοῦ τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς τῶν ὑδατίνων περιοχῶν δι' ἄνθρακος 14, προσδιορισμοῦ τοῦ φυτοπλαγκτοῦ καὶ τῶν χρωστικῶν αὐτοῦ ὡς καὶ τοῦ ὑποθαλάσσιου φωτός καὶ τοῦ τύπου τοῦ ὕδατος⁽³⁾.

Εἶναι ἐν συμπεράσματι λυπηρὸν τὸ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μόνον κατὰ ἐν μικρὸν ποσοστὸν ἀντλεῖ τὰς ἀνάγκας του εἰς λευκώματα καὶ πρωτεΐνας ἐκ τῆς ἀλιευτικῆς παραγωγῆς.

Πλὴν τῶν βελτιωτικῶν ἔργων διὰ τὴν αὐξῆσιν τῆς ἀποδόσεως τῶν ἐσωτερικῶν μας ὑδάτων, πολλὰ ἀναμένεται νὰ γίνουν εἰς τοὺς τομεῖς τῶν μεθόδων ἀλίσεως καὶ συντηρήσεως ἰχθύων, τῆς βιομηχανίας τῶν ἀλιπάστων, τῆς κατασκευῆς πλοίων-ἐργοστασίων διὰ τὴν ἐπὶ τόπου κατεργασίαν τοῦ ἀλιευτικοῦ προϊόντος καὶ ἐφωδιασμένων διὰ τῶν καταλλήλων ἠχοβολιστικῶν μηχανημάτων δι' ἀνίχνευσιν τῶν ἰχθύων.

Ἄν αἱ προηγόμενα χωραὶ διαθέτουσιν ἐλικόπτερα διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν ἰχθύων καὶ συγχρονισμένους ἀλιευτικούς στόλους, δὲν εἶναι ἀδύνατον εἰς μίαν χώραν μετὰ τιαυτήν ναυτικὴν παράδοσιν ὡς ἡ Ἑλλάς νὰ βελτιώσῃ τὸν ἀλιευτικὸν της ἐξοπλισμὸν.

«Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος...», εἶναι ἱκανὴ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος ἀναζητεῖ τὴν τροφήν του. Καὶ μολοντί τὸ πρόβλημα τῆς ἀναζητήσεως νέων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν, τῆς καλλιτέρας ἀξιοποιήσεως τῶν ὑπαρχουσῶν καὶ τῆς ὀρθολογικωτέρας καὶ δικαιοτέρας κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν, εἶναι βεβαίως καὶ ἐπιστημονικόν, οἰκονομικόν καὶ τεχνικόν κατὰ θάσιν εἶναι πρόβλημα

(3) Βλ. I. Ἀργυροῦδη—Ἀκκογιούνογλου, Ὁ τομεὺς Βιολογίας τοῦ Κ.Π.Ε. «Δημόκριτος», ἐκδόσις Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀτομικῆς Ἐνεργείας, Ἀθήναι 1969.

πνευματικόν. Είναι θέμα έκδηλώσεως τῆς διεθνοῦς συνεργασίας, συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν, ἀλληλεγγύης, ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης καὶ συμπαραστάσεως εἰς τὰ προβλήματα τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου.

★ ★ ★

Ἄλλὰ οἱ ὀργανισμοί, οἱ ὅποιοι ζοῦν εἰς τὰς θαλάσσας, τὴν ποικιλίαν τῶν ὁποίων ὕμνησεν ὁ ἱερός ψαλμωδός («... ἐκεῖ ἐρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ζωὰ μικρὰ μετὰ μεγάλων») δὲν ἀποτελοῦν μόνον πηγὴν πλοῦτου διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ πηγὴν αἰσθητικῆς χαρᾶς καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὰ θαυμάσια τῆς δημιουργίας.

Ἐνας ὀλόκληρος κόσμος αἰσθητικοῦ κάλλους καὶ μεγαλείου κρύβεται εἰς αὐτὰ ἐν πολλοῖς ἀνεξερεῦνητος.

Ἡ ὠραιότης καὶ ποικιλία τῶν κογχυλίων ἐνέπνευσε καὶ ἐπηρέασε τοὺς καλλιτέχνους καὶ ἡ λέξις «Rococo» ποῦ χαρακτηρίζει ἕναν ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν καὶ μίαν περίοδον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης γενικώτερον, προέρχεται ἀπὸ τὸ γαλλικὸν «rocaille» ποῦ καὶ αὐτὸ προήλθεν ἀπὸ τὴν φράσιν «travail de coquille» (ἐργασία διακοσμῆσεως διὰ κογχυλίων).

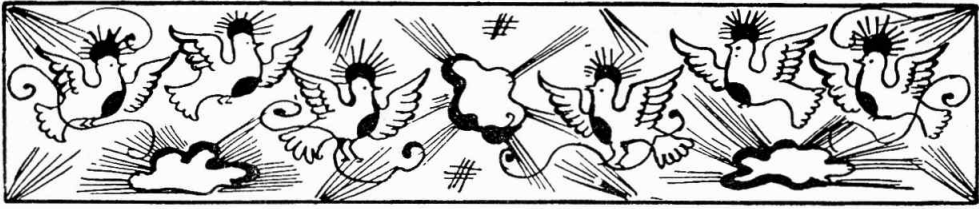
Ἐνας ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους ἀρχιτέκτονας τοῦ αἰῶνος μας, ὁ Ἀμερικανὸς

Frank Lloyd Wright κατέληξεν ὡς ἐξῆς εἰς μίαν τῶν διαλέξεών του:

«Ἐδῶ εἰς αὐτὰ τὰ κογχύλια θλέπομεν τὰς κατοικίας τῶν ἐμβίων ὄντων τῆς θαλάσσης. Εἶναι αἱ κατοικίαι ὀργανισμῶν ποῦ ἀποτελοῦν κατωτέρας μορφᾶς ζωῆς, ἀλλὰ κατοικίαι αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὅ,τι ἀκριβῶς μᾶς λείπει: ἔμπνευσιν μορφῆς. Εἰς αὐτὴν τὴν συλλογὴν οἰκιῶν ἑκατοντάδων μικρῶν ὑπάρξεων, αἱ ὁποῖαι τὰς κατεσκεύασαν μόναι τῶν, θλέπομεν τὴν ποιότητα τῆς ἐπινοήσεως. Ἡ ὠραιότης τῶν ποικιλιῶν τῶν δὲν τελειώνει ποτέ. Δὲν πρόκειται περὶ ἀρχῶν σχεδιάσεως. Αὐτὴ ἢ πολυπλαπλότης τῆς ἐκφράσεως δεικνύει τί σημαίνει σχεδιάσις. Εἶναι σαφές ὅτι ἡ χεὶρ τῆς Θεότητος εἶναι ἐδῶ, εἰς αὐτὰ τὰ ὄστρακα, εἰς τὴν ταπεινὴν αὐτὴν μορφήν τῆς ζωῆς».

Οἱ ἔμπνευσμένοι αὐτοὶ λόγοι τοῦ μεγάλου ἀρχιτέκτονος ὑποδεικνύουν ὅτι ὁ θαλάσσιος πλοῦτος, τυγχάνων καταλλήλου ἐκμεταλλεύσεως, ἢμπορεῖ νὰ συντελέσῃ ὅχι μόνον εἰς τὴν ἄνοδον τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξῃ ὅσους ἐξ ἡμῶν θύουν μόνον εἰς τὸν Ἑρμῆν καὶ δὴ τὸν Κερδῶν τῆς μαζικῆς παραγωγῆς, τῆς ὁμοιομορφίας καὶ τῆς τυποποιήσεως.

Α. ΔΩΡΙΚΟΣ

ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΚΗΡΗΘΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΣΤΡΑΜΜΕΝΗ ΚΥΨΕΛΗ

Θά απαντήσης άποτυχίες στη ζωή σου.
Θά άνταμώσης κάμψεις στην πνευματική
σου πορεία. Θά κλονισθής συχνά. Θά γο-
νατίσης πολλές φορές.

Εύκολο τότε νά πάρης τόν δρόμο τής
άπαισιοδοξίας. Νά φθάσης ώς τήν άπογο-
ήτευσι...

Σωστός όμως άνδρας δέν λογίζεται εκεί-
νος πού ζητάει τήν έπιτυχία, όσο τήν ά-
καμπτη προσπάθεια.

Νά άποθαρυνθής! Νά έπηρεασθής από
τά λόγια τών μικρόψυχων! Μά όποιος κάμ-
πτεται, δέν έχει νοιώσει τί δυνάμεις κρύ-
βει μέσα του και τή χάρι του Ούρανού,
πού μπορεί νά του χαρίσουν νέες δυνάμεις,
για νά γίνη άκούραστη μέλισσα,
πού θά ξανακτίση με χαρά
καινούργιες κηρήθρες στην
κατεστραμμένη κυψέλη.

Καινούργιες κηρήθρες! Νέες προσπά-
θειες, εκεί πού δέν πέτυχαν οί προηγούμε-
νες! Νέοι άγώνες! Νέες οικοδομές, πάνω
στά έρείπια τών παληών!

Νά τί σημαίνει αληθινή
ζωή!

«Αισθάνομαι θάρρος στον κόσμο
μέσα νά ριχτώ
τής γής τόν πόνο, τήν εύτυχία
τής γής νά βαστάξω,
με θύελλες ν' άντικτυπηθώ.
Και στους τριγμούς του ναυαγίου
νά μήν δειλιάσω...».

Στήν σκέψι του είκοσάχρονου νέου
ήρθε μία του άποστροφή από τήν τελετή
στις άπολυτήριες εξετάσεις του Γυμνασίου:

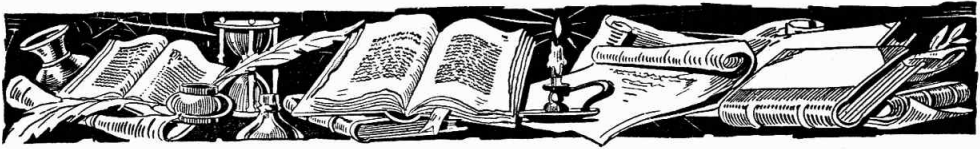
«Από αύριο κιόλας θά μās τó ψιθυρίση
ή ζωή: σ' αυτόν τόν άγώνα πού μās κα-
λεί, κάθε ύψηλός στόχος είναι κι' ένας
σταυρός».

Ναί, ένας σταυρός!

Ένας άνηφορικός δρόμος, όπου και
πτώσεις θά απαντήσης, και δυσκολίες θά
άνταμώσης...

Ένας όμως Σίμων Κυρηναίος είναι πάν-
τα δίπλα σου! Έτοιμος νά βοηθήση.

I. Γ. Α.

ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

«Ο ΘΕΟΣ ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΙ»

ΤΟΝ 19ον αιώνα, τὸν αἰώνα τῆς ἀκμῆς τοῦ ὀλιμοῦ, οἱ ἄνθρωποι ἐκόμπαζαν γιὰ τὴν ἀπιστία τους. Ἦταν τὰ λεγόμενα «δυνατὰ μυαλά». Ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ἀθεΐα ἦταν τῆς μόδας.

Σήμερα ζοῦμε πάλι σ' ἓνα φούντωμα τῆς ἀθεΐας μετὰ τὶς τεχνικὲς ἐπιτεύξεις καὶ τὴν μεγάλη πρόοδο τῶν τελευταίων δεκαετιῶν. Καὶ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ «κομπάζουν» γιὰτὶ εἶναι ἀθεοὶ. Βολεύονται ἀναπαντικὰ καὶ τελειωτικὰ στὴν ἀπιστία τους καὶ πνίγουν τὰ ἐρωτηματικά, ποὺ ἀναπηδοῦν μέσα τους γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς, τὸ αἰώνιον μέλλον τους κ.λ.π.

Βέβαια, τὸ κίνημα τῶν ἀρνητῶν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἰσχυρὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντικίνημα, μετὰ σύνθημα «ὁ Θεὸς ἐπιστρέφει», εἶναι δυνατὸ. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀναζητᾷ τὸν Θεό. Κάποτε καὶ τὸν ἐπανευρίσκει. Καὶ ταπεινὰ ὑποτάσσεται στὸ Θέλημά Του. Τὴν συνάντησι αὐτὴ μελετᾷ ὁ Γάλλος δημοσιολόγος Ζαν Ντυκέν, στὸ βιβλίο του ποὺ κυκλοφόρησε πρὸ ὀλίγου καιροῦ: «Ὁ Θεὸς γιὰ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο».

Τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ ἀπασχολεῖ Ἀνατολὴ καὶ Δύσι. Στὴν Γιουγκοσλαβία, σύμφωνα μὲ ἔρευνα ποὺ δημοσίευσε τὸ 1969 ἡ «Μπόριπα», 30% τῶν ἐνγλίκων λένε ὅτι εἶναι πιστοὶ—ποσοστὸ ὄχι ἀμελητέο—ἀν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα ποὺ ἀσκεῖται στὴ χώρα. Στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι, ἡ «Σοβιέτσκαγια» ἀποκαλύπτει ὅτι ποσοστὸ μεγαλύτερο τοῦ 20% μεταξὺ τῶν πιστῶν εἶναι νέοι. Καὶ ἡ «Κομμουνολόσκαγια Πράβδα» ἀνησυχεῖ μήπως «τὸ κλεισμο τῶν ἐνοριῶν δὲν μεταμόρφωσε

τοὺς πιστοὺς σὲ ἀθέους».

Τὰ ποσοστὰ παρουσιάζονται μεγαλύτερα στὸν Δυτικὸ κόσμο. Μιὰ σφυγμομέτρησι κοινῆς γνώμης ποὺ ἔγινε πρὸ καιροῦ, ἔδωσε στὸν Θεὸ μιὰ ἐντυπωσιακὴ πλειοψηφία: 74% τῶν ἐνγλίκων Γάλλων θεωροῦσαν τὴν ὑπαρξί του «βέβαιη ἢ πιθανή» καὶ μόνο τὰ 9% τὴν ἀπέρριπταν τελείως. Ἀνάλογη σφυγμομέτρησι στὶς Η.Π.Α. ἀνεβάζει σὲ 98% τοὺς πιστεύοντες.

Τὰ ποσοστὰ αὐτά, χωρὶς νὰ δείχνουν μιὰ ἀληθινὴ πορεία πρὸς τὸν Θεό, χωρὶς νὰ δείχνουν μιὰ συνειδητὴ χριστιανικὴ ζωὴ, μᾶς φανερώνουν γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν τόσο χιλιοειπωμένη ἀλήθεια: Δὲν ὑπάρχει χειρότερο πρᾶγμα, δὲν ὑπάρχει χειρότερη ὀρφάνια ἀπὸ τὸ νὰ μείνης χωρὶς πίστι. Ἡ πίστις στὸν Θεό, στὴν αἰωνιότητα εἶναι ποὺ δίνει μιὰ γαλήνη, κάποια παρηγοριὰ στὸν πόνο, μιὰ σιγουριά.

Ἄς θυμηθοῦμε στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ δράμα τοῦ Τολστόι, τοῦ πιτᾶνος αὐτοῦ τῆς σκέψεως, ποὺ ὅσο ζοῦσε στὴν ἀμφιβολία, ἔμενε ἐκστασιακὸς μπροστὰ στὴν μακαριότητα ποὺ ἔδινε στὴν ἀπλὴ γυναίκα του ἡ πίστις. Μπροστὰ στὸ μυστήριο τοῦ θανάτου ἐκεῖνη ἔμενε ψύχραιμη, ἀτάραχη. Ἔτσι τὸν ἀντιμετώπιζε κάθε φορὰ ποὺ ἔχανε καὶ ἀπὸ ἓνα παιδί—καὶ ἔχασε πολλὰ παιδιά. Ὅταν ὁ Γίγας τὴν ἔβλεπε τόσο ἡσυχὴ μπροστὰ στὸ τρομερὸ μυστήριο τοῦ θανάτου, τόσο γαλήνια, ἔνοιωθε μικρὸς, ἔνοιωθε νάνος. Ἐκεῖνη πίστευε καὶ ἡ πίστις ἦταν κυρίως ἐκεῖνο ποὺ τῆς ἔδινε αὐτὴ τὴ γαλήνη. Ὁ ἴδιος ἔτρεμε μπροστὰ στὸ μυστήριο τοῦ θανάτου, γιὰτὶ δυσπιστοῦσε

για τα πάντα και έρευνούσε τα πάντα.

Αυτή η άπιστία θα συνέτριβε τον Λέοντα Τολστόϊ, αν δεν επέστρεφε προς τον Θεό και την Όρθοδοξία, που στη σκιά της μπόρεσε τελικά να ήσυχάση. «Η πίστις — έγραφε — είναι η δύναμις της ζωής. Δεν μπορεί κανείς να ζήσει χωρίς την πίστι. Οι άπαντήσεις που δίνει η πίστις στην σφίγγα της ζωής, περιέχουν την βαθύτερη σοφία».

Ζώντας σε περίοδο άληθινού θριάμβου της έπιστήμης, δεν νοιώθουμε έν τούτοις καθόλου εύτυχιμένοι. Η άνησυχία μας

μεγαλώνει διαρκώς, η άγωνία μας προσφέρει τη στυφή γεύσι της και η άβεβαιότης ζωγραφίζει έντονα την ούσιαστική μας άδυναμία. Ένώ συγχρόνως τα μεγάλα έρωτηματικά μας ζώνουν: Γιατί να ζούμε; Ποιά η αίτία της ύπαρξέως μας; Ποιός ο σκοπός της ζωής μας; Τί είναι ο θάνατος; Πώς μπορώ να σωθώ;

Μπρός σ' αυτή την κατάσταση εκείνοι που πιστεύουν είναι δυνατότεροι και συνεπώς εύτυχέστεροι... Άντέχουν περισσότερο στην κάθε δοκιμασία, που συναντούν. Δεν αντιμετώπιζουν τόσα άδιέξοδα, όσα όσοι δεν πιστεύουν. Δεν δοκιμάζονται από το άγχος, όσο εκείνοι που κυμαίνονται άνάμεσα σε πίστι και άπιστία.

I. P. A.

«Σίγουρα η μηχανική, η φυσική και η χημεία δέ θα μας φέρουν ποτέ την ήθικότητα, την ίσορροπία των νεύρων, τη σιγουριά, την ειρήνη.

Πρέπει η έπιστημονική περιέργεια να πάρη έναν άλλο δρόμο κι' όχι αυτόν που τραβάει σήμερα: Να δη και ό,τι είναι πνευματικό. Χρειάζεται ένα ριζικό άλλαγμα, ένας καινούργιος προσανατολισμός».

ΑΛΕΞΗΣ ΚΑΡΡΕΛ

Ἐπιστολαὶ

ΜΑΘΗΤΑΙ — ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΡΧΑΙ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτίνες»,

Ἡ μόρφωσι γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸν Ἕλληνα ἀποτελεῖ μεγάλη ἔφεσι τῆς ψυχῆς. Ὁ ἄνθρωπος «ὀρέγεται τοῦ εἰδέναι» διετύπωνε ὁ Ἀριστοτέλης.

Αὐτὸ εἶναι ὠραῖο σάν θεωρία. Εἶναι ὁμως πολὺ συγκλονιστικὸ νὰ τὸ θλέπῃ κανεὶς καὶ νὰ τὸ ζῆ στὴν πράξι.

Δὲν λέω γιὰ τὰ Νυκτερινὰ Γυμνάσια καὶ τίς Τεχνικὲς Σχολές, ποὺ ἀπασχολοῦν χιλιάδες μαθητὰς ὡς τὰ βαθεῖα μεσάνυχτα, γιὰ νὰ τοὺς μεταδώσωσιν τὴν ποθητὴ γνῶσι, θέλω νὰ πῶ γιὰ τὸ Νυκτερινὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Γιὰ τὸ σχολεῖο τῆς «Μακεδονικῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρίας» τῆς Θεσ)όνικης. Σ' αὐτὸ τὸ Σχολεῖο φοιτοῦν περίπου 150 μαθηταὶ καὶ μαθήτριά. Εἶναι ὅλοι σχεδὸν ὠριμοὶ κατὰ τὴν ἡλικία. Ἄρκετοὶ οἰκογενειάρχαι μὲ δύο καὶ τρία παιδιὰ. Μερικοὶ μάλιστα ἄρκετὰ προχωρημένοι στὴν ἡλικία. Περνοῦν τὰ πενήντα χρόνια. Κι' ὁμως κάθονται στὰ θρανία γιὰ νὰ μάθωσιν γράμματα. Ἐνας μαθητῆς τῆς ΣΤ' Τάξεως 55 περίπου χρόνων δὲν εἶχε καμμιά ἀπουσία σ' ὅλον τὸν χρόνο. Τόση εἶναι ἡ δίψα γιὰ μόρφωσι. Κι' ὅταν τὸν ἐρωτᾷ ὁ Μητροπολίτης κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων: «Πῶς δὲν πῆγες κανένα θράδυ στὸ καφενεῖο νὰ περάσης τὴν ὥρα σου;» Ἀγαπᾷ τὰ γράμματα ἀπάντησε σεμνὰ ὁ πενήνταεπιτηδεύων μαθητῆς. Καὶ πῆρε ἔπαινο!

Κι' ἦταν ἀκόμη πιὸ συγκινητικὴ ἡ εἰκόνα ὅταν μεταξὺ τῶν βραβευθεισῶν μαθητριῶν ὑπῆρξε καὶ μιὰ μητέρα, ἡ ὁποία εἶχε μαζὴ τῆς καὶ τὰ δύο τῆς παιδιὰ, μαθητὰς κι' αὐτὰ στὸ σχολεῖο, ὅπως καὶ ἡ μητέρα.

Ἐκείνη ἐπῆρε τὸ βραβεῖο καὶ ἐδάκρυσε. Ἐμεῖς ὅλοι ἐμείναμε βουβοί. Ἡ ἀθάνατη Ἑλληνίδα μητέρα μαζὴ μὲ τὰ παιδιὰ τῆς μπορεῖ νὰ τραγουδᾷ: «Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου νὰ περπατῶ, νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο, νὰ μαθαίνω γράμματα, γράμματα σπουδάματα, τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα».

Σὲ ποιοὺς τώρα νὰ πῆ κανεὶς τὸ εὐγε; Στους διδασκάλους, στοὺς μαθητὰς, ἢ στὴν Φιλεκαπαιδευτικὴ Ἑταιρία; Θάλεγα καὶ στοὺς τρεῖς. Ὅλοι φλέγονται ἀπὸ τὸν ἴδιο πόθο. Ἀπὸ τὴν μᾶθησι. Ἀπὸ τὴν λαχτάρᾳ γιὰ τὸ «εἰδέναι».

Ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς εἶναι τοῦτο: Λαὸς ποὺ διψάει νὰ μορφωθῆ σάν τοὺς μαθητὰς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρίας, αὐτὸς ὁ λαὸς ὁπωσδήποτε θὰ ζήσει. Ἄρκει νὰ προσεχθῆ. Νὰ προσεχθῆ ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σχολεῖο τῆς Μακεδονικῆς Πρωτεύουσας ἢ προσο-

χή ὑπῆρξε ἀμέριστη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Κι' αὐτὸ λέγει πολλά.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία.

ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΚΟΛΙΟΣ
Θεσσαλονίκη

★ ★ ★

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ

Ἀγαπητὰ «Ἀκτίνες»,

Ἡ Ἑλληνικὴ Ταχυδρομικὴ Ὑπηρεσία ἐξέδωσεν ὡς γνωστὸν περὶ τὰ τριάκοντα γραμματόσημα ἑτησίως κατὰ τὰ τελευταῖα δώδεκα ἔτη.

Αἱ διεθνεῖς μας ὑποχρεώσεις ἐξεπληρώθησαν μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε πολλοὶ νὰ ὀμιλοῦν διὰ τὸ «περισσόν» τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἐκδόσεων (βλ. λ.χ. ἐπανεληφμένους διαμαρτυρίας τῶν φιλοτελιστῶν εἰς περιοδικὸν «Φιλοτέλεια»), διὰ τὴν προβολὴν τῶν ἀναριθμητῶν ὀργανισμῶν τῶν ἠνωμένων Ἐθνῶν, τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν λοιπῶν.

Ἐτιμήσαμεν οὕτω τὸν Ὄργανισμὸν Ὑγείας τοῦ Ο.Η.Ε. (Ο.Μ.Σ.), τὴν διεθνή ὑδρολογικὴν δεκαετηρίδα (D.H.I.), τὸν Rotary international, τὴν U.N.E.S.C.O., U.N.I.D.O., C.E.P.T., U.I.T., F.I.A., F.A.O. καὶ ἀμφιβάλλω ἂν ἐξεχάσαμε κανένα συνδυασμὸν γραμμάτων τοῦ Λατινικοῦ ἀλφαβήτου.

Μήπως λοιπὸν εἶναι καιρὸς νὰ ἐνθυμηθῆ ἡ Ἑλλάς τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν τὸν ἅγιον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ κορυφαῖον μας διηγηματογράφον, τὸν Ἀλέξανδρον Παπαδιαμάντην, τώρα ποὺ συμπληροῦνται 120 ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του καὶ 60 ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου του καὶ νὰ τὸν τιμῆσῃ δι' ἐνὸς ἀναμνηστικοῦ γραμματόσημου;

Ὅχι ὅτι τὸ χρέος μας πρὸς τὸν Παπαδιαμάντην ἐξοφλεῖται βεβαίως μὲ τὴν ἐκδοσὶν ἐνὸς γραμματόσημου. Ἄλλ' ἤδη ἡ Βουλγαρία τοῦ Μαρξισμοῦ, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν ἕνα μόνον παράδειγμα, ἀντιληφθεῖσα τὴν σημασίαν τοῦ γραμματόσημου διὰ τὴν προβολὴν μιᾶς χώρας, ἐξέδωκε τὸ 1966 ἀναμνηστικὴν σειρὰν ἐξ ἑπτὰ ἀειῶν ἐπὶ τῆ συμπληρώσει «2500» (slc) «ἐτῶν ἐθνικῆς βουλγαρικῆς τέχνης», μὲ τὰ ἐξῆς θέματα: Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τῆς ἐκκλησίας Βοϊάνα τῆς Σόφιας, (βυζαντινὸν 13ου αἰῶνος ἐκ τῶν ὠραιότερων δημιουργημάτων τῆς βυζαντινῆς τέχνης), «Ἡ καταστροφὴ τῶν εἰδώλων» τοιογραφία τῆς ἐκκλησίας Βοϊάνα τῆς Σόφιας (βυζαντινὸν 13ου αἰῶνος), Μονὴ Βατοκόβου (Πετριποσιτίσσης) (βυζαντινὴ ἐκκλησία 13ου πρὸς 14ου αἰῶνα), Μονὴ εἰς Ζέμεν (βυζαντινὴ 14ου αἰῶνος), ἐκκλησία ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἰς Νέσοεμπαρ (10-11ου αἰῶνος, βυζαντινὴ), Ἡ Θεοτόκος ἐκ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου Σόφιας (βυζαντινὴ 14ου αἰῶνος), Ἡ Γέννησις (18ου αἰῶνος). Ἐπίσης ἐξεδόθη γραμματόσημον ἀναμνηστικὸν ἐπὶ τῆ χιλιετηρίδι τοῦ ἁγίου Κλήμεντος τῆς Ἀχρίδος.

Νά ειπώμεν ὅτι δὲν ἔχομεν εὐφρεῖς γείτονας;

Θά ἦτο ἄδικον νά ἀρνηθῶμεν ὅτι καί ἐν Ἑλλάδι ἐξεδόθησαν ὠρυσμένα λιαν ἐπιτυχή γραμματόσημα. Εἶναι ὅμως αὐτὸ ἀρκετόν;

Μετὰ τιμῆς
Α. ΔΩΡΙΚΟΣ

★ ★ ★

Η ΠΡΟΝΟΙΑ ΓΗΡΑΤΟΣ

Κύριε Διευθυντά,

Περαιτέρω γιὰ λίγο ἀπὸ τὴν Μαρτυρικὴ μας Κύπρο δὲν πρόκειται νά σᾶς μεταδώσω τὰ ἐσωτερικὰ τῆς προβλήματα, ποῦ οἱ πανέλληνες μὲ πόνο παρακολουθοῦμε. Ἐπιτρέψατέ μου, ὅμως, διὰ τοῦ ἐγκρίτου περιοδικοῦ σας νά παρουσιάσω μὲ λίγες γραμμὲς ἓνα ἔργο Προνοίας. Πρόκειται γιὰ τὴν Πρόνοια Γήρατος τοῦ Ἰδρύματος «Ἅγιος Νεκτάριος» στὴ Λευκωσία. Τὸ ἰδιότυπο αὐτοῦ τοῦ ἔργου εἶναι ὅτι γιὰ ὁσους γέροντας δὲν θέλουν νά ζήσουν στὸ Γηροκομεῖο, ἡ προνοιακὴ ἐργασία τοὺς βρίσκει στὰ σπίτια τους. Σημειώνουν τὶς ἀνάγκες τους, ποῦ στέλνουν στὴν Ἐπιτροπεία τοῦ Ἰδρύματος. Καί κάθε μέρα οἱ 40 περίπου ἐθελόντριες νέες του βρίσκονται κοντὰ τους, τοὺς καθαρίζουν, τοὺς περιθάλπουν, ἂν εἶναι ἀρρωστοί, τοὺς φέρνουν φαγητό, ἂν δὲν ἔχουν συγγενεῖς νά τοὺς βοηθήσουν (ὑπάρχει εἰδικὸ κέντρο, ὅπου κάθε ἡμέρα ἐτοιμάζονται φαγητὰ καί μὲ αὐτοκίνητο τοῦ ἰδρύματος διανέμονται στὰ σπίτια), τοὺς δίνουν ρούχα κ.λ.π. Παράλληλα καταβάλλεται προσπάθεια γιὰ μιὰ πνευματικὴ συμπαράστασι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, μὲ κάθε μέσο ποῦ ἔχουν οἱ ἐθελόντριες νέες στὴν διάθεσί τους. Τοὺς δίνουν βιβλία καί περιοδικὰ, τοὺς ὀργανίζουν ἐκδρομὲς καί δεξιώσεις μὲ ψυχαγωγικὸ πρόγραμμα. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσπάθειάς αὐτῆς εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικά. Ἀναφέρονται πληθὸς ἀπὸ συγκινητικώτατα περιστατικὰ καί ὁ κυπριακὸς Τύπος δημοσίευσε εὐμενέστατα σχόλια.

Μιά τέτοια ἐκστρατεία ἀγάπης στὴν πολυθασανισμένη Κύπρο, ἀποτελεῖ σημάδι ἐνθαρρυντικό, πὼς παρ' ὅλες τὶς τόσες δοκιμασίες, ἡ χριστιανικὴ τῆς ψυχῆ δὲν πέθανε, ἀλλὰ ζῆ.

Μετὰ τιμῆς
Π. Ι. Κ.

★ ★ ★

«Ο ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

Κύριε Διευθυντά,

Λόγῃ προσωπικῆς πείρας, ὡς φοιτητῆς μὲ τὸ Κέντρον Πυρηνικῶν Ἐρευνῶν «Δημόκριτος», ἐπιθυμῶ νά ἐκθέσω μερικὰ πρὸς τοὺς ἀναγνώστας σας μὲ τὴν πρότασιν νά ἀσχοληθοῦν μελλοντικῶς αἱ «Ἀκτίνες» ἐκτενέστερα μὲ τὸ θέμα.

Ἐπιστήμονες καί μὴ, φοιτηταὶ καί ἐργάται, καθημερινῶς ἀκοῦμε στὸ ραδιόφωνο καί διαβάζουμε στὶς ἐφημερίδες γιὰ τὶς θαυμαστὰς προόδους τῆς τεχνικῆς καί συνήθως λέμε τελειώνοντας κάθε σχετικὴ συζήτησι: Ἐδῶ ὅμως ποῦ τέτοιο πρᾶγμα! Θέλουμε νά ποῦμε μ' αὐτὸ ὅτι ἐδῶ λείπουν τὸ τεχνικὰ μέσα καί ἡ ἐνθάρρυνσις στὸν ἐρευνητικὸ τομέα.

Προσωπικῆ μου πείρα εἶναι ὅτι πράγματι τοῦτο συμβαίνει, ὅμως ὑπάρχουν πολλὰς φορὲς σημεῖα ποῦ μᾶς διαφεύγουν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὸ Κέντρον Πυρηνικῶν Ἐρευνῶν «Δημόκριτος».

Μετὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο ἔγινε σαφὲς ὅτι τεχνικὴ πρόοδος καί πυρηνικὴ ἐνέργεια ἦσαν δυὸ ἔννοιες στενὰ συνδεδεμένες. Μάλιστα γιὰ μιὰ χώρα σὺν τὴν Ἑλλάδα—ποῦ εὐρίσκετο στὴν ὁδὸ τῆς ἀνασυγκροτήσεως—ἡ δημιουργία ἐνὸς πυρῆος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Πυρηνικῆς Ἐνεργείας ἦτο ἀπαραίτητος.

Δι' αὐτὸ τὸ 1954 ἰδρύθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀτομικῆς Ἐνεργείας (Ε.Ε.Α.Ε.), ἡ ἱστορία τῆς ὁποίας συνεδέθη μὲ τὰ γνωστότερα ὀνόματα τῆς Ἐπιστήμης.

Ἔργον τῆς Ε.Ε.Α.Ε., ὅπως ἀνέφερε τὸ σχετικὸ διάταγμα, εἶναι νά: «Υποκινεῖ, ὑποστηρίζει ἢ ἐνεργεῖ ἐπιστημονικὰ καί τεχνικὰ ἐρεῦνας πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς Πυρηνικῆς Ἐνεργείας εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς Ἐπιστήμης, Βιομηχανίας, Γεωργίας καί τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης».

Στὸ πρόγραμμα περιλαμβάνεται μετεκπαίδευσις ἐπιστημόνων στὸ ἐσωτερικὸ καί ἐξωτερικὸ, ἔρευνα τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπεδάφους (πρὸς ἀνακάλυψιν ραδιενεργῶν μεταλλευμάτων κ.ἄ.), διαφώτισις, δι' εἰδικῶν ἐκδόσεων, ἐπὶ τῶν εἰρηνικῶν ἐφαρμογῶν τῆς Πυρηνικῆς Ἐνεργείας, συμβουλευτικὴ καθοδήγησις εἰς τὰς Κρατικὰς Ἀρχὰς, Ὄργανισμοὺς, Βιομηχανίας ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμάτων.

Γιὰ νά μπορέσῃ ἡ Ε.Ε.Α.Ε. νά προχωρήσῃ στὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τῆς ἐχρειάζετο ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ, καταλλήλως ἐκπαιδευθὲν. Γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἀπέστειλε μέχρι σήμερον 250 περίπου ἐπιστήμονας καί τεχνικοὺς πρὸς μετεκπαίδευσιν στὸ ἐξωτερικὸ.

Τὸ 1958 ἤρχισαν αἱ πρῶται οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι εἰς τὴν παραχωρηθεῖσαν περιοχὴν παρὰ τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν εἰς τοὺς πρόοδος τοῦ Ὑμηττοῦ, τὴν δὲ 31ην Ἰουλίου 1961 ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια μὲ μεγάλην ἐπισημότητα.

Σήμερον λειτουργοῦν τὰ κτίρια: τοῦ «ἀντιδραστήρος», μετὰ τῶν προσηρτημένων σ' αὐτὸ ἐργαστηρίων Φυσικῆς καί Χημείας, Φυσικῆς Ἐπιταχυνοῦ Van de Graaff, Ὑγειοφυσικῆς, Κέντρον ἀνωτέρων Φυσικῶν σπουδῶν καί Φιλοσοφίας τῆς ἐπιστήμης (Κ.Α.Φ.Σ. καί Φ.Ε.), Βιβλιοθήκη.

Εἰς τὸ Κ.Α.Φ.Σ. καί Φ.Ε. ἔχει μετεκπαιδευθῆ μέχρι σήμερον πλείας ἐπιστημόνων καί τεχνικῶν διαφόρων συναφῶν κλάδων εἰς π.χ. Τεχνικὴν Ραδιοϊσοτόπων, Φυσικὴν Νοσοκομειῶν κ.ἄ.

Βάσει συμβάσεων μετά διαφόρων κρατών και οργανισμών, χορηγούνται υποτροφία δια μετεκπαιδευσεις στο εξωτερικό.

Υπό του Κ.Π.Ε.Δ. διαλέξεις και σεμινάρια στα οποία συμμετέχουν και καθηγηται Άνωτάτων Σχολών, ανώτεροι Κρατικοί λειτουργοί κ.λ.π.

Μεταξύ των από της έδρας διαλέξεων του Κ.Π.Ε.Δ. εμφανισθέντων επιστημόνων συγκαταλέγονται οι κ.κ. W. Heisenberg—G. Seaborg—H. Urey (τιμηθέντες διά βραβείων Nobel).

Από του παρελθόντος Ίανουαρίου διά της συγκροτήσεως του Συμποσίου Βιομηχανικής Έρεύνης με συμμετοχή καθηγητών Άνωτάτων Σχολών, επιστημόνων του Κέντρου και εκπροσώπων της Βιομηχανίας ετέθησαν αι βάσεις μιάς στενότερας συνεργασίας προς όφελος της Έλληνικής Οικονομίας.

Η έρευνα «σκοπιμότητας» θα προσφέρει πολλά εις την έκβιομηχάνισιν της χώρας.

Οι επισκέψεις μου στο Κ.Π.Ε.Δ. με ώδήγησαν στη διαπίστωση ότι οι Έλληνες φοιτηται βασικώς αγνοούν τα όφελη, τα οποία προκύπτουν από την παρακολούθησιν των εκάστοτε διαλέξεων, την εκ του πλησίον εξέτασιν όλων όσων διδασκόμεθα εις ογκώδη βιβλία και την μελέτην—εις την σύγχρονον βιβλιοθήκην—των τελευταίων έπιτευγμάτων εις όλους τους τομείς της Επιστήμης και Τεχνικής.

Η βιβλιοθήκη του Κ.Π.Ε.Δ. εύρισκεται εις την διάθεσιν παντός—επιστήμονος, φοιτητού, τεχνικού—ό οποίος θα ήθελε να την χρησιμοποιήσῃ και διαθέτει χιλιάδας βιβλίων και εκατοντάδας σύγχρονων περιοδικών.

Κλιμάκια του Κ.Π.Ε.Δ. εύρισκονται διάσπαστα σ' όλην τήν χώρα, διεξάγοντα έρεύνas κλιματολογικάs, γεωλογικάs κ.ά. Έτσι διδεται ή ευκαιρία και εις έκτος του κέντρου επιστήμονας να γνωρίσουν τα τελειότερα μέσα της σύγχρονου έρεύνης.

Προσπάτως ιδρύθη «Έπιτροπή προς έλεγχον της Ήπατίτιδος» εκ καθηγητών της ιατρικής, με κέντρον τό Κ.Π.Ε.Δ., τα τέλεια έργαστήρια του όποίου ετέθησαν στη διάθεσιν μιάs προσπαθείας πού θα φέρη την Ελλάδα συντομα στην πρώτη θέσιν, παγκοσμίως ίσως, του τομέως τούτου, άφου ήδη από ετών ύφίσταται σημαντική πρόοδος.

Τελειώνω, έλπίζοντας ότι τό περιωρισμένο αυτό κείμενο έδωσε στον αναγνώστη του μιά σαφή—συνοπτική—εικόνα της δυναμικής πτυχής της Έλληνικής Επιστημονικής πραγματικότητας πού λέγεται: «Κ.Π.Ε. Δημόκριτος».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΥΡΟΣ

Φοιτητής Ίατρικής

★ ★ ★

Κύριε Διευθυντά,

Είναι σ' όλους γνωστόs ό θόρυβος γύρω από τό «συνέδριο» των χίππουσ στα Μάταλα.

Έπειδή νομίζω ότι πρέπει να έρευνάται κάθε καινούρια κίνηση, πριν την αντιμετώπισουμε λαμβάνοντας μιά θέση άπέναντί της,

θέλησα να επισκεφθώ τό γραφικό αυτό χωριουδάκι της Κρήτης.

Στό δρόμο, κανένα χιλιόμετρο πριν από τα Μάταλα, συνάντησα ένα Ζευγάρι νέων, πτυχιούχων του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ.

Τους ζήτησα τίς εντυπώσεις τους και μου είπαν ότι άπεγοητεύτηκαν από την πολυκοσμίαν και τον θόρυβο. Έπεξηγηματικά συμπλήρωσαν ότι τους άρέσει ή φυσική ζωή, διότι ή σύγχρονος τους γεμίζει άγχη, τελειώνοντας, είπαν:

«Η κοινωνία είναι ένα σαρκοφάγο άνθος».

Στήν άμμουδιά των Ματάλων ύπάρχουν μερικά καφενεδάκια και στις αυλές τους πού προεκτείνονται σαν γλώσσες μέσ' στην άμμο κάθονται μερικές δεκάδες χίππυς, οι ύπόλοιποι βρίσκονται ψηλά στις σπηλιές πού τίς έχουν διαμορφώσει, άπ' ό,τι άκουσα, κατά τό πρότυπον των μακρυνών προγόνων μας και έξωτερικά έχουν καλύψει τίς εισόδους με κομμάτια ύφασματος ή χόρτα. Πλησίασα μιά παρέα πού διάβαζαν γράμματα από τους δικούς τους, πού πρό όλίγου είχε φέρει ό ταχυδρόμος.

Τους είπα για την φοιτητική μου ιδιότητα και τους ζήτησα να μου παραχωρήσουν μιά μικρή συνέντευξη.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Γιατί διαλέξατε αυτό τό μέρος για camping;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Για λόγους οικονομίας και για να άπολαύσωμε την φύση, δηλαδή τή ζεστή άτμόσφαιρα, τον καθαρό ούρανό, και την μαγευτική θάλασσα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιός είναι ό σκοπός σας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Άπλώς λόγους άναμφυχής μάς έφεραν εδώ για έξι ήμέρες και τα γραφόμενα σχετικά με δήθεν συνέδριο των χίππυς είναι φαντασία των έφημεριδων.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πώς ζήτε στη χώρα σας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Έγώ στον Καναδά όπου ζω εργάζομαι, έχω τό σύγχρονο σπίτι μου και δέν άποτελώ εξαίρεση' όσο άφορά εκείνους πού είναι άνεργοι και μένουν στα δημόσια πάρκα άποτελοϋν ένα μικρό ποσοτό.

Δέν τους ρώτησα τίποτε άλλο, γιατί είναι γνωστή σ' όλους μας ή θέση τους, μακριά από την ελληνική νοοτροπία και πραγματικότητα.

Όλοι τους μοιάζουν με άρρώστους πού δέν παίρνουν τό σωστό φάρμακο, γιατί όπωσδήποτε, τούλάχιστο για μάς και τους περισσότερους ανθρώπους του κόσμου δέν είναι διεξοδος και άπελευθέρωση από τό καθημερινό άγχος ή συνταγή του χίππουσμου.

Όλοι τους παρουσιάζονται κατηγοροί της κοινωνίας, δηλαδή του έαυτού των, μιά και είτε τό θέλουν είτε όχι είναι μέλη της. Ό άνθρωπος είναι ελεύθερος όταν ελευθερωθή από τα πάθη του και αυτό συμβαίνει όταν ακολουθήσῃ πιστά την έντολή της άγάπης. Έκει κρύβεται τό κλειδί της εύτυχίας.

Μετά τιμής

N. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ

ὁ Κόσμος τῶν Γραμμάτων

Ἰωάννου Θεοδωρακοπούλου, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ὁμοτίμου καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΓΕΝΕΑΣ». Ἀθήναι 1970, σελ. 24.

Ὁ κ. Θεοδωρακόπουλος ὑπηρετήσε καὶ ὑπηρετεῖ τὴν μεγάλην ὑπόθεσιν τῶν Γραμμάτων μας μὲ πάθος. Στὴν παιδεία τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας προσέφερε πολλὰ καὶ γόνιμα μὲ ἀπόλυτη συνείδησιν εὐθύνης κρὶ χρέους πρὸς τὸ Ἔθνος. Τελευταῖα ἐκυκλοφόρησε σὲ ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Παρνασσός» διάλεξιν μὲ θέμα: «ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΓΕΝΕΑΣ», Ἀθήναι 1970, σελ. 24.

Ἡ διάλεξις, ὅταν εἶναι φτασμένη, δηλαδὴ ὅταν προσφέρῃ οὐσιαστικὰ καὶ ἀνεβάξῃ τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδο τῶν ἀκροατῶν, δὲν τερματίζει στὴν αἴθουσα τῶν διαλέξεων τὴν προσφορά της. Τότε, ἡ ἔκδοσί της, μὲ σκοπὸ νὰ εὐρύνῃ τὸ ἀκροατήριον μὲ ἀναγνώστες πλέον, κρίνεται σκόπιμη.

Ἡ διάλεξις τοῦ καθηγητοῦ κ. Θεοδωρακοπούλου εἶναι «ὄντως» διάλεξις, σοβαρῆς προσφορᾶς καὶ θίγει τὴν «οὐσία» τοῦ καιροῦ θέματος. Ἐν ὀλίγῳ μᾶς λέγει: Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας εἶναι μεταφυσικῶς ἄστεγος καὶ ἔρημος. Τοῦ λείπει ἢ μία γνώσις, πού στηρίζει τὸ εἶναι του. Αὐτὸ γεννᾷ τὸ ἄγχος. Ἄν ὁ ὄριμος αἰσθάνεται αὐτὴν τὴν ἔρημιάν καὶ τὴν ἀπαλλοτριώσιν εἶναι αὐτανόητον, ὅτι ὁ νέος ἄνθρωπος θὰ αἰσθάνεται διπλᾶ ἔρημος καὶ διπλᾶ ἀποξενωμένος.

Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἄκρως ἐπαναστατική. Αἰτία τῶν μεταβολῶν ἢ ἐπιστήμη καὶ ἢ τεχνικὴ. Τὰ προβλήματα τῶν νέων εἶναι περισσότερα ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐποχὴν. Οἱ νέοι ἐπαναστατοῦν. Τὸ φαινόμενον ἐκδηλώνεται ὡς διαμαρτυρία καὶ ὡς διάθεσις καταστροφῆς. Οἱ λόγοι, πού ὀδηγοῦν στὶς καταστάσεις αὐτὲς εἶναι: 1) Ἡ μεταφυσικὴ ἔρημιὰ τῶν νέων ἀνθρώπων. 2) Ἡ ὕλι-

κὴ εὐημερία. 3) Ἡ μὴ ἐπαφὴ τῶν νέων μὲ τὴν ἀλήθειαν τῆς φύσεως. 4) Ἡ μεταβολὴ τῶν τροφίμων τῶν Πανεπιστημίων συχνότατα σὲ μᾶζα καὶ 5) Τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτογόνου καὶ τοῦ ἀγρίου.

Οἱ νέοι ἐπαναστατοῦν γιὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους καὶ ἀμφισβητοῦν ἀκόμη καὶ τὴν Ἰδέαν τοῦ Πανεπιστημίου. Αὐτὸ ὅμως σημαίνει, ὅτι ἀπειλεῖται ὅλο τὸ πνεῦμα τῆς Εὐρώπης καὶ ὅταν λέμε Εὐρώπη, ἐνοοῦμε πρῶτα Ἑλλάδα.

Οἱ νέοι διαμαρτύρονται, διότι: 1) Ἡ κοινωνία ἔγινε κοινωνία καταναλώσεως καὶ 2) Ὅτι ἡ ἴδια εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου προγραμματισμένη, ἔστι πού πνίγεται ἢ ζῶει καὶ ἢ πρωτοβολαί. Οἱ νέοι πρέπει νὰ προχωρήσουν, ἀλλ' ἔχουν ἀνάγκην συμπαρστάσεως. Τὸ κακὸν εἶναι, ὅτι μαστίζονται ἀπὸ μιὰ πρόωρη πείρα, π.χ. Ἡ γλωσσικὴ τους ἀνεπάρκεια ὀφείλεται στὸ κουρασμένον ἀπὸ τὸν πολιτικὸν πνεῦμα.

Τί γίνεται μὲ τὸν ψυχικὸν τους κόσμον; Αὐτὸς εἶναι ἔκθετος σὲ παντὸς εἶδους ἐπιδράσεις. Ἐμποροὶ τῆς θεωρίας τοῦ Φρόϋδ, θεατρικοὶ συγγραφεῖς, κινηματογραφισταὶ κ.ἄ. προχωροῦν στὸ ἄδυτον τῆς ψυχῆς των καὶ κρημνίζουσι τὸ πᾶν.

Πρέπει νὰ προσεχθῇ καὶ ἡ σχέση τῶν νέων μὲ τὴν σύγχρονον τεχνικὴν, πού δὲν πρέπει νὰ καταρρακώη τὴν καλλιέργειαν τῆς προσωπικότητος. Ἀκόμη πρέπει νὰ πολεμηθῇ ὁ παράγων, πού κάνει τὸν ἄνθρωπον μᾶζα. Οἱ Ἕλληνες διεκρίθησαν ὡς ἄτομα, ὡς προσωπικότητες. Ἐνα εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῶν συγχρόνων νέων: Πῶς θὰ μορφωθοῦν, ὅσο γίνεται καλύτερα, καὶ πῶς θὰ ἀναδείξουν τὸν ἑαυτὸν τους κ' ἔτσι νὰ συμβάλουν ν' ἀναδειχθῇ καὶ ὁ λαὸς στὸν ὅποιον ἀνήκουν.

Αὐτὰ περίπου μᾶς λέγει ἡ διάλεξις, μὲ κρυσταλλινὴ διαύγεια πνεύματος, μὲ ἀρχοντικὴν γνωστικὴν ἄνεσιν καὶ μὲ συνειδησὶν ἀπολύτου εὐθύνης πρὸς τοὺς νέους.

Ευκαιριακά θά θέλαμε νά διατυπώσωμε μιὰ παράκλησι στὸν φιλόσοφο κ. Θεοδωρακόπουλο, κοντὰ στὶς πολλές πνευματικές του φροντίδες νά προσθέσῃ καὶ μιὰ ἄλλη, τὴν μέριμνα γιὰ τὴν ἐπανεκδοσι τῶν λαμπρῶν του συγγραμμάτων, ποὺ γίνονται πάντοτε ἀνάπραστα ἀκόμη καὶ στὶς ἐπαυκδόσεις. Καὶ σήμερα εἶναι δυσεῦρετα καὶ πολὺ χρήσιμα.

ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

★ ★ ★

Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς:
«Σφραγιδες».

Ἡ ποίηση εἶναι ξεπερασμένη στὴν ἐποχὴ μας; Νὰ τὸ πρόβλημα ποὺ θέτει εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχή, ἡ ὁμάδα τῆς «Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς», μὲ τὰ μικρὰ ποιήματά της, ποὺ τύπωσε σὲ βιβλίον, μὲ τὸν τίτλον «Σφραγιδες». Δεκατρεῖς ποιητῆς, φίλοι μεταξὺ τους οἱ κ. κ. Ν. Ἀρβανίτης, Ἀ. Ζαχαρόπουλος, Φ. Ζαχαροπούλου, Ν. Καμβύσης, Β. Καμβύσης, Ἐ. Κακριμάνη, Γ. Κακριμάνη, Ε. Μπουσινάκη, Δ. Μπουσινάκης, Ἡ Παπαθασίλειου, Σ. Πετρόπουλος, Π. Σινόπουλος καὶ Ν. Τυπάλδος, μὲ κοινὲς ἐπιδιώξεις, κοινὸ «πιστεύω», ἰδεολογικὸ καὶ αἰσθητικὸ, καὶ μὲ τὴν ἀγάπη μέσα τους γιὰ τὴν ποίηση, ἔβγαλαν αὐτὸ τὸ βιβλίον, ποὺ ἀμέσως ἀπ' τὴν πρώτη σελίδα του, μᾶς θάξει σὲ σκέψεις, ὄχι μόνο γιὰ τὴν θέση τῆς ποίησης στὴν ἐποχὴ μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἕνα σωρὸ ἄλλα σημαντικὰ πράγματα. Τὸ βιβλίον αὐτό, μᾶς δηλώνουν οἱ ποιητῆς του, «δὲν πουλιέται καὶ δὲν ὑπάρχει στὰ βιβλιοπωλεῖα... Δωρίζεται σὲ ἀνθρώπους ποὺ ξέρομε πὼς θὰ τὸ διαβάσουν». Πρῶτα-πρῶτα αὐτὴ ἡ ἀρχικὴ δήλωση τῶν ποιητῶν τῆς ὁμάδος μᾶς ξενίζει, ἀλλὰ μᾶς κεντρίζει παράλληλα τὴν περιέργεια καὶ μᾶς... ἀναγκάζει νά... διαβάσουμε τὸ βιβλίον τους. Χαιρόμαστε ἐδῶ τὴν ἀφιλοκέρδεια καὶ τὸ μερὸκί τους γιὰ τὴν ποίηση, ἀλλὰ καὶ τὴν πρωτοτυπία τους, στὸ νὰ κεντρίσουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη, νὰ διαβάσῃ λίγη ποίηση. Μὲ τὴν «ἐξήγηση» ποὺ ἀκολουθεῖ (λιγόλογη, σεμνὴ, περιεχτικὴ, προβληματιζομένη), θέτει ἄλλα προβλήματα: «Δὲν ἔχομε καιρὸ στὴν ἐποχὴ μας, στὴν ἐποχὴ τοῦ «ἄγχους τοῦ χρόνου», νὰ διαβάσουμε ποίηση, μᾶς λένε. «Ἀφοῦ δὲν ἔχομε τὸν καιρὸ, ἄς δόσουμε στὸν ἀναγνώστη τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ποίηση, καὶ μάλιστα ἀπὸ χριστιανικὴ ποίηση», συνεχίζουν, «τὸ σύντομον ποίημα, ἔτσι ὥστε ὅλα τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς νὰ διαβάζονται σὲ μισὴ ὥρα».

Τὰ προβλήματα σωρίζονται ἀπαντῶντὰ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, μὲ τὴν «ἐξήγηση» αὐτὴ. Ὁ πολὺς κόσμος, τὸ πλατὺ κοινὸ, στὸν τόπον μας, δὲν ἔχει καιρὸ ἄραγε νὰ διαβάσῃ ποίηση ἢ μήπως καὶ τοῦ λείπει ἡ προσαίδια ἢ καλύτερα ἢ ἀναγκαῖα καλλιέργεια, γιὰ νὰ πλησιάσῃ τὴν ποίηση, θεωρώντας τὸ αὐτό, ἐσωτερικὴν ἀ-

νάγκη του, προϋποθέσεις τις ὅποιες, δυστυχῶς, δὲν ἐξασφαλίζει, ὅπως θάπρεπε, τὸ σχολεῖο; Ἄλλο ἐρώτημα: ἕνα ποιητικὸ βιβλίον ποὺ νὰ εἶναι ἀντικειμενικὰ καλὸ καὶ ν' αἰξίει νὰ διαβάσῃ, ἔχει πολλοὺς ἢ λίγους ἀναγνώστες; Καὶ οἱ πολλοί, ἐνδεχομένως, ἀναγνώστες ἐνὸς βιβλίου ποιημάτων, ἀποτελοῦν ἀπόδειξη τῆς ἀξίας του; Κί' ἄλλα ἀκόμα ἐρωτήματα: τὸ πολὺ σύντομον, τὸ συμπυκνωμένο ποίημα, μπορεῖ ἄραγε νὰ ἐκφράσῃ τὸ σημερινὸ ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐποχὴν μας, μὲ τὰ πολυποικίλα, τὰ συνθετικὰ προβλήματα τους, ὅταν μάλιστα ἡ ποίηση, ὅπως, τόσο εὐστοχα, διαπιστώνουν οἱ ποιητῆς τῶν «Σφραγιδων», καὶ ἰδιαίτερα ἡ χριστιανικὴ ποίηση, ἔχει νὰ πεῖ τόσα πολλά στὴν ἐποχὴ μας, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἄλλη ἐποχὴ»;

Μετὰ τὰ τόσα ἐρωτηματικὰ ποὺ διατύπωσα συζητώντας μὲ τὸν ἑαυτὸ μου τις «Σφραγιδες», θγαίνει μόνη τῆς ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἀφοῦ κατορθώνει ἀπὸ τις πρῶτες του γραμμὲς νὰ θέσῃ τόσα ἐρωτήματα, τόσα πνευματικὰ προβλήματα, τόσες παρατηρήσεις, ποὺ περιμένουν τὴ στοχαστικὴ διερεύνησή τους. Οἱ «Σφραγιδες» εἶναι ἕνα ποιητικὸ βιβλίον, ποὺ μᾶς ἐπιβάλλεται καὶ γι' αὐτὸν ἀκόμα τὸ λόγο, εἶναι μιὰ «μαρτυρία» γιὰ τὴν ἀναμφισβήτητη ἀντιποιητικὴ ἐποχὴ μας.

Ἄς ἐρθομε πιὸ συγκεκριμένα στὸ βιβλίον. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῶν «Σφραγιδων», ἔχουν μιὰ τέτοια ἐπιγραμματικότητα, μιὰ τέτοια συμπυκνωμένη στοχαστικότητα, γραμμένα τὰ περισσότερα μὲ ἕνα τέτοιο ποιητικὸ πάθος, ὥστε ἡ γενικὴ ἐντύπωσή μας, ὅταν τελειώνομε τὸ διάβασμά τους, νὰ εἶναι πραγματικὰ συγκλονιστικὴ. Ἄλλὰ βέβαια καὶ γιὰ πάρα πολλά ποιήματα τῆς συλλογῆς, θρίσκουμε ὅτι οἱ λίγοι στίχοι τους, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ ἕναν πυρῆνα, ἕνα κύτταρον, γιὰ νὰ δοθεῖ ἕνα συνθετικώτερον ἴσως ποίημα. Ἀσκοῦν μέσα μας οἱ «Σφραγιδες» τέτοιες προεκτάσεις, τέτοιους στοχασμούς, τόσες πνευματικὲς ἀναθεωρήσεις, καὶ ἀνατάσεις, ὥστε νὰ μᾶς ἐπιβάλλονται ἀπόλυτα γιὰ τις «ἀλήθειες» ποὺ ἐκφράζουν. Θέλω νὰ κάνω ἀντικειμενικὰ τὸν ἀπολογισμό τῆς ὁμαδικῆς αὐτῆς ποιητικῆς ἐκδήλωσης, ὅπως τὴν ἔχομε τώρα στὰ χέρια μας καὶ τὴν χαίρομαστε μὲ τις «Σφραγιδες», μὲ τὴν ἐνιαία διάθεσή τους, τὸ κοινὸ κλίμα τῆς χριστιανικότητας, ποὺ τις διακρίνει, ἀνάμικτες μὲ μιὰ διάσπαρτη διάθεση ἀγωνίας, γιὰ τὴν πορεία τῆς ἐποχῆς μας καὶ βγάζω τὸ συμπέρασμα, καθὼς ξανακοιτάζω τις σημειώσεις μου στὰ περιθώρια καθενὸς μικροῦ ποιήματος τῆς συλλογῆς, ὅτι ἐφ' ὅσον ἀπὸ τις ἐβδομητὰ «Σφραγιδες» πάρα πάνω ἀπὸ τριμιάς, δέχτηκαν τὸ διακριτικὸ μου σημάδι, ἡ ποιητικὴ αὐτὴ ὁμαδικὴ ἐκδήλωση, πέτυχε ἀπόλυτα. Παιρνω τους ἀριθμοὺς καθενὸς ποιήματος, ποὺ ἔτσι ξεχωριστὰ, χωρὶς νὰ ξέρω ποιὸς εἶναι ὁ ποιητῆς του (θὰ τὸ μάθω ἀργότερα, στὸν σχετικὸ πίνακα ποὺ θλέπομε στὸ τέλος τοῦ βιβλίου). Ποιήματα ὅπως τὰ παρακάτω μᾶς πειθοῦν γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἐγχειρήματος: Τὸ 4 (Πολυκατοικίες... Φάμπρικες—Ἄ-

λο και πιό μεγάλες Πολιτείες... — "Όλο και πιό μεγάλα νεκροταφεία... — "Έχουμε να θάψουμε—τόσους ζωντανούς!) , το 17 (Τό ηλεκτρικό ψυγείο—ή ηλεκτρική τηλεόραση—τό ηλεκτρικό πλυντήριο—ό ηλεκτρικός άνθρωπος—ή ηλεκτρική συνείδηση), το 32 ("Έπρεπε να περάσουν χρόνια—γιά να καταλάβω—πώς έκεινο τό Α και τό Ω του 'Ιεροῦ—είναι ή άρχή και τό τέλος—στή λέξη: ΑΓΑΠΩ), τό 37, τό 38, τό 40, τό 43, τό 49, τό 55, τό 59, τό 61 κι' άλλα, σφηνώνονται μέσα μας σάν καρφιά, μάς άπασχολούν, μάς προβληματίζουν, μέ τήν τραγικότητά τους, μέ τήν άλήθεια τους, μέ τή χριστιανική νποίη τους, μέ τή διεισδυτικότητά τους. "Ένα δυνατό ποιητικό ρεύμα, ξεχύνεται άπό πάρα πολλά ποιήματα τής συλλογής, κι' αυτό άκριβώς στάθηκε ή επιδιώξη τών ποιητών τών «Σφραγίδων». Μπορούν να είναι σενεπώς ικανοποιημένοι γιά τήν προσφορά τους.

Θά τέλειωνα μέ μιá θερμή σύσταση: Να ξανατυπώσουν τό βιβλίο τους και να τό δώσουν να πουληθεί στα βιβλιοπωλεία. Οι φίλοι τής ποιήσης, πολλοί ή λίγοι άδιάφορο, θα τό πάρουν, θα τό χαρούν και θα τό έκτιμήσουν.

E. N. ΜΟΣΧΟΣ

★ ★ ★

Μιά ποιήση μεστή, πηγαία, γεμάτη εύαισθησία μάς χαρίζει ή κυρία Ρεβέκκα Στυλ. Μαυρομιχάλη, μέ τήν συλλογή τής «Μουσικές Φωνές». Τά άπαλά αισθήματα πού ξυπνοῦν μέσα τής ή φύση, τά λουλουδία, τά πουλιά, ή θάλασσα, οι άγωνίες κι' οι χαρές, ύλοποιοῦνται, μορφοποιοῦνται, παίρνουν τήν μυστική φωνή τής ποιήσης, τή λεπτεπίλεπτη έκφραση του όνειρου και τής ανάτασης:

Μάζενα χρόνια τήν αύγή τριαντάφυλλα
 και τά δάχτυλά μου μέ τό άρωμά τους ζυ-
 μώθηκαν
 Μ' αυτά θα άνοιξω τήν πόρτα του παραδεί-
 σου.

Τό κυριώτερο ύλικό τής ώραιάς αύτης συλλογής, πού ή ποιήτρια κατέχει τό μυστικό κλειδί να τις έκφράζει και να τις χρησιμοποιεί άπλόχερα μέ δόννηση άπό συγκίνηση, είναι οι φωνές τής φύσης. Παράλληλα στην ποιήση αύτή ύπάρχουν και ποιήματα μέ έντυπώσεις άπό ταξείδια και άλλα, γεμάτα τρυφερότητα πού έκφράζουν θαυμασμό και άγάπη στον έκλεκτό

σύντροφο τής ζωής τής, στον όποιον άφιερώνει τή συλλογή τής, πράγμα πού δείχνει εύγένεια ψυχής. 'Ιδιαίτερη έντύπωση κάμουν τά λιγόστιχα ποιήματα τής συλλογής, πού σάν τά γνωστά «χάι κάι» κλείνουν μεγάλα νοήματα, όπως:

"Έστειλες Θεέ μου, όλα τ' άηδόνια σου
 να μερώσουν τήν άδικία.

"Ανήμπορα στάθηκαν. "Ανήμπορα...

Άπό τή συλλογή αύτή ξεχωρίζουν τά ποιήματα: "Όπτασία, Μέ τή Θεοδώρα τής Ραβέννας, "Αχρηστα χέρια, Προσμονή. Τά ποιήματα τής κ. Μαυρομιχάλη είναι γεμάτα ένθουσιασμό και ειλικρίνεια. "Η ποιήση τής συγκινεί γιάτι είναι βίωμα αισθητικό πού εύρίσκεται σε τεχνικήν ώριμότητα μέ άνοδική προοπτική.

★ ★ ★

"Εκκληξη παρουσιάζει ή ποιητική συλλογή «Ξεκίνημα», του νεαρού ποιητή Κ. 'Ιωαννίδη άπ' τή Δράμα, πού είναι μόλις 19 χρονών. Γιατί τά έβδομήντα ποιήματά του, δείχνουν δυσανάλογη εξέλιξη μέ τήν ηλικία του. "Ο στίχος του έχει σημαντικήν άρτιότητα, κυλάει ρυθμικά και εύχάριστα. "Η ποιήση του είναι ύποκειμενική ως επί τό πλείστον. "Εκφράζει τον έσωτερικό του κόσμο, μέ τις επιθυμίες και τις άνησυχίες του. "Έχει τή δροσερότητα τής ηλικίας του. Κυριαρχείται όμως άπό αισθήματα άπαισιοδοξίας και μοιρολατρείας ('Εβδομάδα δίχως Κυριακή, Μας έγκατέλειψαν, "Ηταν προμήνυμα κ.ά.). Θά τον θέλαμε πιό χαρούμενο. Θά ήταν ώραιότερη ή ποιήση του άν τήν διαπότιζε τό λυτρωτικό στοιχείο. Μερικά ποιήματα έχουν φιλοσοφική διάθεση (Τό κομπολόι, Στο νύχτωμα κ.ά.) και σε άλλα είναι φανερή ή Καβαφική επίδραση (Μελλοθάνατος, Νυχτώνει, Οι δαυλοί, Κατρακύλημα, Γοργά διαθήκαμε). "Αν έξαιρέση κανείς μερικές έπουσιώδεις παρατηρήσεις, ό ποιητής κατέχει τήν τεχνική του στίχου. "Η γνώμη μας όμως είναι πως άν ή προσπάθειά του έπαιρνε σοβαρώτερη «πνευματική» κατεύθυνση και δέν διασπούσε τό ταλέντο του σε θέματα όνειροπολημάτων και άπελπισίας πού είναι ξεπερασμένα και χιλιοειπωμένα, θα είχε μιάν επιτυχημένη πορεία σε άνώτερον τομέα.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Μηνιαίον Περιοδικόν «ΑΚΤΙΝΕΣ». "Εκδοσις Χριστιανικής 'Ενώσεως «'Ακτινες». Γραφεία: όδός 'Ακαδημίας 45, 'Αθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: 'Αγίας Σοφίας 39. — 'Υπεύθυνος: Γ. Δ. 'Ιατρίδης, κατοικία Δημητράκοπούλου 13 'Αθήναι (403). 'Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματόπουλος, 'Ιπποκράτους 189 'Αθήναι (708). 'Ετησία συνδρομή δρχ. 70, έξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ή μή, δέν επιστρέφονται.